

Polar boken

1969 — 1970

POLARBOKEN

1969 — 1970

POLARBOKEN

1969 — 1970

Utgitt av
NORSK POLARKLUBB

med bidrag fra Komiteen til Bevarelse av
Polarskipet «FRAM»

OSLO 1970

Redaksjonskomité:

HELGE INGSTAD
ODD LØNØ
ASBJØRN ØMBERG

Trykk: Brødr. Tengs Boktrykkeri, Oslo.

INN H O L D

Tre år i Hoelsbu. <i>Petra Winther</i>	9
Skjelettfunn i Russekeila. <i>H. Christiansson m.fl.</i>	14
Reinsnaren på Reinsdyrflya. <i>Jan Holtedahl</i>	19
Den nordiske middelalderbebyggelse ved Kap Farvel. <i>Ove Bak</i>	22
Kaldeste Svalbard-år. <i>Erling Frogner</i>	51
Låst inne av vann og breer. <i>Svein R. Søftestad</i> ..	57
Beretning om min Reise til Spitsbergen. <i>Johan Kulstad</i>	74
Etter hvitfisk. <i>Ingv. Wahl</i>	124
Isøn T-3. <i>Fred Goldberg</i>	130
Alene igjen på Ryke Yse. <i>Kristian Torsvik</i>	141
Qiviut i Norge. <i>Alfred Henningsen</i>	155
Fra Polarfronten	157

Vinterfangst til lufting utenfor hytta i Hoelsbu. Bildet er tatt i 1937, da årets utbytte var 142 rev, av dem 16—17 blå.

Tre år i Hoelsbu

Av Petra Winther.

En dag i midten av juli 1939 satt min mann og jeg i hytta vår på Tromsøya og spiste sei, som vi hadde fisket natten før. Da kom plutselig telegrammet. Skuta «Polarbjørn», som vi skulle reise til Nordaust-Grønland med, ville komme til Tromsø om tre timer. Og nå ble det fart i sakene. Alt var klappet og klart, men — likevel.

Vi skulle en liten tur til Svalbard først, og været på overfarten var fint. Vi kom til Ny-Ålesund tre dager senere. Det ble bare tid til en liten tur i land før «Polarbjørn» drog videre langs driviskanten til Grønland. Vi støtte på et 5 km bredt isbelte ytterst i Franz Josephfjorden. Hvordan skulle vi komme gjennom det? Den eneste løsningen var å frakte en del av provianten over isen. På første turen oppdaget vi at isbjørn nylig hadde vært der, og jeg måtte da gå de 4—5 turene over isen fram og tilbake, siden jeg ikke kunne være alene — jeg som aldri tidligere hadde sett en alminnelig bjørn engang! Til slutt dro vi motorbåten over isflora og fikk den på vannet på den

På gåsejakt.

andre siden. Her lastet vi provianten over i båten, og så tøffet vi innover fjorden til Strindberg, en plass lenger inne.

Mitt liv som fangstkvinne begynte for alvor her. På Strindberg fikk jeg for første gang hilse på bikkjene. Syv ialt. De skulle snart bli mine beste venner i flere år fremover. Laks var det nok av, og min mann var nede i rusa og hentet en på 7 kilo. Etter alle strabasene smakte det godt med middag.

Etter å ha gitt bikkjene litt mat, fortsatte vi 4 mil innover fjorden til Hoelsbu som skulle bli mitt hjem i tre år. Men hva skulle jeg ta meg til? Å jo, det ble nok å henge fingrene i. Brød fantes ikke. Jeg måtte sette i gang og bake, og min mann fant fram tørrgjær. Dette hadde jeg aldri prøvet før, men her kom hans tidligere erfaringer på fangstfeltet meg til hjelp.

Etter tre dager møtte vi skuta ute på fjorden. Den hadde klart å forsere isen, og med god hjelp av mannskapet fikk vi bragt resten av provianten i hus og montert radioantennen. Kontakten med Norge måtte være i orden. Jeg innrømmer at det var litt vemodig å stå utenfor hytta og vinke til skuta der den dro avgårde. Og samtidig tenke på at det var 75 km til nærmeste nabo, Myggbukta.

Nå måtte vi i gang med forberedelsene til vinteren. Med motorbåten reiste vi fra hytte til hytte (bistasjoner) med proviant til oss og kjøtt til hundene. Det kunne bli dramatisk på slutten for å rekke alt før isen la seg på fjorden og kulden satte in i september. Til hundemat skjøt mannen min sel og moskus, og til oss var det å gå på hare- og rypejakt. Ved siden av det kjøttet vi skjøt, fisket vi laks som ble saltet. Moskuskjøtt er svært godt og det brukte vi ikke bare til hundemat. Når vi hadde slaktet, sydde jeg kjøtruller og laget moskusribbe, og moskussteik hadde vi hele vinteren. Etter å ha ordnet med maten måtte seletøyet og sledene settes i stand for vintersesongen, og motorbåten hales på land.

Hjem fra moskusjakt. Det var ikke plass til mer i båten.

I midten av oktober var snøen kommet og fjorden islagt. Da tok min mann hundespannet og kjørte ut for å sette opp revefellene på fangstfeltet vårt. Han kunne være borte i opptil to og en halv uke av gangen. Da var jeg helt alene og hadde hundene som eneste selskap, foruten noen levende blå- og hvitrev, som måtte ha mat og stell hver eneste dag i revegården. Når han dro avsted, satte jeg opp en ukeplan for at dag-

ene ikke skulle bli altfor lange. Den ene dagen var avsatt til å vaske tøy, den andre til å bake brød o.s.v. Så hadde jeg radioen å hygge meg med. Nyhetene fra Norge var det bra å lytte til, og dessuten hadde jeg nok av aviser, ukeblader og bøker. Håndarbeid hadde

Flekking og salting av laks.

jeg selvfølgelig tid til. Jeg strikket votter, skjerf og sokker av moskusgarn. Min mann hadde tidligere plukket moskusull i terrenget og av dyr han skjøt og fått spunnet den i Norge. Danske fangstfolk, foruten Hans Siwers fra Drammen og Kåre Rodahl hadde jeg på besøk. Isbjørnen hadde jeg besøk av hver vinter, så det så ut som jeg hadde bjørnetekke.

En kveld skulle jeg ut og hente inn hushunden vår. Boff! Så sint som den var! Med nød og neppe fikk jeg halt den inn gjennom døra, men den ville ikke gå og legge seg på plassen sin. Alle hårene på ryggen reiste seg på den. Bikkjene ute hylte i kor, og av all den hylingen skjønte jeg at det var fare på ferde, men hva? To dager etter kom mannen min hjem, og da hylte hundene på en helt annen måte. Jasså, du er i live, var det første han sa da han fikk se meg. Har du hatt besøk? Besøk? svarte jeg og stod som et spørsmålstegn. Det viste seg at en isbjørn hadde vært bare 12—13 meter fra huset. Levin hadde fulgt sporene på veien hjem. Det var nok hundene som hadde skremt den avgårde.

Så kom julen. Julaften sendte min mann meg ut for å gi revene mat. Jeg tenkte ikke noe over det, men da jeg kom tilbake, hadde han pyntet juletreet og satt det i stua. Du verden for en overraskelse! Jeg hadde helt glemt juletreet som vi hadde tatt med oss fra Norge. Menyen var moskusribbe og karamellpudding og diverse kaker jeg hadde bakt. Hare og rype hadde vi senere i julen.

I januar, februar og mars var det jo kaldt. Det kunne bli ned til -50° . Noe jeg ikke glemmer så lett er det fantastiske nordlyset og stjernene som en kunne beundre når det var kaldt og klarvær. Det verste for meg var den mørkeste tiden på året fra begynnelsen av desember til slutten av januar, da mannen min var ute på fangst. Det var lyst bare 2—3 timer på dagen. En god ting var at jeg ikke er mørkeredd, noe som jeg nå skal gi bevis på. En kveld da jeg var alene og akkurat hadde lagt meg og slukket parafinlampen, begynte det plutselig å tusle ute i gangen. Hva i all verden kunne det være? Jeg tente lampen og gikk ut for å se etter, men alt var stille. Jeg la meg, og tusslingen begynte igjen. Dette må undersøkes grundig, tenkte jeg, og utstyrt med lommelykt stilte jeg meg ute i gangen og lyttet.

Så begynte tuslingen igjen. Tenk, det var bare en uskyldig lemen som var på besøk og skulle ha mat. Hadde jeg ikke undersøkt, kunne jeg jo ha trodd det verste.

Den første vinteren var jeg altså alene mer enn to uker av gangen, men de neste to vintrene var jeg med rundt i terrenget og besøkte de små hyttene. Jeg hadde da trenet opp mitt eget hundespenn og kjørte avgårde sammen med min mann.

Først i mai måned begynte de første vårtegnene å melde seg. Snøen og isen tok så smått til å smelte, og den ene trekkfuglen etter den andre kom. Snart begynte det å spire og gro, og du verden for en fargeprakt å se på alle blomstene som vokste opp. Men samtidig med våren dukket et nytt og stort problem opp for meg. Tidligere på vinteren hadde vi frosne poteter, appelsiner, sitroner og grønnsaker, men nå begynte alt sammen å tine og ble ubrukelig. Som erstatning måtte vi bruke tørrede poteter og grønnsaker, men det var jo ikke det samme som vi hadde hatt før. Dette var i grunnen det eneste problemet i matlagingen. Ellers hadde vi alt jeg var vant til fra Norge — kaffe, sukker, mel o.s.v. — og disse tingene var jo like fine.

I juni og juli var det så varmt på dagen at vi for det meste var ute om kveldene og nettene. Vi hadde midnattsola. Maken til dyreliv har jeg aldri opplevd. Moskusen med småkalvene, en masse harer med ungene sine og alle de lekne og yndige hvit- og blårevungene.

Jeg kunne ikke være på Grønland med isbjørn i nærheten uten å kunne skyte. Min mann og jeg konkurrerte om å skyte på blink, men jeg brukte aldri geværet til annet enn selvforsvar. Jeg er altfor glad i dyr til å kunne skyte dem. Vi hadde mange fine turer med motorbåten også. På Strindberg var det mye laks, og min mann hadde røkeri både på Strindberg og hjemme på Hoelsbu. Røkt laks, hjemmebakket brød og nykokt kaffe var ting som smakte på morgenkvisten etter endt nattetur.

Dette er bare noen av de mange opplevelsene jeg hadde i de 6 årene jeg var på Grønland. Krigen kom, og tyskerne med den. I august 1942 dro vi til Ivigtut på Sørvest-Grønland, hvor vi var til vi reiste til Norge igjen i august 1945.

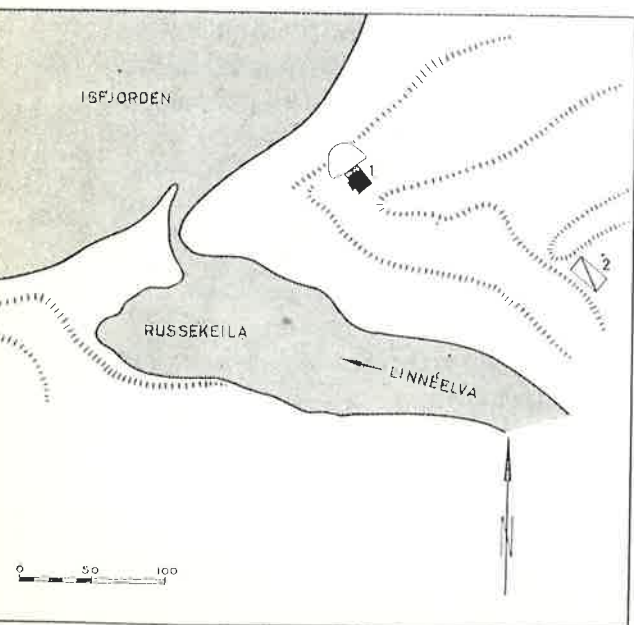
SKJELETTFUNN I RUSSEKEILA

This article is an outline of the scientific paper: «Skeletal remains at the russian settlement at Russekeila in West Spitsbergen», written by H. Christiansson, B. Hedegård, T. Lewin, A. Norrby and K. V. Sarnäs. Printed in Acta odontologica, Göteborg 1967 and in Tromsø Museums Skrifter 1968.

I 1955 og 1960 ble det sendt ut felles-nordiske arkeologiske og etnografiske ekspedisjoner til Svalbard, organisert av dosent Hans Christiansson ved Universitetet i Uppsala, som også ledet feltarbeidet — i 1955 sammen med konservator Povl Simonsen, Tromsø Museum. I Russekeila ytterst i Isfjorden ble det gravet ut hytteruiner og en stor gravplass. Det ble gjort meget interessant funn. Hytteruinene, som var dekket av vegetasjon, er etter en gammel russisk fangststasjon som lå bare 100 meter øst for munningen av Linnéelva.

Utgravningene ble utført i juli og august, og mange jaktredskaper, sjakkbrikker, skinnskraper, lamper, leirbåter og redskaper til å lage tønner med ble funnet sammen med fine eksempler på håndarbeid i form av utskjæringer.

Blant tingene i hytteruinene var et bord med 1786 innskåret og noen russiske bokstaver, og en takbjelke datert 1778. Det

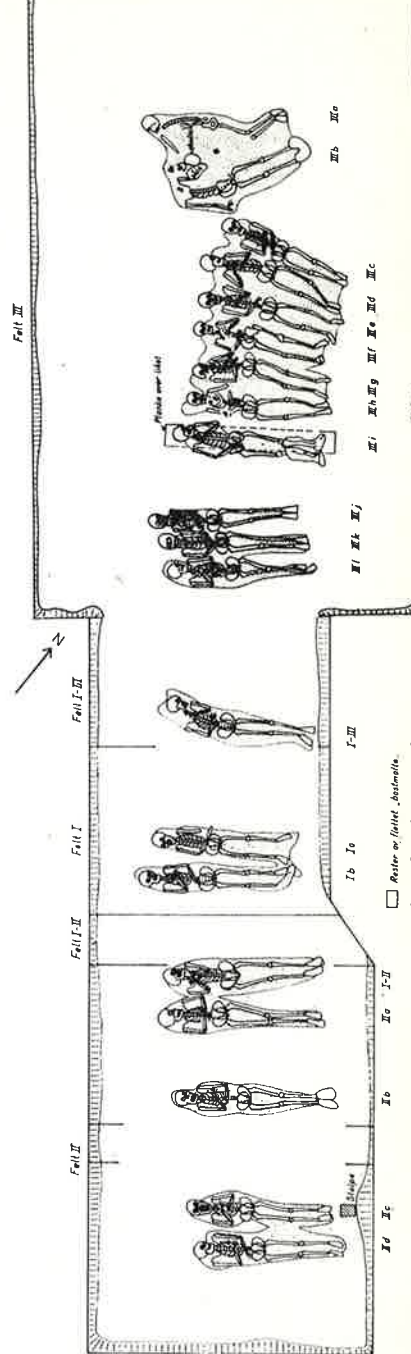
1. Hytteruiner og avfalls plass.
2. Gravplassen.

viser at ruinene skriver seg fra siste del av det 18. århundre, men det er trolig at stasjonen var satt opp ennå tidligere. Ikke mindre enn fire forskjellige kulturlag kunne skilles fra hverandre, men det er neppe stor forskjell i tid mellom disse lagene. Bjelkene med årstallene var fra det øverste laget.

Ruinene, som var dekket av vegetasjon, lå i en høyde av 7 meter over havet. Stasjonen har hatt en hovedbygning som synes å ha vært arbeidsrom for forskjellig slags arbeid. De fleste funn av sjakkbrikker ble gjort her. Dette rommet synes også å være best bygget. Vindusglass og blad av kråkesølv var blant de ting som ble funnet under de stedene hvor vinduene hadde vært. Stukket mellom de to nederste stokkelag i dette rommet ble det funnet en lærpung som inneholdt en jeksel, sammen med en stropp med spesielle knuter på. Det er mulig det har hatt noe med tanntrekking og overtro å gjøre.

I tillegg til det sentrale rommet var det et tilstøtende rom som antagelig ble brukt som soverom. Det var også et baderom med en mursteinsovn og en smie. Som et vern på forsiden av huset mot sjøen og mot nord, var det et lagerhus. Her ble det funnet rester etter et par kjøttønner og en liten fint formet leirpote.

På skråningen mot sjøen var det en usedvanlig stor avfallsplass, hvor adskillige rester av bein av forskjellige dyr ble funnet.

Skjelettene i den stilling de ble funnet.

Graven åpnet, vi ser grupper av skjeletter.

Etter antallet av skjeletter å dømme har stasjonen vært kvarter for minst 25—30 personer, antagelig et normalt antall på en russisk jakt ekspedisjon i det 18. århundre. Det er mulig at alle deltagerne av en ekspedisjon har bukket under, skjønt det ikke kan bevises. Nøyaktig når stasjonen ble opprettet vet en ikke, men det er sannsynlig at det har

vært i midten av det 18. århundre. Russerne kom fra områdene rundt Kvitsjøen. Fangstekspedisjonene var enten private, eller ble organisert av handelshus, og de var meget godt utstyrt. Fangstlagene besto av 20 til 30 mann som ble på fangstfeltene i en eller to sesonger om gangen. Utgravningene i Russekeila viste tydelig at de bragte med seg alt nødvendig utstyr, som prefabrikerte tømmerhus og forsyninger i form av tørket kjøtt og fisk.

Noe lenger fra sjøen, omtrent 200 meter fra hytteruinene, ble det i 1955 funnet en massegrav, som ble gravet ut av 1960-ekspedisjonen. Her ble funnet 20 meget godt bevarte menneskeskjeletter. I hytteruinene ble det dessuten funnet spredte og brukne bein som viste at 2 eller muligens 3 personer hadde dødd der.

Alle skjelettene var dekket av grov sekkestrie som delvis var meget godt bevart. Skjelettene lå i grupper som viser at ni begravelser hadde funnet sted.

Mange av skjelettene hadde fremdeles rester av hår på hodet og var gravlagt i sine klær. Alle var menn i alderen 18 til 35 år. De fleste skjelettene har store og tydelige muskelfester som viser at personene hadde vært vant til hardt arbeid. Legemshøyden, som ble bestemt etter skjelettene, må ha vært fra 150 til 186 cm. med middelhøyde 165 cm. De tre yngste av jegerne

Albuen ute av ledd.

var blant de høyeste av dem alle, mens de med høyde mindre enn 165 cm var mere en 25 år gamle. Det er naturligvis umulig å si om dette er en tilfeldighet, eller om disse unge er blitt valgt ut til det harde arbeidet fordi de var tidlig utvokste.

Undersøkelsen av hodeskallene viste at de var av kortskalletypen (cephalic index 81,3). De hadde forholdsvis brede ansikter med liten ansiktshøyde — noe som en kunne vente, siden de var av russisk opprinnelse. Rasemessig er de forskjellige fra våre dagers svensker, som en av forfatterne har sammenlignet skalle materialet med.

Alle skjelettene var av utpreget maskulin type. Det kunne en se på beina i lemmene, muskelfestene og målet av bekkenet. Forklaringen må være at bare menn som var særlig godt rustet for det harde livet i Arktis, var blitt valgt ut.

Studiet av skjelettmaterialet viser at svært mange av de gravlagte hadde vært utsatt for skader. Ribbensbrudd og benbetennelse i ankelledet var de mest alminnelige patologiske funn. Det ble konstatert i 8 skjeletter. Da ingen andre ledd viste tegn til betennelser, har det sikkert vært lidelser i forbindelse med skadene. I to av tilfellene må årsaken til betennelsene ha vært dårlig gjengroing av brudd inne i leddene. Små ulykker som har resultert i skader av ankler og brystkasser må antagelig ha vært alminnelig under arbeidet på sjøen og i land. I to tilfelle av gjengrode trykkskader på brysthvirvlene og ett isolert tilfelle av brudd på albueleddet, har ulykker under arbeidet sikkert vært årsaken.

En av personene, som var omlag 30 år gammel, hadde vært utsatt for en eller flere meget alvorlige ulykker, hvor han hadde pådradd seg flere store skader. Det må ha vært noen år før han døde. Høyre overarm var brukket og grodd sammen i gal stilling. Øverste del av høyre skulderblad var brukket, og skulderleddet var av ledd og overarmen skjøvet framover. Hodet på overarmsbeinet var flatere fordi det hadde vært ute av ledd i flere år. Også høyre albue var av ledd, og skjelettet her viste at det har vært betennelser. I tillegg til alt dette hadde flere ribben på høyre side vært brukket, og åpne sår hadde vært infisert. Da denne omlag 30 år gamle jegeren neppe kan ha utført noe tungt arbeid etter ulykken, må han sannsynligvis ha vært

med til Svalbard på grunn av sine erfaringer i slike ekspedisjoner.

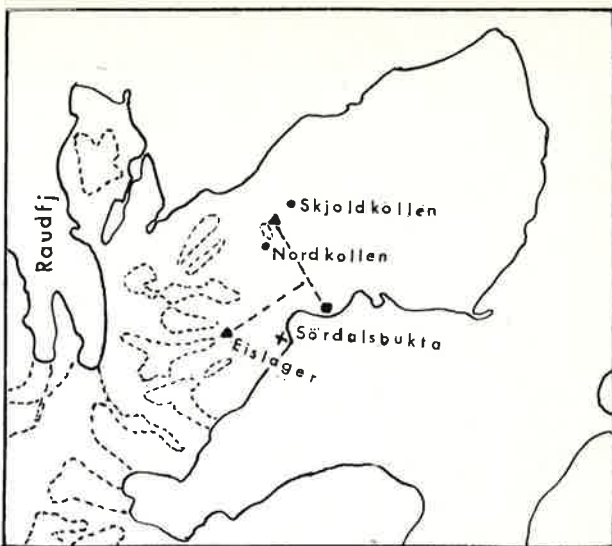
Det var ingen brudd på hjerneskallene eller ansiktsben, tross den høye frekvensen av brudd på skjelettene ellers.

Ikke alle hadde sine tenner i behold, og de fleste hadde noen huller i tennene. Enkelte hadde fortenner med hakk, som høyst sannsynlig var forårsaket av arbeid med tråd og lær.

Den første sykdommen en tenker på i en slik situasjon i arktiske strøk, er skjorbuk. Men bare ett skjelett viste patologiske forhold forårsaket av mangel på C-vitamin. Hadde skjorbuk vært den alminnelige dødsårsaken, måtte en i det minste ha funnet spor som tyder på C-vitaminmangel på flere skjeletter. Det ble heller ikke funnet tegn til noen annen sykdom på skjelettene, og de patologiske funnene gir ingen sikre spor til å fastslå dødsårsaken. Men beliggenheten av skjelettene på gravplassen — 7 grupper med fra en til tre skjeletter, og en gruppe med 7 skjeletter — tyder på at en endemisk sykdom har utryddet dem alle i Russekeila i en sesong. Funnet av de to eller tre skjelettene tyder også på det. Disse kan ha vært de siste gjenlevende. Men forklaringen kan også være at det er døde fra flere ekspedisjoner som er blitt gravlagt på samme plass.

Jan Holtedahl:

REINSNAREN PÅ REINSDYR- FLYA

Den strekede linjen viser hvordan telefonledningen var strukket fra tyskernes stasjon i Sjørdalsbukta inn til de to nødleirene, merket med trekkanter.

Sommeren 1965 lå tre roverspeidere pluss undertegnede i Sjørdalsbukta i Liefdefjorden med oppdrag fra Norsk Polarinstitutt om å rydde sammen all den telefontråden som tyskerne hadde lagt igjen etter seg under krigen. Reinen viklet seg inn i denne tråden.

I oktober 1943 hadde tyskerne kommet inn Liefdefjorden. Det var i alt 12 mann, meteorologer og militære, ombord i en tråler som ble eskortert av en undervannsbåt. På østsiden av Sjørdalsbukta satte de opp hovedstasjon. På vestsiden av bukta lå en norsk fangsthytte som de ikke benyttet. Tyskerne har sikkert vært meget godt utrustet, og i nærheten av hovedleiren fant vi ca. 1000 liter parafin på jerrykanner.

For å trygge seg og for å gjøre observasjoner av annen mulig virksomhet i terrenget, hadde de bygget en utkikspost straks under Nordkollen mot Skjoldkollen. Mellom hytta og denne leiren, som hadde bestått av et par telt som de hadde brent, var det strukket en telefonledning.

Sirka 10 km vest for hytta hadde tyskerne laget en nødpost som de kalte «Eislager». Den lå sirka 500 meter fra en bre og var meget godt gjemt. Her var det fremdeles to telt, og vi fant ammunisjon, fenghetter, tennmekanismer, 6 umonterte mi-

Rester av skjelettene, dessuten horn etter to rein som har viklet seg inn i telefontråden. Legg merke til det ene brede fjelhornet.

ner og en felttelefon. Midt på ledningen inn til Nordkollen var det koblet til en ledning til «Eislager». Ledningen sluttet sirka 1,5 km fra teltene, og vi lette ganske lenge før vi fant den godt bortgjemte leiren.

Den tyske ekspedisjonen ble hentet hjem i juni 1944 av en ubåt. Noen timer før tyskerne skulle hentes, besluttet lederen å demontere en mine som de hadde lagt ut i den norske fangsthytta. Mina var plasert der for at ikke hytta skulle bli brukt som et utgangspunkt om en fiendtlig patrulje ville angripe dem. Ved eksplosjonen mistet lederen livet og ble begravet ved stasjonen. Hytta ble brent.

Da vi gikk i land i 1965, visste vi ikke noe om hvor mange leire det var eller hvor de lå. På grunn av sen snøsmeltning var det vanskelig å følge ledningen, især til å begynne med. Nå, etter å ha lest «Norges sjøkrig 1940—45» av E. A. Steen, har jeg fått vite at det var enda en nødleir ved Raudfjorden. Den var vi ikke på sporet av engang.

Telefonledningen, sirka 20 km, hadde nå ligget der i 21 år og forårsaket tragedier blant reinen på Reinsdyrflya. Vi fant at

sirka 35 rein hadde filtret seg inn i ledningen og var omkommet. Men tapet har vært større, for sommeren før hadde noen svensker funnet sirka 20 rein innfiltret, men ryddet unda. En kan tenke seg hvilke lidelser dyrene må ha gjennomgått før de endelig bukket under. Høyst sannsynlig har reven vært på pletten og begynt måltidet før døden har inntrådt. Det var sjelden vi fant bare ett dyr viklet inn på ett sted. Som regel var det to eller tre som hadde vaset seg inn på samme sted og laget en veritabel knute. Telefontråden må ha ligget slakt, ellers er det vanskelig å forstå at en ledning kunne være en slik effektiv snare. Tyskerne må ha lagt ledningen slik i terrenget at den ble skjult mest mulig. Og så har reinen selv dratt til seg slakk nok til å filtrere seg inn.

Reinen må ha snaret seg selv ved å få ledningen rundt beina eller mellom hornene. Har en rein først fått ledningen mellom hornene et sted hvor ledningen har vært hevet noe over bakken, skulle jeg tro den har hatt små sjanser til å få den av igjen. Noen reiner har vel klart å slite seg løs og halte rundt med skader på beina. Det er mulig at den trebeinte reinen som ble skutt i Raudfjorden av Polarinstituttets folk i 1958, kan ha vært offer for denne ledningen.

Det var på høye tid at det ble ryddet opp. Flere dyr ville kommet til å vikle seg inn i tråden om vi ikke hadde fått den vekk. Vi kveilet den opp i passe bunter og gjemte den under steiner.

Under arbeidet la vi merke til et enkelt horn som ikke var likt de andre. Det var svært bredt og lignet en del på fjelhorn (palmatiske horn) hos elg. Slike horn finner en særlig hos skogsreinen, har jeg senere fått vite. Det skulle vise seg at denne typen horn likevel ikke er sjelden på Reinsdyrflya. Den svenske professor J. Ahlén, som i 1962 og 1964 samlet inn horn der, forteller at denne typen horn er normal på Reinsdyrflya. Om den også er vanlig hos Svalbard-reinen ellers, tør jeg ikke si noe om.

DEN NORDISKE MIDDELALDER

Fund af hidtil ukendte nordboruiner i den sydlige delen af

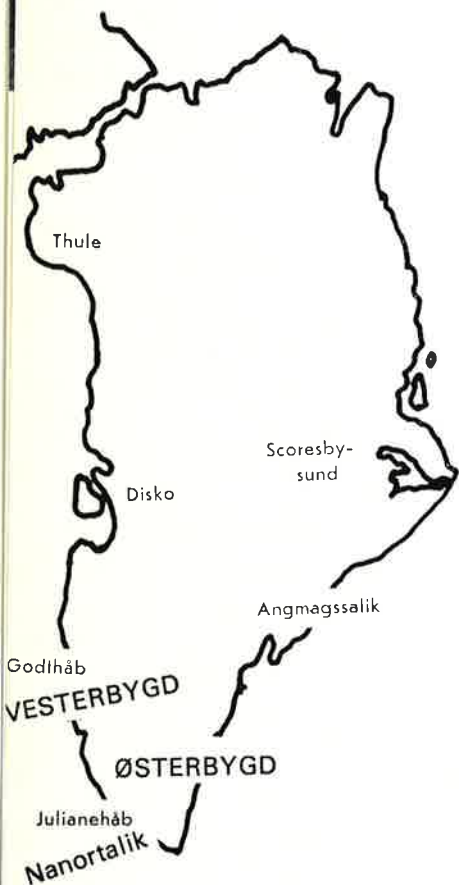
FORORD AV HELGE INGSTAD

Den unge danske lærer på Grønland, Ove Bak, har i flere sesonger systematisk undersøkt Syd-Grønlands kyster og innland og oppdaget et stort antall hittil ukjente norrøne ruiner. Tidligere kjente man til ca. 300, han har nå oppdaget 100 nye, derunder gårder, kvæer, uthus m. m. Selv om noen av dem muligens kan vise seg å skrive seg fra eskimoer, er det grunn til å tro at det overveiende antall er av norrøn opprinnelse. Ove Baks vurderinger er preget av et kritisk skjønn.

Av særlig interesse er hans oppdagelser i bukten litt nordvest for Herjolfsnes. Det synes lite tvilsomt at den er identisk med «Sand» som er omtalt i Ivar Bårdsens gamle beskrivelse. Han beretter at det ved Herjolfsnes er en havn «som heter Sand, almindeligh haffn for Normend och kiøbmennd». Ikke mindre interessant er oppdagelsen av en norrøn gård ved Lindenows fjord på østkysten.

I høyere grad enn før får vi et inntrykk av hvor omfattende den norrønne bebyggelse har vært på polarøya hvor et norrønt samfunn besto i bortimot fem hundrede år, for så omkring 1500-tallet å forsvinne gåtefullt.

Det er et meget fortjenstfullt arbeide Ove Bak her har utført.

BEBYGGELSE VED KAP FARVEL

Østerbygden i Grønland

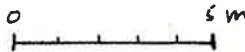
Av Ove Bak

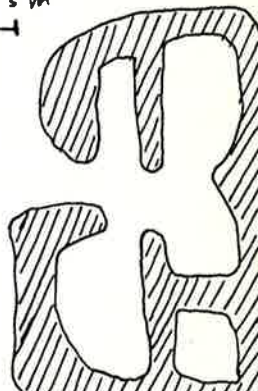
Som bekendt var en del af *Grønlands vestkyst* i middelalderen beboet af folk fra *Norden*. De fleste mennesker levede mellem *Arsuk* og *Kap Farvel*. Dette område blev kaldt *Østerbygden* (*Eystribyggd*). Resten boede i *Vesterbygden* ved det nuværende *Godthåb*.

Den nordiske befolkning forsvandt af endnu uafklarede årsager omkring år 1500, og først med *Hans Egedes* ankomst til Grønland skete der atter en kolonisation af landet. Hans Egede mente, at der stadig kunne leve efterkommere efter nordboerne og forsøgte så snart, der var lejlighed til det, at opspore disse mennesker. I året 1723 foretog han en lang og besværlig rejse til det sydligste Grønland, hvorunder han nåede omtrent til det nuværende *Nanortalik*. Til sin skuffelse blev en af ekspeditionens resultater, at man måtte konstatere, at nordboerne var forsvundne. Han fandt dog mange, ofte velbevarede spor efter deres huse og gårde, og han bragte de første efterretninger til Norge og Danmark om ruinerne af de nordiske bygder¹).

Lille indlandsgård med lave men meget tydelige vægge (sten/jord) trods spor af sandflugt. Mindre gulvfordybning. Gården ligger på en ret stor, flad slette nær bredt elvleje. Vest for ruinen spor af muligvis endnu et mindre hus. På sletten findes lange, lave fordybninger. Det er vanskeligt at afgøre, hvorvidt det drejer sig om røvestier eller tilføjne vandingskanaler.

↑
NORD

I 1752 og 1753 opholdt *P. O. Valløe* sig i Østerbygd-området. Han afkræfter de sidste formodninger om, at der stadig kan leve efterkommere af nordboere på vest- og sydøstkysten af Grønland. I hans dagbog findes beskrivelser af en del ruiner i de forskellige fjorde²).

I året 1775 anlagde nordmanden *Anders Olsen* kolonien Juliانهåb midt i Østerbygden. 1777 — 79 foretog *Andreas Bruun* og *Aron Arctander* en systematisk undersøgelse af det omkringliggende distrikt, bl.a. med henblik på at få klarhed over omfanget af den nordiske bebyggelse³). På grundlag af de dermed fremskaffede oplysninger kunne *H. P. de Eggers* placere den gamle Østerbygd i Juliانهåb distrikt, og på *Arctanders* primitive kort prøver han at anbringe de overlevende nordiske navne på fjorde og øer⁴). Trods det dårlige kortmateriale svarer et stort antal af hans stednavneplaceringer til hvad, man ser på Nationalmuseets nyeste kort.

I løbet af det 19. århundrede udvidedes kendskabet til distriktet gradvis. Kortene blev forbedret, og der kom spredte indberetninger om fund af flere nordboruiner, bl.a. fra de tyske brødremissionærer ved *Lichtenau* og *Frederiksdal* og fra assistenterne *J. Arøe* og *Ove Kielsen* i *Nanortalik*⁵). I 1800-tallets slutning foretog *Gustav Holm*, *Daniel Bruun* og *Frode Petersen* en systematisk eftersøgning og kortlægning af nordboruinerne i den centrale del af Østerbygden⁶). I det 20. århundrede har Nationalmuseet foretaget betydelige udgravninger, af hvilke undersøgelserne på *Herjolfsnæs*, i *Gardar* og *Brattahlid* samt i *nonneklostret* ved *Unartoq* er de mest kendte.* Nu og da blev der fundet en del nye ruiner i forbindelse med disse udgravningsekspeditioner. Specielt *P. Nørlund* og *C. L. Vebæk* lokaliserede nye nordboruiner⁷).

På Nationalmuseets ruinkort ses ca. 225 lokaliteter med nordboruiner⁸). De fleste af de tomter, som er angivet her, findes i nærheden af hovedbyggerne *Gardar* og *Brattahlid*. Der til kommer en mindre koncentration af gårde ved *Ketilsfjord* (*Tasermiut*). I resten af området ligger ruinerne meget spredt.

*) I nyeste tid er Grønlands ældste kirke, «*Thjodhildes kirke*», på *Brattahlid* blevet udgravet, hvorved meget interessant materiale er fremdraget.

I den nordvestlige del af Østerbygden findes et område ruiner ved den nuværende bygd Qagssimiut. Nord herfor ved Arsuk og Ivigtût findes igen ruiner, og dette sted har man valgt at kalde *Mellembygden*, skønt et sådant navn ikke kendes fra middelalderlige kilder.

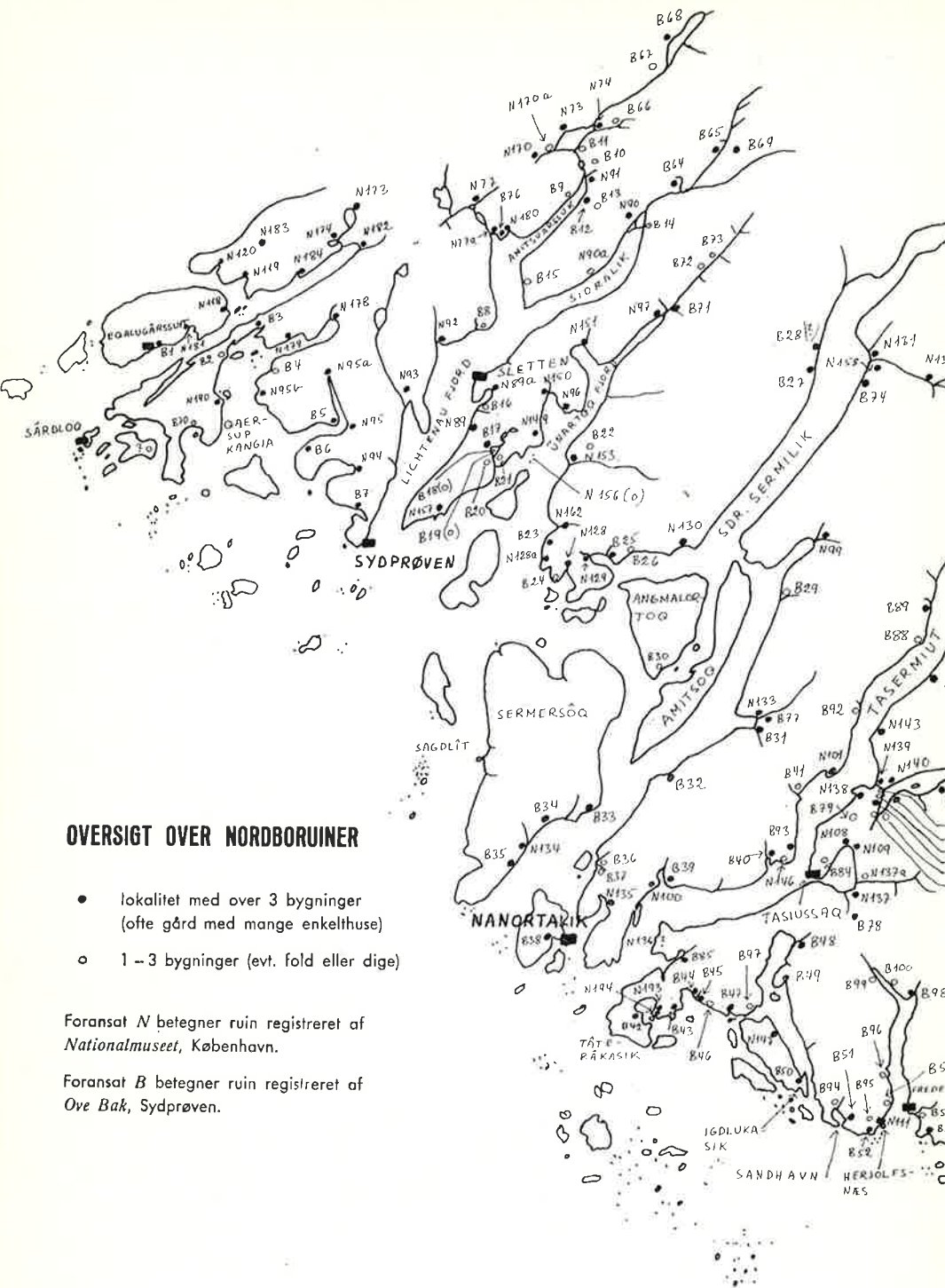
Sommeren 1967 fandt jeg en del uregistrerede nordboruiner i området ved bygden *Sydprøven*, midt i Østerbygden, hvor jeg er lærer. Opmuntret heraf planlagde jeg at foretage en *systematisk rekognoscering af hele den sydlige Østerbygd sommeren 1968* for om muligt at finde «nye» nordboruiner. Specielt ville jeg undersøge egnen omkring Herjolfsnæs, hvor Nationalmuseet kun kendte ganske få ruiner. Her ligger imidlertid resterne af en stor kirke, som må formodes at være blevet bygget, fordi der har boet et vist antal mennesker rundt om.

Jeg fik 1½ måneders orlov uden løn fra skolevæsenet. Det grønlandske Landsråd ydede mig et tilskud på 2000 kr, og senere har Carlsbergfondet bevilget 4000 kr til delvis dækning af udgifterne. Nationalmuseet beklagede ikke at være i stand til at yde økonomisk støtte men ønskede al mulig held og lykke.

Sommerens arbejdsresultater blev bedre end ventet. Trods de sædvanlige besværligheder med is og blæst fik jeg undersøgt næsten samtlige kystområder fra lige nord for Sydprøven til Sangmissoq ca. 20 km nord for Kap Farvel. Da vinteren kom, havde jeg registreret 63 lokaliteter med hidtil ukendt nordbo-bebyggelse foruden 81 eskimoplads, som heller ikke findes i Nationalmuseets registratur.

Landet er meget indskåret med mange bugter og fjorde, og der er adskillige øer, så det har været nødvendigt at sejle vældige strækninger i min lille motorbåd, der er en norsk tunejolle på 15 fod med en 18 HK påhængsmotor. I løbet af sommeren brugte jeg ca. 1400 l benzin. Som hjælpere havde jeg indtil september 2 drenge og derefter en mand fra Sydprøven.

I hovedtrækkene rekognoscerede jeg efter ruiner ved at sejle tæt langs kysterne og gøre holdt ved alle elveudløb og øvrige flade områder, hvor der har været mulighed for at opføre huse. Ved de fleste kystområder er der forrevne, mere eller mindre stejle klipper, men der findes også — især ved fjordene — strækninger med større eller mindre græsklædte skråninger.

OVERSIGT OVER NORDBORUINER

- lokalitet med over 3 bygninger (ofte gård med mange enkelthuse)
- 1 - 3 bygninger (evt. fold eller dige)

Forsant *N* betegner ruin registreret af Nationalmuseet, København.

Forsant *B* betegner ruin registreret af Ove Bak, Sydprøven.

Fra teltelejre i beskyttede bugter er disse arealer gennemvandet, dels nede ved stranden og dels et stykke oppe på skrånningerne. — Der skal gås utroligt meget, før man kan sige, at et terræn er gennemundersøgt!

Eskimoruinerne er større eller mindre langagtige tomter med den karakteristiske bøjede husgang. De fleste er relativt nye, og væggene af sten og græstørv er ofte ret høje. De er som regel lette at se ude fra havet, da de afsløres af en frodig grøn plantevækst (kraftigt marehalm), der især hen på efteråret står tydeligt mellem omgivelsernes svagere bevoksning, der gulfes først af nattefrosten. Det er naturligvis det større indhold af gødningsstoffer i jorden ved tomterne, der bevirker den kraftige plantevækst.

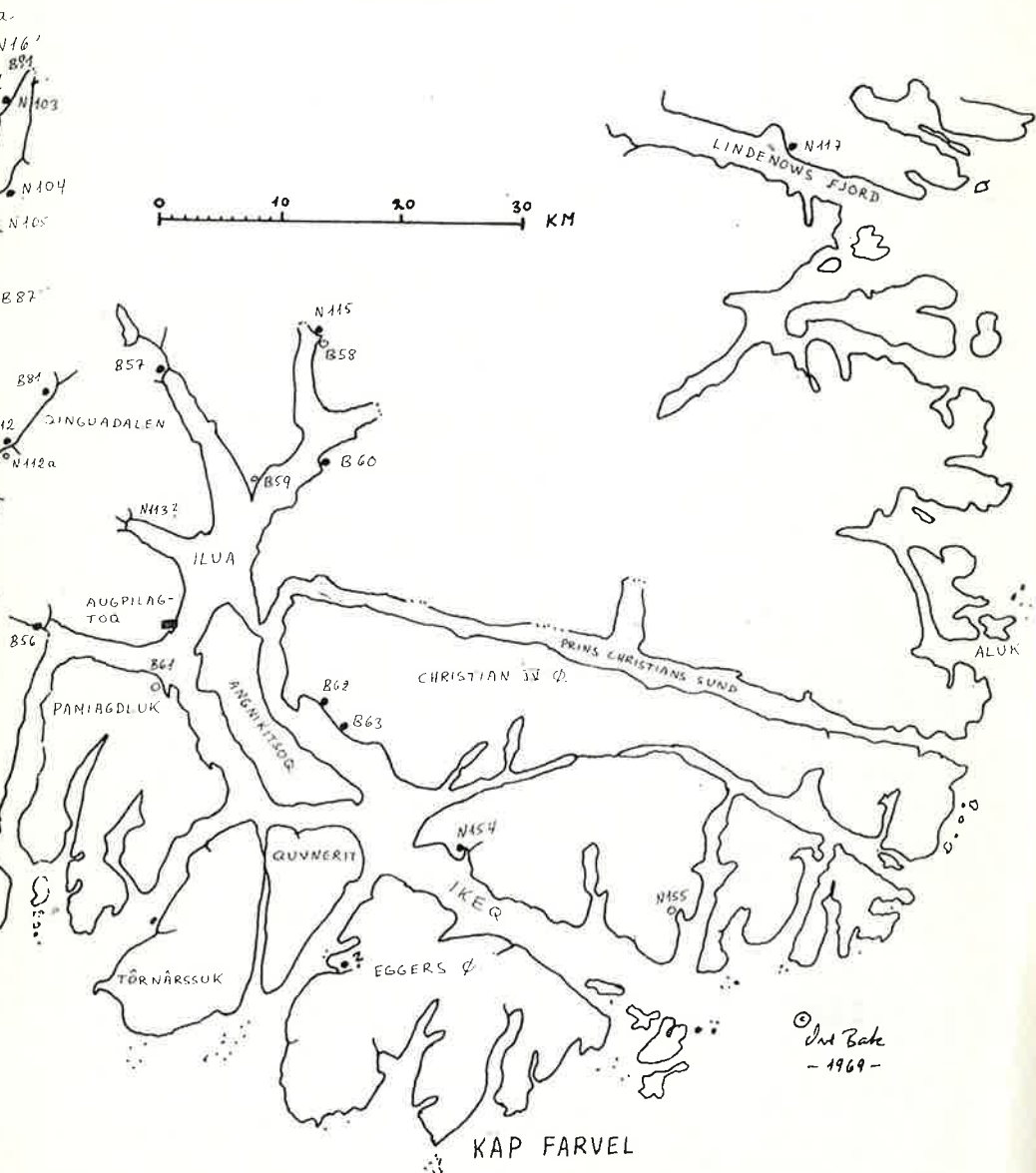
Blandt *nordboruinerne* findes mange typer bebyggelsesspor. Stenhusene er lettest at finde, da væggene ofte er $\frac{1}{2}$ til 1 meter høje (i undtagelsestilfælde 2—3 meter). Mangerumshusene, der har været opført af jord og sten, er faldet sammen til uregelmæssige forhøjninger, der ofte er dækket af relativt frodig bevoksning. Specielt de nærliggende møddinger fremtræder tydeligt. Som regel ses vægspor, rumfordybninger og mange flade sten — undertiden aflange, firkantede blokke, der sikkert har været dørøverliggere. Gårdene kan have op til over 30 enkeltbygninger. Der er 1 eller flere mangerumshuse af jord og sten, stalde og folde af sten samt ofte stendiger, der kan være meget velbevarede og tydelige.

Somme tider ses tomter af nordboruiner ligge på skrånninger som frodige græs- og blomsterdækkede pletter. Hvor der er kratbevoksning fremtræder de områder, der tidligere har været opdyrket nær husene ofte som bare pletter, idet der her kun vokser græs og urter. De fleste ruiner ligger dog på fladt terræn og et stykke fra kysten. Så kan de ikke iagttages fra båden, og man må i land og op på klipperne, så man kan se *ned* på terrænet. Derefter kigger jeg nærmere på de steder, hvor jeg tror at kunne se husspor eller tegn på, at sådanne måske findes. Hvor der ikke er muligheder for at overskue landet, må dette systematisk gennemvandles. Det samme er tilfældet, hvis jeg ikke umiddelbart kan se ruinspor fra min udkigspost!

På steder med ringe jordlag eller nær yderkysterne er jorden

SYDLIGE ØSTERBYGD

Nordbobebyggelse

FORKLARING TIL RUINKORTET OVER SYDLIGE ØSTERBYGD.

De nordboruiner, som *Nationalmuseet* har registreret, er afsat på mit kort efter aftale med museumsinspektør *C. L. Vebæk*. En del af ruinerne (spesielt N144, N143, N141, N132a og N161) har her en afvigende placering i forhold til det, man ser på tidligere offentliggjorte kort. Ved undersøgelser i terrænet har jeg ved hjælp af moderne kortmateriale i flere tilfælde kunnet korrigere ruinlokaliteternes beliggenhed.

Kort beskrivelse af mine ruinfund 1967—69:

Fåreholderne *Egon Jensen* og *Karl Kristensen* ved Tasiussaq har sommeren 1969 ydet mig stor praktisk hjælp og desuden udpeget en del af de hidtil uregistrerede ruiner i området (B78, B79, B84, B99 og B100).

Jeg bruger kun benævnelsen *gård*, hvor der findes et eller flere typiske mangerumshuse (boligtomter), men jeg kan forestille mig, at der også har været beboelse på enkelte af stederne med mange stenhuse — disse har ofte flere rum.

- Nr. 1. — *gård* beliggende i udkanten af bygden Eqalugårssuit.
- Nr. 2. — stenhuse.
- Nr. 3. — mindre *gård*.
- Nr. 4. — stenhuse eller fold.
- Nr. 5. — en samling stenhuse og folde på en terrasse på ret stejl fjeldside 50 meter over fjordbred, hvor der er dårlige landingsforhold.
- Nr. 6. — *gård* med meget sammenfaldne mangerumshuse og et par velbevarede bygninger med stenvægge.
- Nr. 7. — lille *gård*.
- Nr. 8. — et par mindre stenhuse som til dels er forstyrret af senere eskimobebyggelse. Lidt usikker bestemmelse.
- Nr. 9. — nogle overgroede stenhuse.
- Nr. 10. — en del mindre stenhuse oppe i fjeldet (sæter?)
- Nr. 11. — lille stenhuse ved søbredden.
- Nr. 12. — et par meget sammensunkne og overgroede stenhuse og en fold. Ret sikker bedømmelse.
- Nr. 13. — lille sammenfaldet stenhuse på overgangsstedet mellem de to fjordarme.
- Nr. 14. — stor stenbygning med op til over 2 meter høje velbevarede stenvægge. I nærheden findes en mindre fold.
- Nr. 15. — nogle sammensunkne tomter af stenhuse og evt. bolig. Usikker bestemmelse.
- Nr. 16. — en tydelig fold og sammenfaldne rester af et par stenhuse.
- Nr. 17. — stor velbevaret *gård* med mange stenhuse, folde og diger.
- Nr. 18. — velbevaret stenhuse på lille ø.
- Nr. 19. — fold på lille ø.
- Nr. 20. — velbevaret fold.
- Nr. 21. — velbevaret stenhuse.
- Nr. 22. — velbevaret 10 meter langt stenhuse ved lille sø i øde terræn oppe i fjeldet 545 meter over havet — den højest beliggende ruin, jeg har lokaliseret.
- Nr. 23. — en samling stærkt sammensunkne ruiner. Kun sikker bestemmelse af 2 fundamenter.
- Nr. 24. — rester af stenhuse. Usikker bestemmelse.
- Nr. 25. — stor *gård* med flere boligtomter og mange enkelthuse.
- Nr. 26. — stenhuse.
- Nr. 27. — samt 28, 32 og 38 er problematiske ruinområder, da der er en sammenblanding af nordbo- og eskimobebyggelse. Over-

- ordentlig meget tyder på, at ved 27 er et par nordbotomter forstyrret af senere eskimohuse (sommerbebyggelse?) Udmerket sted for placering af nordbogård.
- Nr. 28. — her kun svag mulighed for nordbobebyggelse ved eskimovintehuse.
- Nr. 29. — et par folde.
- Nr. 30. — to stenbygninger.
- Nr. 31. — nogle velbevarede stenbygninger og folde.
- Nr. 32. — overvejende sandsynlighed for nordbobebyggelse ved stort eskimofælleshus. Oplagt sted for placering af nordbogård.
- Nr. 33. — nogle velbevarede stenhuse og folde.
- Nr. 34. — den største *gård*, jeg har set. Over 30 bygninger ligger spredt på flere ha.
- Nr. 35. — velbevarede stenhuse.
- Nr. 36. — lille stenhus. Usikker bestemmelse.
- Nr. 37. — sammenfaldet stenhus.
- Nr. 38. — nogle sammenfaldne men tydelige tørstenhuse samt *sandsynligvis* boligtomter under eskimobebyggelse. Godt sted til nordbogård.
- Nr. 39. — velbevarede stenhuse og folde.
- Nr. 40. — nogle sammenfaldne men sikre stenbygninger.
- Nr. 41. — et par små huse ved elvudløb nær overgangsstedet over halvøen.
- Nr. 42. — et par stenhuse og særdeles velbevarede folde, der tydeligt ses, når man sejler ude i den lille bugt.
- Nr. 43. — mellemstor *gård*.
- Nr. 44. — mindre *gård*.
- Nr. 45. — større *gård* med mange huse.
- Nr. 46. — et par huse og folde.
- Nr. 47. — ret stor *gård*. To boligtomter ødelægges ved havets nedbrydning af kysten. Stedet er eksempel på uregistreret ruin, som har været kendt af ældre tiders rejsende. W. A. Graah havde teltlejr her i nærheden 24 — 26 marts 1829 og skriver, at der findes «Ruiner af islandske Bygninger, hvilke *Arctander* ikke har kiendt».
- Nr. 48. — betydelig *gård* med mange bygninger liggende spredt på større terræn.
- Nr. 49. — ret stor *gård*.
- Nr. 50. — mellemstor *gård*.
- Nr. 51. — en ret stor *gård* beliggende ved bugt med sandstrande, der må formodes at være norbotidens *Sandhavn*. Mange små hus-tomter («boder(?)» — samt utvivlsomt også fundamentet af eskimotelte) ved stranden hen mod B94.
- Nr. 52. — en fold og flere huse (*gård?*)
- Nr. 53. — langt dige, en fold og et par stenhuse.
- Nr. 54. — et par stenhuse, der er rester af nordbogård, som blev sløjftet ved missionsstationens anlæggelse 1825. *Sandsynligvis* er et stendige af nordbooprindelse.
- Nr. 55. — *gård(?)* med stærkt sammensunkne ruiner. Sikker bestemmelse m.h.t. tørstenhusene.
- Nr. 56. — stor *gård*.
- Nr. 57. — *gård* med velbevarede ruiner og langt stendige. (Har tidligere været registreret af Nationalmuseet som nr. 114).
- Nr. 58. — stenhus eller fold (der findes muligvis flere oversete bygninger).
- Nr. 59. — stenhus. Ret usikker bestemmelse.
- Nr. 60. — en mindre *gård(?)* Adskillige sikre stenhuse.

- Nr. 61. — lille stenhuse. Usikker bestemmelse. Inde i landet, et par kilometer fra krysten har folk fra Augpilagtoq set «mange huse».
- Nr. 62. — mellemstor *gård*.
- Nr. 63. — nogle stenhuse og folde.
- Nr. 64. — en samling stenhuse og folde.
- Nr. 65. — flerrumshus og mindre bygning. Sandsynligvis *gård*.
- Nr. 66. — stenhuse.
- Nr. 67. — utydelig tomt.
- Nr. 68. — en samling stenhuse ved sø. I huler nær bygningerne findes rensdyrknogler — sikkert spor fra eskimoiske rensdyrjægere (der var rensdyr på egnen til slutningen af 1700-tallet).
- Nr. 69. — et par ruinområder delvis tildækket ved sandflugt. *Gård* (?) Nær ruinerne mange render (vandingskanaler?)
- Nr. 70. — et stendige mellem klippevæg og havet.
- Nr. 71. — nogle huse og folde — bl.a. en stenbygning med 2 rum og over 2 meter høje særdeles velbevarede vægge.
- Nr. 72. — ret stor fold.
- Nr. 73. — et par stenhuse.
- Nr. 74. — mindre *gård*.
- Nr. 75. — = N132a.
- Nr. 76. — nogle store stenbygninger og en fold.
- Nr. 77. — mellemstor *gård*.
- Nr. 78. — mindre *gård*.
- Nr. 79. — fold.
- Nr. 80. — stenhuse (muligvis flere ruiner i tæt krat).
- Nr. 81. — nogle stenhuse og folde.
- Nr. 82. — mindre *gård*.
- Nr. 83. — to hustomter.
- Nr. 84. — langt stendige.
- Nr. 85. — mellemstor *gård*.
- Nr. 86. — stor *gård* med flere spredtliggende huse og folde. Her findes det største boligkompleks, jeg har set i Sydlige Østerbygd (100 x 50 meter).
- Nr. 87. — et par stenhuse.
- Nr. 88. — stenhuse.
- Nr. 89. — en samling velbevarede stenhuse (*gård*?).
- Nr. 90. — et stenhuse.
- Nr. 91. — flerrumshus (sandsynligvis *gård* — magen til nr. 65).
- Nr. 92. — to stenhuse.
- Nr. 93. — mindre *gård*.
- Nr. 94. — nogle folde og stenrum.
- Nr. 95. — et stenhuse og en fold.
- Nr. 96. — et stenhuse og et par fåreskjul.
- Nr. 97. — et fåreskjul og en ret stor fold.
- Nr. 98. — lille flerrumshus (*gård*?).
- Nr. 99. — lille hus eller fold.
- Nr. 100. — to stenhuse og en fold.

udvasket, og gødningsstofferne fra affald og møddinger ved nordbohusene er borte. Her røbes tomterne ikke af spor i vegetationen, og ofte ses de ikke, før man står midt mellem dem. Dog er bygninger med tørstensmure lette at se her, da de ikke skjules af buske og høj plantevækst. Flere ruiner er fundet ved rene tilfældigheder — specielt når der er tale om spredtliggende folde og småhuse. En del er sikkert stadig overset — omend tallet ikke kan være stort. Et bevis i så henseende må være, at der er lokaliseret flest småhuse på steder, hvor jeg har boet i telt i flere dage på grund af uvejr og is og således haft tid til at gennemvandre terrænet flere gange.

I områderne nær indlandsisen er der hyppigt — især om vinteren — sandflugt fra elvlejerne eller steder i terrænet, hvor græsset er revet op og smeltevandssandet kommet til at ligge frit i vinden. Her er ruinernes form tilsløret, da de kan være dækket af et betydeligt lag sand, selv om de er græsklædte.

Når jeg er kommet til en ruin, har jeg først afmærket den nøjagtige placering på mit kart (format 1:100 000), og derefter lavede jeg en skitsetegning af husets eller husenes placering i terrænet. Af hver bygning laves så en speciel skitse. I mange tilfælde foretages en grov opmåling, særlig når det drejer sig om ruiner med udflydende vægge, mens jeg ved specielle og fint bevarede tomter foretager en optegning på millimeterpapir og laver en tidskrævende gennemopmåling med målebånd i stedet for afskridtning. Den sidstnævnte metode har dog vist sig ved kontrolmålinger at være ret nøjagtig. Mine terrænskitser er ofte noget primitive, da jeg har været alene om arbejdet, og ofte har jeg måttet skynde mig, når vejret drillede. Ved søgang kunde det være vanskeligt for mine hjælpere at passe båden ved en strand med dårligt læ.

Den 30. september 1968 vendte jeg tilbage til mit hjem i Sydprøven efter en lang tur mod Kap Farvel. Trods skolearbejde havde jeg dog lejlighed til — hjulpet af usædvanlig fint vejr — at undersøge fjorde og kyster nær Sydprøven i den kommende tid. Da båden måtte på land den 15. november havde jeg som før nævnt registreret i alt 63 «nye» nordboruiner. Blandt disse fund er lokaliseringen af nordbotidens *Sandhavn* blandt de vigtigste. Om denne lokalitet vil jeg senere berette

nærmere. Næsten alle yderkyster var færdigundersøgt, men arbejdet var dog kun halvt færdig: flere fjorde og alle dalene inde i landet manglede stadig.

Foråret 1969 fortsatte jeg den systematiske efterforskning efter nordboruiner og koncentrerede mig nu om den spændende opgave at undersøge terrænet mellem fjordbundene og indlandsisen. Ifølge de nyeste kort, som er fremstillet på basis af luftfotografier, findes her lange dale. På grund af den afsondrede beliggenhed og overtroiske forestillinger er disse områder ukendte for den nuværende befolkning. Kun enkelte fåreholdere har af og til været langt inde i landet under fåresamlingerne. Det blev besværlige ekspeditioner at komme ind til Lichtenau-fjordens dale, da de er lukket ud mod fjorden af høje fjelde. Elvene når ud til fjorden ved at løbe gennem kløfter og ved at danne vandfald. Det blev hårde men dejlige ekspeditioner for mig og de to drenge, som jeg havde med. Adskillige nye nordbo-gårde blev fundet. Terrænet ved Lichtenau-, Unartoq-, Sermi-lik- og Tasermiut-fjordene blev gennemundersøgt.

Ved Tasermiut-fjordens bredder gjorde jeg de fleste og mest interessante fund. Bl.a. registrerede jeg en gård med et bolig-kompleks på 100 x 50 meter, der er det største, som jeg har set i Sydlige Østerbygd (B86). Flere af de ruiner, som er registre-ret af Nationalmuseet, havde jeg stort besvær med at finde, da deres placering er angivet på grundlag af ældre tiders mangel-fulde kortmateriale og ofte ufuldstændige beskrivelser. De ruinangivelser, som findes på Geodætisk Instituts nyeste kort er derfor, især for denne fjords vedkommende i flere tilfælde ret misvisende. De ruiner, som er besøgt af forskere i nyere tid, er naturligvis korrekt placeret. I et par tilfælde, hvor jeg mener at have lokaliseret Nationalmuseets ruin temmelig langt borte fra det opgivne sted, tør jeg ikke udelukke muligheden af, at jeg har fundet en hidtil ukendt ruin og overset den kendte. Der er frodig bevoksning på kyststrækningerne, og det er teoretisk muligt at passere tæt forbi ruiner uden at få øje på dem. En revision af undersøgelserne — helst under en flermands ekspedition — vil sikkert afsløre endnu nogle enkelte ruinlokaliteter samt spredtliggende bygninger nær gårdkomplekserne. B 90 har fået nummer under et besøg på Nationalmuseet i Køben-

En af de mange hidtil ukendte nordbohuse ved fjordbundene. Her et nogenlunde velbevaret stenhus (B14).

havn. Jeg mente, det drejede sig om N 102, men ved at se Museets optegnelser, der viste denne som en hel gård noget oppe på en skråning længere mod nord, hvor jeg kun havde undersøgt kystterrænet, blev det klart, at det måtte dreje sig om en «ny» ruin.

Midt i august sejlede jeg mod *Herjolfsnæs* for at foretage supplerende undersøgelser dér. Senere var det planen at sejle mod øerne ved Kap Farvel, hvor der er flere kyststrækninger, som jeg ikke fik undersøgt i 1968, og hvor jeg har formodninger om, at der kan være chancer for at finde nordbobebbyggelse. Som jeg senere skal berette om, blev jeg indelukket af storisen i Sandhavn og måtte returnere uden at få færdiggjort rekognosceringerne ved Kap Farvel.

En mand i Aupilagtoq har set huse inde på øen Pamiagdhluk lidt syd for B61, der er en sammenfaldet og meget utydelig tomt af et stenhus. Jeg har gennemvandret hele øens nordkyst i 1968,

opmuntret af store græssletter og skråninger men uden at finde andre ruinspor end den nævnte B61, men på den opgivne lokalitet har jeg ikke været. Nord for B57 kunne jeg tænke mig muligheden af en gård ved søen. Der er en svag mulighed for rester af bebyggelse nord for N154. På Eggers Ø er der gode muligheder for at finde hustomter et sted på vestsiden (ældre kort angiver ruiner dér) og 2 steder på nordsiden. Hvorvidt der kan findes ruiner på øerne mellem Eggers Ø og Prins Christians Sund tør jeg intet spå om, da jeg slet ikke kender terrænet. Mellem vejrstationen ved Sundets vestende og Lindenows Fjord er der barske fjeldkyster. Selve fjorden er en fortryllende blanding af frodigt og barskt. Ved N117 findes en stor og dejlig slette med tykt jordlag. En rejsende i 1920'erne mener at have set nordboruiner ved Igdlokulik vest for N117⁹⁾.

Den 1. september måtte jeg returnere til Sydprøven, og forskellige pligter standsede undersøgelserne i denne sæson. Resultatet er jeg tilfreds med. Jeg havde i foråret ikke turdet håbe på at nå *tallet 100* i nummerrækken over «nye» ruiner. Som De kan se af ruinbeskrivelserne, dækker nogle af numrene småting som folde og diger, men til gengæld betyder andre store og velbevarede gårde med mange bygninger.

Ved kysterne og inde i landet har jeg over alt i Sydlige Østerbygd fundet nordboruiner på faktisk alle steder, som opfylder de krav, der stilles til en boplads, hvor man skal have et erhverv, der er en kombination af fåreavl, landbrug, jagt og fiskeri. På terræn med metertykt snelag om vinteren findes dog aldrig hustomter, selv om der kan være meget frodig om sommeren. På Pamiagdhluk-øen, hvor naturforholdene i hvert fald tilsyneladende muliggør 2—3 gårde, er der mærkelig nok ingen fundet. Trods ihærdige undersøgelser har jeg kun set en sammensunken husrest, men som før nævnt er gårdene eller gården måske *endnu ikke fundet*. Der findes også bebyggelse på hvad, man umiddelbart vil kalde absolut dårlige steder. Det kunne være et bevis på, at på et vist tidspunkt har der levet mennesker på så godt som alle de fundne ruinlokaliteter. Folketallet har således efter forholdene været meget højt. Landets naturrigdomme har været udnyttet til bristepunktet. Det kunne gå i gode år, men hvordan var forholdene i dårlige tider? Under den

hårde vinter i 1967 omkom over halvdelen af fårene hos tre fåreholdere i Tasermiut til trods for, at der nåede en del foder frem fra Danmark, og man havde betydelige lagre af hø fra foregående år. I nordbotiden, hvor der i århundreder havde gået tusinder af får i landet, må vegetationen på fjeldet have været gnavet i bund, således at en almindelig sommertørkeperiode kunne være lige så katastrofal som vinter- og forårssne.

Med de nuværende klimaforhold er det efter min mening helt udelukket, at en befolkning af samme størrelse, som den man må skønne, nordbofolket har haft, og under de samme betingelser kunne leve i landet. Der *må* have været andre og gunstigere klimaforhold i middelalderen. Undergangen kan så forklares ved ændringen til barskere vejrforhold — en ting som man også normalt nævner blandt årsagerne.

Desværre ved vi så uendelig lidt om livet blandt de grønlandske nordboer — «grønlændingene» — i de ca. 500 år, de levede på øen. Har de mange slægters tilværelse været god, tålelig eller en evig kamp for at overleve — eller en blanding af det hele afhængig af gode og dårlige år? Hvordan er menneskenes forsvinden gået for sig? Mange muligheder er nævnt. Sandsynligvis er det gået langsomt og pinefuldt. Der findes ingen spor af massebegravelser, og i de mange klippehuler i fjeldene er der til dato ikke set rester af mennesker, som kunne være begravet dér under et hastigt tilkastet stendække til beskyttelse mod rævene. På nær et tilfælde er der ikke fundet døde mennesker i husene.

— Når jeg træet efter lang vandring over fjelde og gennem dale med tæt bevoksning af pil og birk pludselig på et for mig utroligt ensomt og utilgængeligt sted på en græsflade ser en ukendt ruintomt dukke op — så er det med en mærkelig kriblende følelse, jeg træder nærmere. — Findes der her noget, som kan afsløre bare en lille bitte smule af den store gåde omkring nordboernes forsvinden? Hidtil har jeg — naturligvis — intet set, som kan forklare noget. Tomternes mere eller mindre overgroede jord- og stenvægge ligger som vidnesbyrd om, at her har vært et hus, og at her har levet mennesker, men ud over dette røbes intet. Spændingen består dog stadig — hvad *kan* der ikke ligge under græstørvene, som nu dækker husets gulv, og i den

grønne mødding nær ved? Her vil være ting, sikkert spændende ting, som kan berette om menneskers daglige liv for århundreder siden, men måske — *måske* er der også noget, som kan være et fingerpeg i retning af en løsning på den store gåde! Indtil noget konkret foreligger, må man enten resignere og sige «vi ved slet intet» eller konstruere teorier med større eller mindre sandsynlighedspræg eller drømme sig til en løsning — alt efter som ens temperament er. — — —

Mine ruinfund har jeg af praktiske grunde nummereret og er som nævnt ved slutningen af undersøgelsessæsonen 1969 nået til nr. 101. Da jeg sidste efterår lavede en oversigt over de da 63 nyfundne lokaliteter med nordboruiner, gav jeg den nordligste ruin nr. 1 og den sydligste nr. 63, og et kort med disse numre blev publiceret¹⁰⁾. De mange fund i år, som blev gjort i det samme område, bragte kludder i det logiske system. Jeg måtte nummerere de nye ruiner, efterhånden som de blev fundet. Det vil kun skabe rod og forvirring, hvis jeg giver 1968-fundene nye numre på det kort, jeg tegner nu¹¹⁾. Og hvad så, når evt. fund i 1970 skal angives? En trøst er, at Nationalmuseets nummersystem, der i begyndelsen også viste ruinangivelser i rækkefølgen nord/syd, på samme måde er ophørt at eksistere. Kortene viser nu store og små numre spredt mellem hinanden. Det kan ikke være anderledes. Derimod kan man engang ad åre, når landet er så gennemundersøgt, at man kan sige, der kun er mulighed for endnu at finde ganske få spredtliggende stalde og folde, radikalt at ændre registraturen. Alle Nationalmuseets og mine numre skal slettes. De nordligste ruiner i Østerbygden skal have nummer 1 og den sydligste ved Kap Farvel det højeste nummer. Så kan man med blot en smule kendskab til numrenes placering hurtigt forestille sig, hvor en ruin ligger, når man får opgivet et nummer. En sådan ordening kræver dog en omsætningstabel, hvis man vil studere ældre litteratur om ruinerne. Den vil kun være praktisk at gennemføre i forbindelse med utgivelsen af en stor samlet beskrivelse af alle ruiner, som skal være et standardværk ved studiet af bebyggelsen i Østerbygden.

Oprindeligt havde jeg tænkt at benytte romertal til angivelse af mine ruinfund, så mine numre klart adskiller sig fra Natio-

nalmuseets numre, der angives ved arabertal — noget som jeg har lovet at sørge for af praktiske grunde. Da fundene blev mange, viste det sig mindre hensigtsmæssigt at benytte romertallene. I stedet har jeg valgt den enkle løsning at anbringe et *B* foran numre, angivet med almindelige tal så sammenblanding med Nationalmuseets registreringsnumre alligevel er udelukket. På mine kort anbringer jeg som en yderligere sikkerhedsforanstaltning et *N* foran Museets numre.

Det vil være naturligt at spørge, om *mine ruinangivelser nu også er korrekte* — specielt da tallet efterhånden er blevet så stort. Der har jo som bekendt også boet eskimoer i området. Hertil kan jeg sige, at for de fleste ruinlokalitetens vedkommende er jeg *helt sikker på*, at det drejer sig om nordboruiner, da tomterne er så tydelige. Der er intet at tage fejl af, når der er velbevarede rester af stenhuse, folde, diger og ruinhøje af mangerumshuse. Med hensyn til små sammenfaldne ruiner, der måske oven i købet er dækket af ret tæt og sammenfiltret bevoksning må man til at tale om *mulighed* i stedet for sikkerhed for ruin af nordbooprindelse for at imødekomme den videnskabelige sagligheds fundamentale krav. Desuden ønsker man heller ikke at stå i den situation ved udgravning eller anden bedømmelse af ruinerne at få bevist, at det, man har stået fast ved på usikkert grundlag, er forkert. Den anden kategori vanskelige ruiner er dér, hvor der er en sammenblanding af nordbo- og eskimobebyggelse. Blandt mine numre findes nogle af den type (B27, B28, B32 i Sdr. Sermilik samt B38 ved Nanortalik). De er alle lokaliseret 1968 og atter besøgt 1969. M.h.t. til B28 mener jeg nu, at der er mest sandsynlighed for rent eskimoruinerræn. B27 og B32 ligger på steder, som er absolut velegnede for placering af en nordbogård. Selve tomterne er et rod af bygningsrester. Det er hævet over en hver tvivl, at der i hvert fald i en del af ruinområderne findes flere lag af eskimoruiner, mens der i andre dele efter min mening er ret tydelige tegn på, at der aller nederst findes et nordbogårdterræn. Ved B38 er to ruinfelter, som jeg kunne forestille mig som værende nordbogårdboligkomplekser, dækket af næsten et par meter møddinger og husrester fra eskimobebyggelse. Lidt herfra ligger dog nogle stenhuse med ganske vist ret nedsunkne men dog tydelige

vægge. Her må jeg tale om god sikkerhed for de sidstnævntes vedkommende og naturlig og logisk mulighed for, at der findes nordbogårde under eskimotomterne. Disse ligger på et oplagt gårdterræn med tykt og nogenlunde stenfrit jordlag, hvilket forøger sandsynligheden. Kun en udgravning vil kunne bringe klarhed over de rette forhold.

Disse lidt usikre steder er nummereret på mit kort, og diverse forbehold er udtrykt i den korte beskrivelse. Jeg har gjort opmærksom på, at der findes nogle tomter, og jeg overlader derefter til *specialister* at utarbejde den endelige bedømmelse.

Nogle af Nationalmuseets ruinangivelser af ældre dato er som før nævnt lidt usikre, og derfor har jeg været opmærksom på muligheden af at publicere en allerede kendt ruin som et nyfund. Jeg berørte problemet under omtalen af ruiner i Tasermiut-fjorden. Beliggenheden og antallet af Nationalmuseets registrerede ruiner er indgående drøftet med bl.a. museumsinspektør C. L. Vebæk, og dobbeltnummerering er herved blevet afværget i to tilfælde.

Som før nævnt har jeg tegninger og beskrivelser af samtlige kendte og ukendte ruiner af nordbo- og eskimoprindelse, som jeg har set på mine undersøgelsesrejser. I øjeblikket har jeg henvend 1000 kladdesider, som jeg mangler de økonomiske muligheder for at få tid til at renskrive og bearbejde. Stoffet fra 1968 er delvis bearbejdet men findes stadig kun i håndskrevet form og med blyantstegninger. De mange notater fra i år eksisterer endnu kun i den form, de fik, da de blev nedskrevet på milimeterpapir ved ruinerne.

Nogle af mine notater fra 1968 fik jeg lejlighed til at revidere i år. Det viste sig at være nødvendigt at rette lidt hist og her m.h.t. bygningernes indbyrdes placering på skitsekortene, og ofte fandt jeg oversete småhuse. En arkeolog fra Nationalmuseet, der ser på stederne med mine optegnelser i hånden, vil sikkert føje andre enkeltheder til og bedømme en og anden sammensunken tomt på en anden måde end jeg. Det vil være ganske naturligt, og det er jeg forberedt på. Disse rettelser har intet at gøre med helhedsbedømmelsen af stedet. På samme måde kan både jeg og Nationalmuseets arkeologer finde nye

ting og lave smårettelser på de planer, som findes over ruiner, der for længst er registreret af Nationalmuseet. En helt nøjagtig og fuldstændig plan over en indviklet nordbogård kan kun tegnes, når man er flere mand og har adskillige dage til rådighed samt har landmålingsudstyr.

De mange nyopdagede ruiner er som nævnt fundet ved en systematisk undersøgelse, hvorunder der måtte sejles og vandre meget. Det er dog umuligt for mig ene mand at undersøge hver kvadratmeter klippefritt terræn. Derfor har jeg ofte taget fantasien til hjælp og gjort energiske forsøg på at stille mig i en nordbobondes sted og forsøge at bedømme landet ud fra de muligheder, der måtte foreligge i middelalderen. Hvor ville du som en af de første landnamsmænd slå dig ned? Hvor ville du opføre en udflyttergård? Hvor ville du flytte hen, hvis du var yngste søn af en bonde på en udflyttergård? — o.s.v. — Jeg blev hurtigt klar over, at landet, som jeg før omtalte, har været fuldt bebygget. Alle egnede steder fra nær yderkysten til landet ved indlandsisen har været beboet af mennesker. Jeg har kunnet *tænke* mig til placeringen af et stort antal ruiner, men mange er sandelig også fundet ved et tilfælde. Hvem kunne f.eks. på forhånd tænke sig, at der ligger et 10 meter langt stenhus i et goldt terræn 545 meter oppe på et fjeld ved Unartoq-fjorden (nr. B22)? Eller hvad med B5, som er en samling huse (stalde og folde?) liggende på en smal terrasse på ret stejl fjeldside ca. 50 meter over Akugdleq fjorden ved et sted med afgjort dårlige landingsforhold? O.s.v. — —

Undersøgelsesrejserne har ud over det rent faglige udbytte budt på mange oplevelser. Det har været et dejligt friluftsliv i månedvis at sejle rundt ved kyster og fjorde eller vandre i indlandsdalene. I det følgende skal berettes små træk fra en af de mange ture.

— — —

Herjolfsnæs-området er et af de steder, jeg oftest har besøgt, og det er efterhånden mange gange, jeg har sejlet forbi pyntens lave stormvaskede klipper. Tre somre i træk har jeg været i land ved Herjolfsnæs og hver gang fundet nye ting. Denne sommer var jeg i længere tid på stedet.

Herjolfsnæs halvø set fra fjeldet. Ved stranden nær bugten til højre ses kirketomten med kirkegårdsdiget. I nærheden har en fåreholder opført forskellige huse.

En grå og diset augustdag sejlede jeg mod syd fra Nanortalik med en stor dreng som ledsager. Der var vindstille, og havet lå som en blank flade, hvilket glædede mig, for jeg skulle forbi pynten Tåteråkasik, hvor der ved den mindste vind er store bølger, og derfra videre mod Herjolfsnæs, som er endnu vanskeligere at passere. Der var slet ingen dønning på grund af storisen, der den sidste lange tid havde ligget ude i synsranden mod vest. Ved kysterne var kun enkelte spredte isfjelde. Min båd var tungt lastet med telt, forskelligt udstyr, proviant og masser af benzin, da jeg regnede med at være borte fra beboede områder i nogen tid. Landet ved Kap Farvel skulle undersøges, og jeg havde fået løfte om sikkerhedsmæssig assistance fra Grønlands geologiske Undersøgelser, som netop var i færd med at sende et arbejds hold til samme område. — Udsynet var højst et par kilometer den nævnte dag, men alligevel så godt at det ikke var nødvendigt at sejle efter kompas. Da jeg sejlede over Tasermiut-fjordens munding, forsvandt landkendingen

mod nordvest, netop som Tåteråkasiks klipper mod sydøst tonede frem. Det var en leg at komme forbi pynten. Herefter sejlede jeg bag en lav ørække, bag hvilken der er en rolig bugt, som sikkert er identisk med nordboernes *Helliseyarfjord*. Ved kysterne her har jeg opdaget en række meget tydelige ruiner af forholdsvis tætliggende gårde, der må have været en del af Herjolfsnæs kirkesogn, hvis man ikke et eller andet sted har haft en selvstændig kirke. Jeg lagde til ved et par af gårdene, som jeg havde opmålt i 1968, for igen at kigge på stederne og se, om det var nødvendigt med en ny bedømmelse af et og andet på grundlag af de erfaringer, jeg havde erhvervet i det forløbne år. Ved en af gårdene så jeg et par småhuse, som jeg tidligere havde overset, og måtte desuden konstatere, at der sker slem nedbrydning af kysten — især ved *B47*, hvor en bolig-tomt er ved at blive vasket bort. Desværre fandt jeg ved at eftersøge strandkanten intet af interesse bortset fra sodsværtede sten. — Landet her er et godt sted at vælge til beboelse. Der er ikke muligheder for at have større opdyrkede arealer ved huse, men fjeldene i landet mellem bugten og Tasermiut-fjorden er gennemgående afrundede og dækket af græs og buske, hvor fårene har kunnet skaffe sig føde. På den lange Igdlukasik-ø ligger 2 gårde, *N147* og *B50*, på dårligere terræn. Klipperne på denne ø består af grovkornet og let smuldrende granit, som istidens bræer har været hårde ved. Fjeldene er helt nedslidt, og øen fremtræder som en ujevn flade med mange lave fordybninger med eller uden vand. Der findes ikke en eneste klippe-spids, højst svage antydninger af rundklipper. Jordlaget er tyndt på nær nogle områder ved *B50*, og store strækninger ligger hen som nøgne klippeflader.

Ved aftenstid var vi fremme ved Igdlukasik-øens sydende. Her er der flere små øer, og mellem disse og halvøen, på hvis østside Herjolfsnæs ligger, er et smalt løb, hvorigennem man kan komme ud til det åbne hav. Her er næsten altid voldsom strøm fremkaldt af tidevandet. Millioner af liter vand skal passere gennem et lavvandet sund med ujevn bund. Fra en båd kan let ses klippespidsen rase op fra bunden, og over disse opstår i roligt vejr voldsomme hvirvler i vandoverfladen. Midt i hvirvlen er altid et lille hul. Når strømmen har rigtig fart, kan

nordboruiner

De nordiske ruiner ved Herjolfsnæs.

sandstrand

hullet blive meget dybt — op til en halv meter. Det er ikke med begejstring fra min side, jeg sejler herigennem. Da jeg denne gang kom til sundet sås allerede i nogen afstand, at der var vældig røre. Store isskodser kørte frem og tilbage. Nogle fra én side og nogle fra en anden, og pludselig kunne de skifte retning. Farten var for fleres vedkommende stor — skønmæssig 25 — 30 km i timen. Under sådanne forhold var det uforvarsomt at sejle igennem, da jeg ikke kunne være sikker på at have fuldt herredømme over båden, så jeg kunne styre ved siden af skodserne. Jeg valgte derfor at sejle en omvej nord om en langagtig ø, Nutârmiut, for at kunne komme ud på åbent hav. Her var spredt is, tåge og hundekoldt.

Vi sejlede hurtigt mod bugten *Måukarneq* midt på spidsen af Herjolfsnæs-halvøen. Omkring en lille ø midt i indsejlingen lå en række skodser, som vi måtte kante os forbi, og derefter var vi inde i en god naturhavn, hvor vi lagde til og satte teltet op ved en bæk på østsiden. Bugten ligger ganske uventet her på selve det barske udnæs, hvor vinde og strømme fra alle sider mødes. Under uvejr sættes havet i voldsom bevægelse. Ved *Siárqitsoq*, som hele næsset hedder, kan vandet under storm koge og syde, sende sprøjt og endog tonstunge isskodser langt op på land. Her kan havet brøle og regere, så man gennemises af rædsel, når man klamrende sig til den faste klippe overværer dette skuespil. I bugten er forholdsvis roligt, selv om vinden nok

kan ruske slemt. Nordenvinden kan skabe små skumtoppe på bølgerne, men høje bliver disse aldrig, og dønningen når kun ind i stærkt svækket grad på grund af øen i indsejlingen. I bugtens vest- og østside er der flad sandstrand, hvor det er let at hale både på land. Ved lavvande er der tørt land et stykke ud. Bugtens vestside domineres af den brede, flade strand og høje sandskrænter, som lyser langt bort. Selve landet ved skrænterne mangler bevoksning og fremtræder som en tydelig grus- og sandflade. Som isolerede områder på denne findes små pletter med græs, der tydeligvis formindskes ved vindens hærgen. Dette må være et bevis på, at området har været bevokset i ældre tid og således også i nordbotiden. Når man sejler ind i bugten eller kommer vandrende fra Herjolfsnæs, slår det straks én ved at se skrænterne og stranden, at dette steds naturlige navn må være *Sandhavn*. Den forblæste landstrækning forstærker indtrykket, men også uden at tænke på denne er billedet alligevel sand og atter *sand* — noget højst usædvanligt i Grønland, hvor der sædvanligvis er nøgne klippekyster eller bevoksede skråninger. Sand i større mængder ses normalt kun i elvelejerne i indlandet samt ved enkelte fjordkyster.

Navnet «*Sandhavn*» kendes fra middelalderen. *Ivar Bardarson*, der så vidt vides opholdt sig i Grønland omkring 1340, har lavet en kortfattet beskrivelse af nordbotidens Østerbygd. Desværre findes den kun i afskrifter. Under omtalen af sejladsen fra Norge til den fjerne ø skriver han følgende:

« — — — hand komme vnder det høge land vdj Grønmland, som heder Huarff, en dagh tilforn førend mand kand sie for^{ne} Huarff skall hand sije et andet højgt bierigh som heder Huitserck, end vnder for^{ne} ij field, som Huarff heder och Huidserck, ligger et ness, som heder Herioldzness, och ther ved ligger en haffn som heder Sand, almindeligh haffn for Normend och kiøbmennd.

Seigler mand vdaff Island, tha skall hand tage sin koess fra Sneffelssness, som ligger en tølt søes vester lenger paa Island end for^{ne} Røckeness, och seigle tha ret vdj vester en dagh och en nat gandske lidet ved suduest ath flij for^{ne} iiss, som ligger ved Gunberneskeere, och siden en dagh och en nath ret i nordvest, och saa kommer hand retledis vnder for^{ne} højigland Huarff

På vej mod Kap Farvel for at søge efter nordboruiner. Jeg sejler bag en række lave øer syd for Tasermiut-fjordens munding. Fjeldet i baggrunden er Jacobinerhuen, som måske kan være nordboernes Hvarf — et af landkendingsmærkerne, når disse kom sejlene fra Island eller Norge. I landet til venstre ligger et par nordbogårde (B44 og B45).

i Grønland, som for^{no} Hærioldznes och Sandhaffn ligger vnder.
— — —»¹²⁾

Man har normalt placeret lokaliteten Sandhavn ved *Frederiksdal*, der ligger ved en lille bugt på østsiden af fjorden ved Herjolfsnæs. Der er kun en ubetydelig sandstrand og intet, som umiddelbart berettiger navnet Sandhavn, — i hvert fald ikke i den udstrækning som på det nyfundne sted, Máukarneq, hvor det som nævnt er naturligt at benytte dette navn. Jeg mener, at naturforholdene og Ivar Bardarsons beskrivelse giver fuld sikkerhed for at antage, at navnet skal placeres her. Hertil kommer tilstedeværelsen af mange nordboruiner. Ved Sandhavns østside findes en ret stor grøn slette med få sten. Nær en bæk ligger lidt over 10 stenhuse, 3—4 rester af mangerums-huse samt en halv snes utydelige tomter af mindre huse. Det største mangerumshus er ca. 35 x 25 meter. Lidt fjernet fra selve gården ved bugtens nordside ligger fundamentet til et stenhus, 3 x 7 meter. Det har været opført af op til 1 meter lange firkantede stenblokke, og indgangen vender mod kysten.

Fra døren har man kunnet overskue hele bugten og dens indsejling. Vest for dette hus ses adskillige stenspor ved kysten, der består af lave klipper med mange flade områder. Der er fundamenter af en række små rum. Det drejer sig *sikkert* om de såkaldte «Boder», der også kendes fra Erik den Rødes boplads, Brattahlid. De kan have været benyttet som pakhuse eller bolig for tilrejsende, der kom, når der var skib fra Europa.

Lige nord for bugten rejser sig temmelig stejlt en fjeldknude, hvis første top er 850 meter høj og er et markant punkt, som tydeligt ses mod nord og syd og følgelig også ude fra havet. Man fristes til at tro, at dette fjeld er det, som Ivar Bardarson kalder *Hvarf*. Nu benyttes imidlertid ordet *vnaer*, der i hvert fald i første tilfælde betyder *imellem*. Hvis denne betydning er korrekt, må fjeldet søges længere mod nord og kan da være Kap Egede på Sermersôq — eller det markante fjeld «Jakobinerhuen» på sydsiden af Tasermiut-fjordens munding¹³).

— En morgen stod bonden på Herjolfsnæs, Samuel, uden for mit telt og betroede mig, at der var kommet «stor mange, mange is»! Jeg glemte helt at nævne, at hans hest havde forsøgt at æde vores telt, noget som havde givet mig meget syarbejde. I stedet ilede jeg hen til klipperne ved den yderste pynt. Ja sandelig — havet var forvandlet til en ujevn hvid flade med kun enkelte blå pletter. Isflagerne skruede fast mod kystens sten, hvor det knasede og bragede. Vi var totalt lukket inde! Nå, det var ikke første gang, jeg oplevede den slags, men heldigvis var det sidst på issæsonen, så isen ville sikkert snart spredes. Hvis det havde været i juni eller juli, kunne det betyde ugers fangenskab. Der måtte være storm til havs, siden isen kunne glide ind i løbet af en nat. Atter en gang måtte jeg erfare, at isen følger sine egne uberegnelige luner. Jeg og min lille båd, vi kender efterhånden snart storisen i alle dens former, men vi har endnu ikke lært at forudsige, hvad den foretager sig i morgen eller for den sags skyld om blot en time. Man kan gå en aftentur og se skæret fra den nedgående sol spejle sig på et blankt hav, måske notere med mistænksomhed, at der ikke er antydning af dønning, men så når man vågner næste dags morgen, skinner solens stråler på den provokerende hvide storis, som ganske har slugt fjorden.

Storisen *kan* være venlig. Den kan ligge tilsyneladende tæt, men når man sejler ud, viser der sig at være lange smalle veje med blankt vand mellem isskodserne. Mellem disse svømmer alke og tejske, der skyndsomt vender gumpen i vejret og forsvinder ned i det klare vand, når båden kommer. Påhængsmotoren laver bølger, der spredes ud til siderne og slår mod isen, brækker kanter af og splitter brutalt små svanelignende isstykker. Ikke alle steder kan der være veje, men så er der alligevel et lille hul, hvorigennem båden lige akkurat kan smutte igennem til en bred våge, der igen synes lukket. Vi standses dog ikke, da der atter er mellemrum mellem skodserne. Sådan kan man sejle i kilometervis. En enkelt gang skal man dog måske standse, fordi gennemsejlingen mellem isflagerne er for smal, eller der er en bred isfod under vandet, som ligger for højt til, at man kan sejle over den. Så må man tage årerne og hoppe fra båden ud på isen og skubbe isflagerne fra hinanden. Når vandet er helt roligt, er det relativt let at skubbe selv store isflager fra hinanden, hvis de ikke rører ved naboskodserne. Det er vidunderligt at sejle mellem isen. Man snor båden ud og ind — og standser brat, når en sæl dukker hovedet op et eller andet sted. Motoren standses, og båden fortøjes på en isskodse, ved at en fyldt benzindunk sættes op på den, hvorefter rebet bindes til denne. Der er helt stille nu. Pludselig høres en pusten — som regel et sted man ikke venter. Man når lige at se et lille frækt hoved. Så er det borte, og i en brøkdal af et sekund ses ryggen af en sæl, og derefter er der kun ringe i vandet, der spredes til alle sider, før de flades ud. Vandet er atter blankt og er verdens skønneste spejl. Fra istappene på kanterne af den flade storis eller de væltede uregelmæssige isflager drypper smeltevandet, og hele sceneriet spejles i havvandet. Hist og her ses store maleriske isfjelde, der undertiden har tårne og tinder eller er forsmeltede og ligger tungt i vandet med blålig drageryg. De fleste af fortidens kæmpekrybdyr vil især hen på sommeren se deres takkede ryg godt efterlignet på de grøndlandske isfjelde. Der stråler en kulde fra denne is, som kommer fra Østgrønland eller måske endog fra selve Nordpolen, men solens stråler reflekteres og kastes på én med forbavsende styrke. Det svider i øjnene, hvis man ikke har mørke solbriller, og man

Stenhus ved gården i Sandhavn (B51). Det hus ligger ganske nær bugtens nordbred, og fra dets dør har man kunnet overskue den smalle indsejling ved den lave klippe helt til venstre i billedet.

Der blæser temmelig kraftigt fra nord, og havet er i oprør, men i Sandhavn-bugten er der ikke bølgegang af betydning.

bliver snart brun som en mulat — hvis man passer på! Man kan nemlig blive uhyggelig skoldet og i værste fald bære mén af det i al fremtid. — Undertiden kommer den onde ånd, tågen, der kan komme smygende i lange smalle banker og er tæt og klam. Den kan næsten skjule forstavnene af ens lille båd, hvis man sidder ved motoren. Is og tåge gør én bange, og tanken om strøm og bevægelse i isen gør tågen endnu koldere. Måske ses solen som en svag kugle, og da har man heldigvis orienteringen, når man haster hjemad. Hvis solkuglen forsvinder, må man ty til kompasset, og så gøres alt langsomt og besværligt. — Men hvad sker der: pludselig ses uklare konturer af fjelde, og én — to — tre — er man ude i det dejligste solskin. Bag én ligger en lav tågebanke, der slet ikke ser ud af noget særligt. Man skammer sig over at have været nervøs og sejler videre, som om intet var hændt.

Storisen kan *drille*. Så ligger den f.eks. som lange revler

dannet af strøm og vind. Selv om der kan være masser af åbent vand mellem disse, er sejladsen alligevel umuliggjort eller stærkt hæmmet på grund af disse bæltter sammenpresset is. Isen kan til andre tider ligge tilsyneladende spredt, men der er bevægelse i den, og renderne snart lukkes, snart åbnes. Så er det farligt at sejle — man kan komme i klemme, og båden kan let mases i stykker. Endelig kan isen som nu ved Sandhavn ligge så tæt, at der slet ikke er plads mellem skodserne. Undertiden er det muligt at sejle under sådanne forhold, hvis man skjønner, der ikke er strøm, og at isflagerne ikke ligger kilet fast mod hinanden. Da jeg havde været indelukket i Sandhavn en uge, forsøgte jeg denne mulighed, da der ved højvande blev lidt luft ved kystklipperne. Det tog flere timer at få båden lodset over til en lille bugt uden for Sandhavn på dennes vestside. Motoren blev lagt ind i båden, så den ikke skulle tage skade, og så roede og stagede vi os frem mellem skodserne. Renderne var næsten alle steder for smalle, så vi måtte skubbe isflagerne fra hinanden. Derved måtte også tit rækker af naboskodser sættes i bevægelse, så det var nødvendigt at bruge alle kræfter og med årerne slå kanter af isen i stykker. Ofte så det helt håbløst ud, men igennem kom vi til sidst — og lå nu ved strømstedet, der heldigvis havde en rolig periode uden egentlige hvirvler. Der lå dog nogle isflager som kørte dovent rundt. De var ikke så store, men det kostede kolossalt slid at få dem skubbet bort mod strømmen, så vi kunne slippe igennem — og vi skulle skynde os: tidevandsstrømmen ville snart komme med fuld styrke.

En tidlig morgen, mens vi stadig lå ved Sandhavn, vågnede jeg ved, at jeg svedte. Om aftenen havde det været køligt, og rækker af mangefarvede nordlys havde spejlet sig i bugtens blanke vand. Alt tydede på nattefrost, stille vejr og høj sol den kommende dag. Jeg kiggede ud af teltet; der var ingen tvivl mulig, da jeg på den grå himmel så cigarformede sorte skyer. Min skræk, føhnvinden, var på vej. Snart efter kom også af og til nogle korte vindstød, som ruskede i teltdugen. Skønt klokken kun var 3, skyndte vi os at spise morgenmad, og derefter begyndte vi at pakke teltet sammen. Næppe var vi færdige, før jeg måtte på vild jagt efter vores vandspand. Stormen fra

Storisen, der kommer til Østerbygden ved at runde Kap Farvel, er en stor hindring for skibsfarten. På billedet ligger den nogenlunde spredt, og det er muligt at sejle, men en let vind, strømcændring eller tidevandsskifte kan hurtigt få den til at lukke sammen i revler.

sydøst var kommet. Al bagage blev lagt ud i båden, og presentningen lagt over og bundet tæt sammen. Båden lå heldigvis fint for anker med reb bundet til en sten i land. Der var fralands-

vind, og isstykker kunne ikke drive hen på båden og hamre på træsiderne. Ankerstedet her ved den sydlige bæk på Sandhavns østside fik jeg således prøvet med held under uvejr. Ja, orkan blev det inden længe. Tonsvis af luft rullede ned fra fjeldene, og det var næsten ikke til at stå oprejst. Om natten tordnede det og piskregnede — det var slet ikke så morsomt! — Når solen igen skinner, og det er stille vejr, glemmer man heldigvis alle ubehageligheder.

Langt om længe gled storisen fra land lige så pludseligt, som den var kommet. Nord for Herjolfsnæs lå den stadig tæt, men syd herfor var det muligt at sejle. Jeg nåede til *Fredriksdal* og sejlede herfra nogle ture til Törnårssuk-øens syd- og østside, men vejret var dårligt hver dag, med tåge og støvregn. Det blev lange og besværlige sejlture, hvor jeg ofte slet ikke kunne se land, når jeg skulle over fjordene. En formiddag sås isen på vej ind mod Frederiksdal igen i hurtigt tempo. Den gled *meget* hurtigt, og alle ventede total islukning i løbet af dagen. Til gengæld meldte en båd, at man nu vist kunne sejle mod nord til Nanortalik. Jeg pakkede i en vældig fart, og med 125 l benzin sejlede jeg ud. Det småregnede og blæste lidt. Desuden var det rigtig råkoldt. Jeg nåede hurtigt frem til Herjolfsnæs, hvor jeg var indstillet på at skulle vende om, da der sikkert var en del bølger ud for næsset. Den indsejlende is dæmpede dog vandets bevægelser, og jeg fandt det forsvarligt at sejle forbi. Ved de små øer er der altid en masse uberegnelige tilbageslag af bølger og dønninger, som man skal passe på, og derfor er det normalt bedst at sejle uden for disse. Isen gjorde det nødvendigt at sejle mellem øerne, men samtidig dæmpede den som sagt bølgegangen. Jeg kom snart forbi, og da jeg havde passeret hele næsset, var jeg ude på blankt vand. Turen til Nanortalik varede mange timer, da jeg ved Tåteråkasik måtte afvente højvande for at slippe gennem isen i en rende landvand ved klipperne. Dagen efter var jeg i Sydprøven, og denne sæsons undersøgelser var slut.

Jeg har nu beskrevet oplevelser med isen, der ganske givet også har været en stor ubehagelighed for nordboerne. Under indlandsturene oplevede vi de ejendommelige lune grønlandske dale, hvor der i højsommeren kan være stegende hedt om dagen

og fryse slemt om natten. Her er tæt krat og flere steder rigtige skove med 7 — 10 meter høje lige birketrær. Disse dale, hvor nordboerne har haft gårde og spredte bygninger, er i dag menneskeforladte steder, hvor der hersker en ejendommelig naturstemning, der giver erindringen om dette land et særligt eventyrskær.

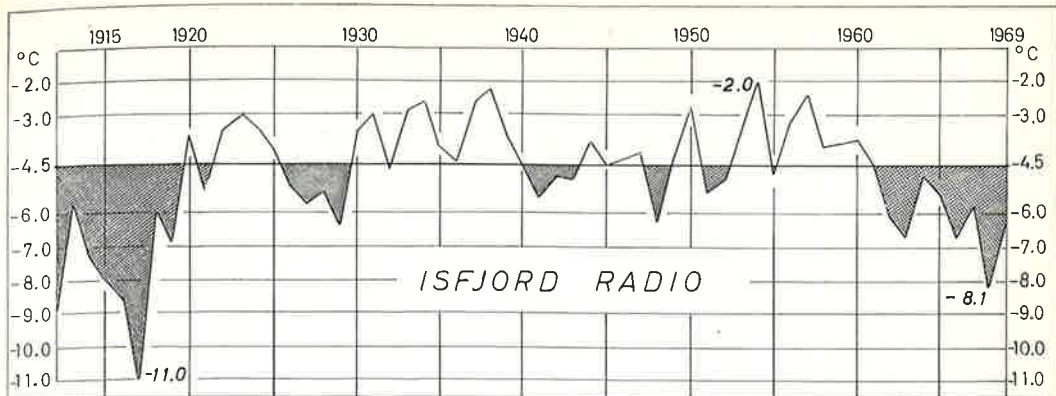
— — —

Såfremt de økonomiske problemer kan løses, regner jeg med at færdiggøre forskellige områder i den sydlige Østerbygd den kommende sommer, 1970, og derpå *rekognoscere i området mellem Mellemygden og Østerbygdens nordlige del*, hvor jeg formoder, at der er en del hidtil uregistrerede nordboruiner.

FODNODER

- 1) Hans Egede: Relationer fra Grønland 1731—36 (Udgivet i Meddelelser om Grønland, bd. 54, Kbh. 1925)
- 2) P. O. Valløes Dagbøger 1739—53 (Udgivet i «Det grønlandske Selskabs Skrifter V», Kbh. 1927)
- 3) Andreas Bruuns og Aron Arctanders Dagbøger (Udgivet af H. Ostermann i «Dagbøger af Nordmenn på Grønland før 1814» [Meddelelser fra Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser, nr. 58, Oslo 1944])
- 4) Det Kgl. Landhuusholdningsselskabs Skrifter, 4.de Bd., 1794 (Kbh.)
- 5) Trykte beretninger findes i forskellige årgange af «Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed» og «Annaler for Nordisk Oldkyndighed», Kbh.
- 6) Trykte beretninger findes i Meddelelser om Grønland (G. F. Holm: Bd. 6, 1883, Frode Petersen og Daniel Bruun: Bd. 16, 1896, Kbh.)
- 7) Trykte beretninger i Meddelelser om Grønland — bl.a.: Bd. 67 (Herjolfsnæs), bd. 88 (Brattahlid), bd. 89 (Gardar + oversigt over gårde og kirker), bd. 90 (Vatnahverfi)
- 8) Nyeste udgave i Knud J. Krogh: Erik den Rødes Grønland, Kbh. 1967. (Kortet er tegnet og redigeret af C. L. Vebæk)
- 9) O. Bendixen: Grønland som Nybyggerland, Kbh. 1927.

- 10) Ove Bak: Nordbo- og eskimoruiner, Sydlige Østerbygd (Sydprøven 1969), samme: Sommerdage ved Kap Farvel (Tidsskriftet «Grønland», nr. 8, 1969, Kbh.)
- 11) Ove Bak: Nordbo- og eskimoruiner, Sydlige Østerbygd (Sydprøven 1969), 2. udg.
- 12) «Det gamle Grønlands Beskrivelse af Ivar Bårdarson» — udgivet af Finnur Jónsson (Kbh. 1930) [Citat side 18/19 — ordet «*under*» er fremhævet af mig.]
- 13) Grønlands historiske Mindesmærker III, side 852 (Kbh. 1845). I denne bog side 845 — 876 begrundes mange navneplaceringer (således også Sandhavn ved Frederiksdal).
I Meddelelser om Grønland, bd. 20, hefte 4, 1898, findes en udførlig gengivelse af de middelalderlige kilder. (Finnur Jónsson) Desværre bærer begge skrifter præg af at være skrivebordsarbejder i København, selv om forfatterne har indhentet mange naturbeskrivelser fra Grønlandsrejsende og i det hele taget gjort sig betydelige anstrengelser for at løse problemerne.
(Fjeldet «Jakobinerhuen» er mit forslag på grundlag af iagttagelser under sejlads ud for kysten)

**1
9
6
8**

KALDESTE SVALBARD-ÅR SIDEN

**1
9
1
7**

Av statsmeteorolog Erling Frogner.

De eldste meteorologiske observasjoner som vi kjenner til i Svalbard-området, stammer fra en overvintring 1865—66 på Bjørnøya av skipper Sievert Tobiesen, antagelig fra Tromsø. Men det var den kjente finsk-svenske geolog, geograf og polarforsker N. A. E. Nordenskiöld (1832—1901) som stod bak ekspedisjonen. Selv ledet Nordenskiöld neste overvintringsekspedisjon, det var til Mosselbay på Spitsbergen 1872—73, og der ble det foretatt omfattende meteorologiske og magnetiske observasjoner.

Under det 1. Internationale Polar-år 1882—83, som kom i stand for å fremme studiet av polarstrøkenes geofysikk på internasjonal basis, var det en svensk ekspedisjon som overvintret på Spitsbergen (Kap Thordsen). Fra 1890-årene har vi meteorologiske observasjoner på Spitsbergen, tatt av norske fangst-ekspedisjoner under overvintring. De første er fra Hvalfiskpynten og Andersonøya 1894—95, Akseløya 1898—99. Litt senere har vi også enkelte observasjoner fra Kap Lee, Zieglerøya, Halvmåneøya og Storøy.

I 1911 bygget den norske stat en radiostasjon på østsiden av Grøn fjorden, Green Harbour. Det var den første radiostasjon

i arktiske strøk, og derfra har vi en sammenhengende meteorologisk observasjonsrekke fra desember 1911 til 1930, da radiostasjonen ble flyttet til Longyearbyen. I 1933 ble Isfjord fyr- og radiostasjon på Kap Linné bygget, og i 1934 startet meteorologiske observasjoner der. Stasjonen ble ødelagt under krigen, men bygget opp igjen i 1946 av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser, og de meteorologiske observasjoner har siden foregått regelmessig. Det foreligger noen år med samtidige observasjoner i Green Harbour og Longyearbyen, og vi har flere år med samtidige observasjoner i Longyearbyen og på Isfjord Radio. På den måten kan temperaturobservasjonene før 1934, fra Green Harbour og Longyearbyen, reduseres til Isfjord Radio. På Meteorologisk Institutt er det nylig interpolasjonsberegnet månedmiddelverdier av temperaturen også for de manglende krigsår. Vi har derfor en tilnærmet homogenisert temperatur-rekke på Spitsbergen fra desember 1911, redusert til Isfjord Radio. For års-temperaturens vedkommende er denne rekke fremstillet på hosstående figur.

Som figuren viser har det vært temmelig store temperaturvariasjoner på Svalbard siden 1912, med en forholdsvis mild periode fra 1920 til 1960, og de kaldere perioder før 1920 og etter 1960. Vi ser at 1968 med middeltemperatur $+8.1$ er det kaldeste år siden 1917, men da var årsmidlet riktignok hele $+11.0$ grader. Det var stor forskjell på temperaturforløpet mellom de to år. Mens 1917 var mest utpreget kaldt i begynnelsen av året, januar — april, med absolutt lavrekord for hver av månedene, var 1968 kaldest mot slutten av året, oktober—desember, med absolutt rekord for oktober siden observasjonene begynte 1911/12. Middeltemperaturen på Isfjord Radio for oktober 1968 ble $+12.0$ gr. Det er 4.0 gr. kaldere enn den tidligere kaldeste oktober, som var i 1966 og 4.5 gr. kaldere enn den tidligere nest kaldeste oktober, i 1912. I den medfølgende tabell er gjengitt temperatur-avvik for måneder og år fra normalen 1931—60 for Longyearbyen, Isfjord Radio og Bjørnøya. Det var ikke bare oktober måned som hadde absolutt kulderekord i 1968, men også tidsrommene september — desember og oktober — desember. Den kalde høsten satte sitt preg på isforholdene ved Spitsbergen, og de var også vanskeligere enn kjentfolk

der nord kan huske. Av tabellen går det forøvrig fram at alle årets måneder var kaldere enn (1931—60)-normalen på Svalbard i 1968.

Av figuren ser man at i årene 1912—69 er det på Isfjord Radio en forskjell på hele 9 grader mellom det varmeste år (1954) og det kaldeste år (1917). Dette er en uhyre stor temperaturforskjell mellom så lange tidsrom som ett år, og den overstiger langt de verdier som vanligvis forekommer ved klimasvingninger. Den står da også i samband med en lokal forskyvning av grensesonen mellom to forskjellige temperatur-områder. På vår jordoverflate er det antagelig bare ved ytterranden av Arktis og i sub-Arktis at så store temperatursvinginger kan forekomme på årsbasis.

På Svalbard er det i vinterhalvåret en meget sterk temperaturovergang fra den nordligste del av Norskehavet til Ishavet. Ved en sterk sirkulasjonstype med lavtrykkbaner vest-øst langt nord over Norskehavet og Europa, kan forholdsvis mild luft komme helt fram over Svalbard. Og det er det som hyppig har skjedd i perioden 1920—60. Ved en svakere sirkulasjon eller lavtrykksbaner vest - øst lenger sør over Europa, kommer arktiske luftmasser lettere og hyppigere inn over Svalbard. Dette gjelder høst, vinter og vår. Om sommeren er det mer ensartede temperaturforhold i Arktis, og derfor mindre variasjon fra år til år. Det er derfor temperaturen i vinterhalvåret som setter sitt preg på variasjonen av års-temperaturen i Arktis og sub-Arktis.

I årene 1912—19 og 1962—69 har vi altså hatt en hyppigere og sterkere arktisk innflytelse på vinterklimaet på Svalbard enn i perioden 1920—60. Dette gjelder også Nord-Europa og Sibir. Vi kjenner ikke den egentlige årsak til disse sirkulasjonsendringer, men det er grunn til å tro at årsaken ligger ikke bare i de laveste lag av atmosfæren men omfatter også de høyere liggende lag.

Forfatteren av denne artikkel har i en del år arbeidet med temperatur- og sirkulasjonsforholdene i stratosfæren over Arktis med henblikk på mulige påvirkninger fra stratosfæren på sirkulasjonen i troposfæren og derigjennom på værforholdene

Temperatur-avvik fra normalen 1931—60.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Mai	Juni	Juli
Longyear- byen	— 5.3	— 2.9	— 4.7	— 3.5	— 1.6	— 1.5	— 1.1
Isfjord Radio	— 4.3	— 3.2	— 4.5	— 2.7	— 1.4	— 1.4	— 1.3
Bjørnøya	— 7.8	— 4.1	— 6.3	— 1.6	— 2.4	— 1.4	— 1.2

ved bakken. Når det gjelder vintersirkulasjonen, ser det ut til at denne påvirkning reelt er tilstede.

Når temperaturen i den arktiske stratosfære er strålingsbestemt, blir det om vinteren kaldest ved Nordpolen. En kald luftkjerne i de høyere luftlag frembringer en lavtrykksvirvel der. En stabil lavtrykksvirvel i stratosfæren over Nordpolen ser ut til på lengere sikt å virke på troposfæren slik at en fremherskende vestlig luftstrøm blir vedlikeholdt på midlere til høye bredder med lavtrykksbaner i nordlig posisjon, d.v.s. en maritim og mild vintertype i Nord-Europa (og ofte også på Svalbard).

De senere års radiosonde-observasjoner har avsløret at det foregår store temperaturvariasjoner i stratosfæren om vinteren, med tildels hurtige og sterke temperaturstigninger. Disse oppvarmningene i vinterstratosfæren, som har termodynamiske årsaker, vil av og til konvergere mot Arktis og konsentrere seg der med mer varig virkning. Det kan derfor bli temmelig store temperaturvariasjoner fra år til år i den arktiske vinterstratosfære. Som eksempel på disse skal nevnes noen tall fra Nordpolen, i 30 mbartrykkflaten som om vinteren ligger mellom 22 000 og 23 000 m.o.h. I tiden siden 1957 har temperaturredifferansen mellom varmeste og kaldeste månedsmiddel vært, for desember 21.5 grader, januar 30.0, februar 35.5 og for mars 26.0 grader.

Stratosfæreoppvarmningene i vinterhalvåret kan komme inn over Arktis på forskjellige måter, men i det vesentlige i to områder og på to måter. Den sterkeste og hurtigste type starter

Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Des.	År
— 3.1	— 2.6	— 10.6	— 9.3	— 11.5	— 4.8
— 0.7	— 2.3	— 9.1	— 8.4	— 10.3	— 4.2
— 1.5	— 2.2	— 8.8	— 4.6	— 5.0	— 3.9

i stor høyde over Europa og Øst-Atlanteren, og den flytter seg nordover via Nordvest-Atlanteren, Øst-Canada og Grønland, samtidig som den brer seg nedover mot lavere høyder. Oppvarmingen kan stagnere med sitt maksimum nær Grønland, men den kan også bre seg inn over hele Arktis, slik at den kalde stratosfæriske vintervirvel for en tid blir helt borte på høye bredder. Denne oppvarmningstype inntreffer først etter midten av januar over Arktis, og at temperatur-amplituden i 30 mbar over Nordpolen har sitt maksimum i februar, skyldes nettopp denne type, men den opptrer nokså uregelmessig.

Når stratosfæreoppvarmingen har bredt seg over hele Arktis, tar det tid før en ny lavtrykksvirvel danner seg igjen ved utstråling, og den blir i alle tilfelle svakere på ettervinteren. Dette har til følge at sirkulasjonen i troposfæren også blir svakere på midlere til høye bredder en tid etter stratosfæreoppvarmingen, men det kan være vanskelig å forutsi hvilke geografiske områder som blir mest innfluert av sirkulasjonsendringen.

En annen, mer langsom oppvarmningstype i vinterstratosfæren oppstår ved østkysten av Asia og over den nordlige del av Stillehavet, og den flytter seg langsomt nordover mot Beringsstredet og Alaska. Denne type kan starte allerede tidlig på høsten, og den er så å si årviss over Beringshavet. Når den så rykker inn over Arktis mot Nordpolen, forskyves den stratosfæriske lavtrykksvirvel fra Nordpolområdet i retning av Nord-Europa eller Nordvest-Sibir. En slik sirkulasjonsendring i stratosfæren vil etterhvert føre til at den kalde arktiske vin-

terlufta i troposfæren trekkes mot de områder som dekkes av den kalde stratosfærevirvelen. Variasjonsmomentet fra år til år i denne utvikling ligger i tidspunktet da stratosfæreoppvarmingen over Beringshavet rykker inn over Arktis. Dette tidspunkt kan variere fra høstmånedene og fram til vårjevndøgn. Den normale avslutning på vinterforholdene i den arktiske stratosfære etter vårjevndøgn skjer som regel på denne måte.

I vinterhalvåret 1968/69 var stratosfæren allerede i september kaldere enn normalt over Nordvest-Sibir og Nord-Europa. I oktober hadde lavtrykksvirvelen i 30 mbar flaten sitt midlere sentrum like nord for Novaja Zemlja, og i november og desember var dette sentrum forflyttet til kysten av Nordvest-Sibir (mundingen av Jenissei), altså en temmelig stor forskyvning fra den vanlige plass ved Nordpolen. Den utstrømning av kald arktisk luft som startet ved Svalbard september-oktober, bredte seg i vintersesongen mot Nord-Europa men i ennå høyere grad mot Nord- og Vest-Sibir. I området ved Jenissei og dens bielv Tunguska ble vinteren 1968/69 ikke bare den kaldeste siden temperaturmålingene startet der i begynnelsen av 1880-årene, men hele vintersesongen ble ca. 12 grader kaldere enn normalt og nesten 5 grader kaldere enn den tidligere kaldeste vinter. Det er nærliggende å sette temperaturforholdene i Sibir og Europa høsten og vinteren 1968/69 i samband med forskyvningen av den stratosfæriske kuldepol bort fra Nordpolsområdet mot Eurasia.

At det var alvor, ja det fikk vi merke da vi tredje dagen selv bar opp ca. 250 kg av utstyret fra 750 m.o.h. til 1040 m.o.h.

LÅST INNE AV VANN OG BREER

Av ingeniør Svein R. Søftestad.

Det var ingen vei tilbake. Alle broer mot øst var brent.

Våre to venner fra utposten Isertoq, nord for Angmassalik på Grønlands østkyst, forsvant i nedstigningen mot iskanten.

Vi satt tilbake i 630 meters høyde og hadde foran oss et par tusen meters stigning og 750 km isvidde.

Vårt mål var Søndre Strømfjord på vestsiden av Grønland.

Vår grønlandske venn Henning Ingnasiussen, som hadde hjulpet oss opp og brukt sitt eget hundespann, ristet på hodet da han gikk fra oss etter frokost.

En haug med utstyr, seksten bikkjer, en slede, en pulk og tre uerfarne kristiansandere var for mye for Henning. Han ga oss små sjanser, men vi bet det i oss.

Vår kontaktmann Eilif Solberg fra Lyngen, som hadde fulgt med opp fra Isertoq til første bivuakk, sa ikke noe. Bare: God Tur.

God tur, ja. Det var ikke annet vi var ute etter. Vi skulle ikke på vitenskapelig tur eller i Nansens fotspor. Vi valgte en noe lengere rute enn Nansen, og lenger nord. Vi ville over Grønland fordi vi syntes det var en god tur-ide. Forberedelsene tok nesten et år og foregikk i all stillhet.

Opprinnelig bestod ekspedisjonen av fire, men en falt fra, og her satt vi da på iskanten: Øyvind Bay Gundersen, Johan Gerrard jr. og undertegnede.

Med assistanse av Bjørn Reese hadde jeg kjøpt hunder i Angmassalik, 14 dager før resten av ekspedisjonen kom. Det var lite hunder å velge mellom.

Vi hadde hatt nok av andre problemer også før vi endelig var her, overlatt til oss selv, slik vi ønsket det.

For det første: danskene ville ikke la oss gå over Grønland. Da det ble stilt 40 000 kroner i garanti pr. mann, kom tillatelsen.

Så var det isen. Helt til beskjeden kom om at båten skulle gå til Isertoq på kort varsel, var det tvil om det ble noe av turen. Radiosender måtte vi ha med, var kravet, men da vi ble satt over til iskanten fra Isertoq var ennå ikke radioen kommet.

Nå var vi uten kontaktmuligheter og avtalen gikk ut på at det ikke skulle søkes etter oss før 50 dager var gått.

Den første ild-dåpen hadde vi fått allerede i går da vi la i vei fra iskanten. Hennings store, fine slede ble hardt medfaren i et månelandskap med veldige iskoss tett i tett og is så skarp som glass.

Han hadde et utmerket hundespann og vi med vår slede og pulk prøvde å følge på så godt som mulig. Hundene hadde sko på, og allerede første dag fikk vi det travelt med å reparere hundesco og plastre såre labber.

Det var ikke snakk om å gå på ski. Vi slet for å hindre at sledene skulle kantre, men det var uunngåelig av og til.

Det kan skrives under på at det var tre trette grønlandsdebutanter som sovnet i teltet om kvelden.

Vi brøt leir og lastet opp. Ved fornyet gjennomgang og med tanke på hva vi hadde vært igjennom første dag, ble utstyret redusert med endel bacon, skismøring, rødsprit og endel annet. Vi la det igjen, og det skulle ikke bli første gang at utstyr ble etterlatt bak oss.

Sleden og pulken kom langsomt i sig.

Det begynte med et riktig fint belte med nysnø, riktig ideelt føre, men det var ikke lenge herligheten varte. Snart var det baks, iskoss og sprekker verre enn noen gang tidligere.

Da vi sent på kvelden slo leir hadde vi tilbakelagt snaue 5 km. og var kommet i en høyde av 750 m.o.h. Dette var verre enn selv vår eskimovenn hadde forespeilet oss. En rekognoserings-tur fremover om kvelden bekreftet bare at ingen bedring i terrengforholdene var i vente, tvert imot.

Faren for at også vår kjelke ville gå istykker på samme måte som Ingnasiussens henger hele tiden over oss, og vi beslutter neste dag å bære opp halvparten av alt utstyret. Flere av hundene er sårbente og trenger en hviledag, og etter en god frokost lar vi leiren stå og legger i vei med hver våre 30 kg. på ryggen.

Tre timers kamp med ismassene, og vi er oppe i 1040 m.o.h., og her oppretter vi et fremskutt depot. Været er bra med solskinn og nesten skyfri himmel, og turen tilbake til leiren går noe raskere uten oppakning.

To slike turer til ble det før vi tok kvelden denne dagen, men så hadde vi også fått opp 250 kg. av utstyret.

Terrenget fremover var ilde, men nå var det ikke mer enn 125 kg. på kjelken og ca. 75 kg. på pulken, så nå burde alt gå bra. Alle hundene ble på nytt utstyrt med sko og vi kom avgårde og nådde depotet vårt utpå ettermiddagen.

Terrenget var nå flatet ut. Vi lastet på alt utstyr igjen og dro videre.

FARVEL TIL FOTOUTSTYRET

Det var blitt overskyet og mildvær, og for hundekjørerne er det slitsomt å vasse i isvann til midt på leggene. Den som går foran kan nå gå på ski, og snøen bærer godt også for kjelke og pulk.

Plutselig, idet kjelken skal passere en sprekk, ryker snøbroen og hele stasen blir sittende på tverke et stykke nede i sprekk. Jeg som hadde gått bak kjelken jobbet for livet for å redde det hele og meg selv til de andre kom til unnsetning og kjelken ble trukket opp. Fotoutstyret, som hadde vært bundet fast bak i bøylen på kjelken, hadde slått seg løs og var forsvunnet nede i det store intet.

Ergelig, ja, det var et mildt uttrykk, men det kunne tross alt gått verre. Tanken på å gå videre over hele innlandsisen uten å få et eneste bilde var nedslående, men det var ikke noe valg. Når vi fikk tatt bilder også fra den siste delen av turen, var det fordi vi fikk låne et apparat senere midt inne på isen.

Dette uhellet, pluss at det nå faktisk regnet og vi vasset i issørpe, gjorde hele stemningen noe laber, og vi besluttet å slå leir langt tidligere enn beregnet.

Vi våknet tidlig neste dag, og nå var alt lysere, med kuldegrader og skyfri himmel. Føret var tungt, men tålig jevnt, slik at vi kunne ta skiene i bruk, — hvilken fryd!

FLATT MEN

Terrenget ble ganske flatt etterhvert, men sprekk etter sprekk, ikke et steinkast mellom hver. Johan hadde tørt foran og fikk på seg tau. Det var best å være føre var, — plutselig kunne en snøbro ryke og da Hundene ble kjørt i vifte. Det skulle etter sigende gi oss de største fordeler når vi skulle passere sprekker. Hundene kunne stoppes ved sprekk, kjelken skyves fram og da kunne de med slakke dragstjerter hoppe over de små sprekkene.

Ja, dette var teorien. I praksis trakk de det de var gode for helt til de var på kanten, og hoppet så umiddelbart. Resultatet var alltid det samme. De aller fleste havnet nede i bresprekken, der de ble hengende 6 — 7 meter nede i mørket og klage sin nød. Hver gang vi hadde passert en sprekk var det å telle opp hundene, få fatt i dragstjerten på de uheldige og få dem opp.

Verst påkjønning var det for hendene å slite og hale disse hundene opp av så godt som hver eneste sprekk. Snart hadde vi nesten ikke hud igjen på hendene.

Andre økta denne dagen bød etterhvert på bedring, og at vi

i løpet av denne økta skulle gjøre oss ferdige med sprekkområdet og være «oppe» på plataet var det ingen av oss som hadde våget å håpe på. Det gikk imidlertid over all forventning og da vi utpå kvelden slo leir, viste distansehjulet at vi hadde hatt en dagsmarsj på 20 km., og høydemåleren viste 1540 m.o.h. Dermed var den første del av turen gjort unna og begivenheten ble feiret ved at vi til kaffen ble tildelt hver vår liten konjakk, porasjonert ut fra turens eneste flaske (plast).

DE SISTE NUNATAKKENE . . .

Det hele er nå som et eneste stort eventyr. De siste nunatakkene er forsvunnet i øst. Alt er bare is og atter is, og for øyeblikket er det skyfri himmel med den vidunderligste solnedgang.

Som eneste navigeringsmiddel har vi tre vanlige oljekompass, en høydemåler og et sykkelhjul hengende bak kjelken for å logge distansen. Det finnes ikke kart over isen her inne, alt er bare en hvit flate, og på den plottet vi hver kveld inn posisjonen.

Vekten hadde under oppstigningen vært et stort problem, men det er uhyre mange ting man må ha med seg om man skal være safe. Alt «overflødig» var kastet, og i spøk ble det foreslått å kutte skaffet av tannbørstene. Hygienen måtte det bli så som så med. Ett skift undertøy og fire par sokker var alt vi hadde, og vi sparte på det rene i lengste laget. En rask vask på hendene i snøen var alt vi tillot oss av bekvemmeligheter. Ansiktet måtte spares for slike påkjenninger ellers ville solen lett ødelegge nyvasket hud.

Med hensyn til strømpene måtte en etterhvert være ekstra våken hver morgen så en ikke fikk strømpene på galt ben. Feiltakelsen kunne lett koste en gnagsår . . .

Bare en liten ting bekymrer oss. Lederhunden i pulkespannet «Mygget» skaper et problem for oss. Tispen har fått løpetid, uroen sprer seg i begge spannene, og denne forvirringen blir etter hvert uholdbar. Hennes skjebne må kanskje avgjøres allerede i morgen.

Vi hadde nå gått i 6 dager og var kommet ca. 100 km., altså en gjennomsnittlig dagsmarsj på 16 km. pr. døgn. Det er abso-

lutt i minste laget, men på den annen side regnet vi med å ha tilbakelagt en strekning som var vesentlig tyngre enn den vi nå skulle få i kanskje etpar uker framover.

Neste morgen var hele telttaket fullt av «snø», d.v.s. frosset kondens innvendig, et godt tegn på at det hadde vært kulde om natten.

Vi dro på oss klær og stivfrosne støvler og så frem til en grønlandsk drømmedag. Det var sol og skyfri himmel, men hvordan ville det gå med den løpske tispem? I første omgang besluttet vi at den av oss som gikk foran sledene skulle ta «Mygget» i bånd.

Begge spann sto snart klar, og Øyvind som hadde første tøm på å gå foran, hadde fått bånd på henne. Ideen virket ypperlig de første timene, men snart ble det slutt. Tispa satte seg bestemt ned og nektet konsekvent å gå.

Ved 12-tiden måtte vi gi opp — dommen var falt. «Mygget» måtte ende sine dager på innlandsisen. Stemningen ble noe laaber. Dessuten tok solen det gode føret, og dermed besluttet vi å slå leir og vente på kveldsføret.

NATTEVANDRING

Ettermiddagen var fin med sol og nesten vindstille, et ypperlig vær å arbeide ute i. Det var endel ting som surringer o.l. som burde gås over, så dette passet ypperlig. Hundeskoene var det også dårlig stell med, så ettermiddagen var fullt belagt, og de eneste som fikk slappe av var hundene, men de gjorde det også til gangs.

Jeg hadde kokkejobb og begynte på en ny femdagers rasjon, så menyen ble suppe, erter, kjøtt og flesk, med fruktsuppe til dessert. I følge de forskjellige oppskriftene skulle porsjonen vi laget være nok til 18 — 22 personer, men den var i snaueste laget for oss tre.

Klokken var nå blitt 20.30. Gradestokken viste \div 6 grader. Vær og føre var helt ypperlig. Himmelen antok en rødfarge en sjelden ser maken til. Vi gikk rett inn i en purpur-rød natt, omgitt av enorme vidder og en uendelig stillhet.

Temperaturen faller stadig. Føret blir bedre og bedre, og

selv om vi stadig stiger er det så lite at det ikke er merkbart i terrenget.

Bak kjelken sviver sykkelhjulet så det riktig spruter og teller tilbakelagt distanse. Både vi og hundene småløp. Her var form og humør på topp. Ute i de små timene begynte likevel pulkespannet å falle av i tempo. Økta har vært lang nok.

Kjettingene kommer fram, og snart ligger hundene avselet i en lang rekke. Teltet kommer opp og kokeapparatet i sving. Klokken er blitt over fire, men en kopp varm kaffe må vi ha før vi kryper i posene.

Termometeret viste nå \div 12 grader C. Solen kom såvidt over horisonten i øst, og det så ut til å bli nok en «drømmedag».

Vi hadde hatt tre slike fine dager på rad, og om vi ikke skulle få alvorlige problemer med solforbrenning trengte vi å holde oss inne en dag. Dette, pluss de fordeler det ellers var ved å gå om natten gjorde at vi nå ville bli liggende her til kvelden.

En kombinert frokost — lunsj og noen timers stell og reparasjoner av utstyr, en god middag og så på farten igjen.

UVÆRET SETTER INN

Det var blitt forandring i været. Skylaget og vinden tiltok stadig. Snødrev reduserte sikten til 20 — 30 meter. Først ble etterhvert tråere, men vi holdt det gående hele natten til klokken 06.00. Leiren ble opprettet med samme fart som vanlig, men idag måtte vi lage en snømur i lo for teltet, så det ikke skulle blåse av.

Snøføyke og vind bare øket. Hundene måtte fores og jeg kledde på meg og bega meg ut i snøføyka.

Først var det ikke en eneste hund å se, men «Nanok» som lå rett på utsiden av teltet våknet straks han skjønnte det var mat, og etterhvert spratt de andre opp der de hadde ligget nedsnødd, ristet seg og ulte ut i snøtykka.

På hodet inn i teltet igjen, det var ikke for folk å være ute i slikt vær. I teltet hadde vi det ualminnelig bra etter forholdene, men ingen av oss hadde drømt om at vi skulle bli liggende der i over to døgn uten mulighet for å komme ut. Vinden økte på for hver time. Vi lå i posene, men uten sjanse til å sove. Frykten for at vinden skulle ta teltet lå over oss.

Etter to døgn løyet vinden, men sikten var fortsatt lik null. Vi besluttet likevel å gjøre et framstøt og startet klokken 21.00.

To varmegrader gjorde at vi ikke kunne regne med stort tempo. Fremfor kjelken er det fortsatt åtte hunder: Nanok, Kaa, Lyse, Svarten, Tayl, Pax, Max og Småen. Pulken ble redusert til seks, nemlig: Black, White, Whisky, Ritz, Sinnataggen og Stupido.

Vær og føreforhold trosses og vi går hele natten, kommer 31 km. avgårde og slår ny leir i 2350 meters høyde.

Før vi dro avsted hadde de som mente å kjenne grønlandske forhold, fortalt oss at vi kunne regne med strålende sol og godt vær på denne årstiden. Før dette dårlige været satte inn, hadde vi hatt fire sammenhengende dager med sol. Vi begynte nesten å tro at disse menneskene skulle få rett, men dengang ei . . .

Nå var det den fjerde dagen med elendig vær og vi fikk tre slike dager til. Alle kommende dager var vi i sving, men dagsmarsjene ble ikke av de store. Våre glassfiberski viste på dette føret de aller beste egenskaper, og vi hadde ingen problemer. Kjelke- og pulkmeier var imidlertid av tradisjonelle treski. De trakk fuktighet, iset og ga oss store problemer.

Den åttende dagen med dårlig vær merket vi at solen prøvde å bryte igjennom.

TOPPEN PASSERES

Vi drøyet avgangen til middagstider. Jeg gikk stadig og sjekket høydemåleren. Etter våre navigasjoner skulle vi passere det høyeste punktet idag. Terrenget virket helt flatt og det var umulig å bedømme om det gikk opp eller ned. 2720 m.o.h. ble målt som høyeste punkt og det begynte å gå nedover. Hurra. . . nå var det tross alt utfor, kjelke og pulk var blitt vesentlig lettere, så farten burde bli større. Leiren ble opprettet kl. 21.00 om kvelden, og høyden o.h. var 2 640 m. Etter en god middag ble begivenheten feiret med kaffe, sigar og et lite glass konjakk. Glass hadde vi ikke, men en avkuttet plastflaske merket «Base-mysinpulver» til hundepoter, passet bra. Kartet var eneste form for litteratur vi hadde og ble lest flittig. At vi hadde nådd turens høyeste punkt gjorde at det ble ekstra mye kartlesning den kvelden. Alt lå tilrette for gode dagsmarsjer i de kommende

dagene. I morgen skulle vi tidlig iveri Minimumstemperaturen kom ned i 21 grader om natten. Med frisk vind fra øst skulle det nok gå bra idag.

Øyvind hadde første skift foran kjelkene, og sannelig fikk han varmet seg opp. Hundene virket ekstra pigge. De startet faktisk med trav, slik at han hadde sin fulle hyre med å løpe fra dem. Etter 2½ time var det min tur til å være foran, og fortsatt var det bare å løpe for livet, en liten stopp for å sjekke kursen, og så avsted igjen med dobbelttak.

Den neste dagen skulle vi nå vårt eneste «sjekkpunkt» under turen. Spenningen var stor. Hadde vi navigert riktig med vårt primitive utstyr?

Hele formiddagen gikk med uten at vi så annet enn snø og himmel. Plutselig dukker to store fugler opp, flyr noen runder lavt over oss og forsvinner. Dette var det første tegnet til liv på 16 dager. Klokken 14.45 stoppet vi for å ta en liten pause og for å sjekke posisjonen. Foreløpig hadde vi ikke sett noe til «sjekkpunktet». Når man står på isen, er det ikke så svært langt man har sikt. En av oss klatret oppp å kjelken for å kikke litt rundt. Han øyner noe som skiller seg ut fra snø og is.

Hundene som hadde lagt seg godt tilrette i solen gløttet bare på det ene øyet av vår begeistring og iver etter å komme avgårde igjen. I fem timer skulle vi likevel måtte gå i ett sett for å nå fram til «mellomstasjonen», en amerikansk uvær- og peileutpost. Her fikk vi sendt en melding hjem om vår posisjon, nokså stolte over å ha navigert korrekt.

De siste dagene hadde vi hatt noen gode dagsmarsjer og vekten på «kjøretøyene» var godt redusert. Denne kvelden foretok vi nye vurderinger. Var det ikke nå på tide å fortsette med bare kjelken? Vi hadde ca. 200 km. igjen til iskanten. Kanskje vi kunne lette oss for unødig vekt. Nå mente vi å ha fått «taket» på ismassene.

Neste dag startet vi med bare kjelken og tretten hunder foran. Det gikk som et skudd.

Søndag 28. juli. Dette var vår 18. dag på isen, og vi startet tidlig som vanlig med 10 hunder foran kjelken. De andre fikk fri. Vi ble en smule betenkt da vi allerede til lunsj kom bort i

store vannområder. Været var overskyet og temperaturen omkring 0, og føret ble mer trått etterhvert.

Vi hadde nå hatt 10 dager med ren plankekjøring men begynte nå å møte nedstigningsproblemene. Hele formiddagen måtte vi gå utenom store vannområder, krysse sprekker og store og små bekker. Vi ble gjennomvåte av isvannet, men ved å holde oss i bevegelse holdt vi varmen til en viss grad. Utpå kvelden ble vi faktisk låst inne av vann og breelver.

Hundene var trette og klarte ikke å holde særlig fart. Nattefrosen hadde lagt seg men det måtte stort tempo til om isen skulle bære kjelkene eller oss.

Vi gikk i flere timer for å finne en bra plass, men nei. Problemet var hele tiden at hundene stoppet på land og kjelken sto midt på den dårlige isen.

Jeg tok noen gode stavgang og satte avsted, men før jeg visste ord av det satt jeg i vann til livet. Vi gjorde forsøk på forsøk. Hundene ble jaget på men selvfølgelig stoppet de rett inne på land og med kjelken midt ute i vannet.

Hundene ble da koplet fra og vi tok fatt selv. Etter en god time i isvann var kjelken på det «tørre». Klokken hadde passert 22.00 og teltet ble reist i en fart. Tørt var det imidlertid ikke. Uten ski sto vi i sørpe og isvann til midt på låret, men med ski på og når vi lå i teltet var det o.k.

I NATTEFROSTEN OVER VANNOMRÅDENE

Klokken 22.00 neste dag var det \div 5 grader og skareføre som bar. Vi hadde medvind og slakt utfor.

Det ene vannområdet etter det andre ble passert uten vesentlige uhell. Hundene luntet avsted, men det helt store trav var det ikke. Slik er det med disse grønlandshundene, det er som å sette en traktor i 1. gear. Det går sakte men sikkert. Eskimoene bruker stadig piskan for å drive på dem, og de er uhyre treffsikre. Den hunden som ikke trekker får seg en ørefik. Pisk hadde vi også, slik at vi kunne svinge spannet, men ferdigheten i å bruke den var lik null. Under oppstigningen hadde vi noen ganger prøvet å bruke pisk for å få dreiet spannet riktig over en elv eller en sprekk, men resultatet ble som regel at vi fikk snoren rundt ørene. Det sved godt i ansikter som da var på

Det var artig å komme opp på en topp og få utsikt mot «land», men enda var det mye grov baks vi måtte igjennom.

kanten til å få for mye sol. Senere hadde piskene, som er laget av sel, ligget godt nedpakket, så hundene ikke skulle spise dem.

Skylaget ble tettere og tettere. Snart kom de første regndråpene. Et enormt vannområde lå foran oss, og tempoet på hundene var satt ned. Vi måtte ta i bruk andre triks enn pisk og fant frem et stykke bacon som vi satte en snor på, og med den festet rundt livet satte Øyvind avsted. «Svarten», en litt eldre hund som trakk godt, men som nå hadde sluppet av noe, ble gul i blikket og satte etter. Han formelig dro hele kjelken alene. Øyvind beinfløy og hadde sin store hyre med å finne en passende vei gjennom det enorme vannområdet. Vi andre måtte passe kjelken, samtidig som vi prøvde å holde kursen og rope framover.

Slik holdt vi det gående en god stund inntil Øyvind fikk trøbel med kursen og «Svarten» fikk nappet til seg flesket. Vi

satte på ny bacon, men hundene hadde fått nok av spøken.

Vannet rakk oss langt opp på lårene, men utpå morgensiden var vi velberget. Vi slo leir på blanke isen, og dette med teltpluggene var et problem. Det hadde begynt å regne og vinden hadde stadig øket i styrke. Vi lå i teltet og hørte regnet piske mot duken. Under oss sang bre-elven. I over ett døgn holdt dette været på og vi var glade så lenge teltet tålte påkjeningen. Vi lå på vakt ifall noe skulle skje.

Vi brukte alltid å ligge på alle klærne i tillegg til styrophormadrassen for å ligge ekstra godt, men denne natten fant vi det mest fornuftig å putte alt i sekken. Skulle teltet revne ville klærne bli tatt av vinden og vi ville stå tilbake nokså hjelpeløse. Reservetelt hadde vi heller ikke med lenger.

Vi hadde visst sovnet et øyeblikk, men blir plutselig lys våkne. Teltet slår voldsomt i vinden, flere av bardunfestene har løsnet, og følgen er — en brukket teltstang. Det ble en smule hektisk en stund, men vi klarte å berge «hus og innbo».

Det er morgen igjen, klokken er snart 6.00 og vi har ligget her i ett døgn. Nå har det heldigvis sluttet å regne, men vinden har heller øket i styrke. Vi bestemmer oss likevel til å forsøke å komme avgårde. Vannområdene så det nå ut til å være slutt på. Til gjengjeld fikk vi sprekker å slåss med.

Til lunsj ble vi stående ved bredden av en stor breelv som måtte forseres. Hundene som hadde fullstendig vannskrekk måtte trekkes over en etter en. Elven var på dette stedet delt opp i flere småelver, og enkelte var så grunne at vi bare kunne dra kjelken over med fullt lass. Andre derimot var dypere og bagasjen måtte bæres over. Det tok lang tid å vasse en slik elv, og kaldt var det.

Det å skifte på seg tørre klær hadde ingen hensikt, snart kom en ny elv eller bekk.

Nok en natt på isen, og avsted igjen. Det ble verre og verre, mer og mer baks, og is så skarp som glass. Vi produserte hundesco i store mengder, men det var ikke lenge de holdt. Skulle dette fortsette hadde vi snart ikke materiale til flere.

I de verste sprekkområdene var det kratere som lett kunne romme en firemannsbolig, med dyp som forsvant ned i det mørke intet. Vi måtte gå lange omveier, og når en snøbro skulle

prøves, måtte tauet frem. Isen var så grov og hard og sprekene så store at vi måtte av med skiene og fortsette med kramponger. Vi hadde imidlertid ikke lyst til å gå fra skiene, om det skulle bli bruk for dem senere. De ble lagt på kjelken.

DE FØRSTE FJELLENE I VEST

Et stort øyeblikk opplevde vi den 22. dagen. De første fjellene dukket opp langt vest i horisonten. Det var hyggelig å få se bart fjell igjen.

Vi hadde nå holdt på med å krysse bresprekker i to dager; hver dag med en dagsmarsj på 12 — 14 timer. Men vi var bare kommet 10 — 12 km. nærmere vestkysten hver dag.

Nå dro vi kjelken selv og «Nanok» og «Kaa», de eneste hundene vi hadde igjen, var løst bundet ved siden av kjelken. Denne natten hadde vi leirplass i den villeste baks en kan tenke seg. Det var knapt plass til teltet på den lille flaten vi hadde funnet. Heldigvis var det ingen av oss som hadde for vane å gå i søvne. Overalt rundt teltet var det enorme sprekker, både dype og brede.

Neste dag skulle det vise seg at vi kjørte oss helt fast med kjelken, selv om den var blitt lett etterhvert.

Etter vår navigasjon skulle vi ha ca. 40 km. igjen til iskanten. Å fortsette med kjelke måtte være galt. Vi tok en stans og vurderte alt utstyret — en nådeløs vurdering av hva vi måtte ha med oss videre. Sekkene kunne romme store mengder, men mer enn 25 kg. var vi ikke lystne på å bære.

Snart sto vi med hver vår sekk inneholdende det nødvendige av klær, mat for tre døgn, sovepose, film og kamera, spritapparat med sprit, telt, en gryte samt hver vår kopp og skje. Igjen på isen sto vår kjære tolv fots Nansenslede, ski, staver, styrophormadrassen, kjøkkenkassen fylt opp med klær og mat, reparasjonsutstyr og mye annet.

Klokken var 18.00, det var solskinn og pent vær. Vi sto klar med hver vår 25 kg's sekk. Vi var utstyrt med kramponger og isøks, og klatretauet lå klart på toppen av Johans sekk. Bare «Kaa» var tilbake av hundene, og han var utstyrt med 4 nye lærsko og påsatt trekksele og tau, bundet til min ryggsekk slik at han lett kunne hales opp om han skulle falle ned i sprekker.

— Nå gikk det bedre, men terrenget ble verre og verre og vi var glade over at vi hadde bestemt oss for bæring.

Det var nå blitt over midnatt, og som vanlig uteble ikke regnet. Vi var nå kommet til august, noe vi merket godt på lyset. Planen var å gå hele natten i håp om å få fast fjell under bena utpå morgenvkisten. Men klokken 02.00 måtte vi kripe i teltet. Til plugger brukte vi isøksene og krampongene, annet hadde vi ikke.

Vann var ikke noen mangelvare. Ovenfra silregnet det, og snart hadde vi inntrykk av at vi hadde teltet i en bre-elv. Ryggsekkposen pluss det vi hadde av tøy hadde vi lagt under oss, og snart var alt garantert vått. Ingen sure miner for det — vi hadde nå bare ca. 30 km. igjen på isen.

Klokken hadde såvidt passert 06.00, og vi trasket iveri i isvel-det. Det var om å gjøre å gå for å holde varmen. Utpå formiddagen klarnet det opp og solen skinte og gjorde dette veldige, ville ismassivet med sprekker — enkelte fylt med det klareste vann — til en ren opplevelse — en opplevelse som ingen kan skildre med ord! Land så vi nå like der inne, men ingen turde lenger tippe hverken avstand eller tid, — vi fikk bare gi oss iveri.

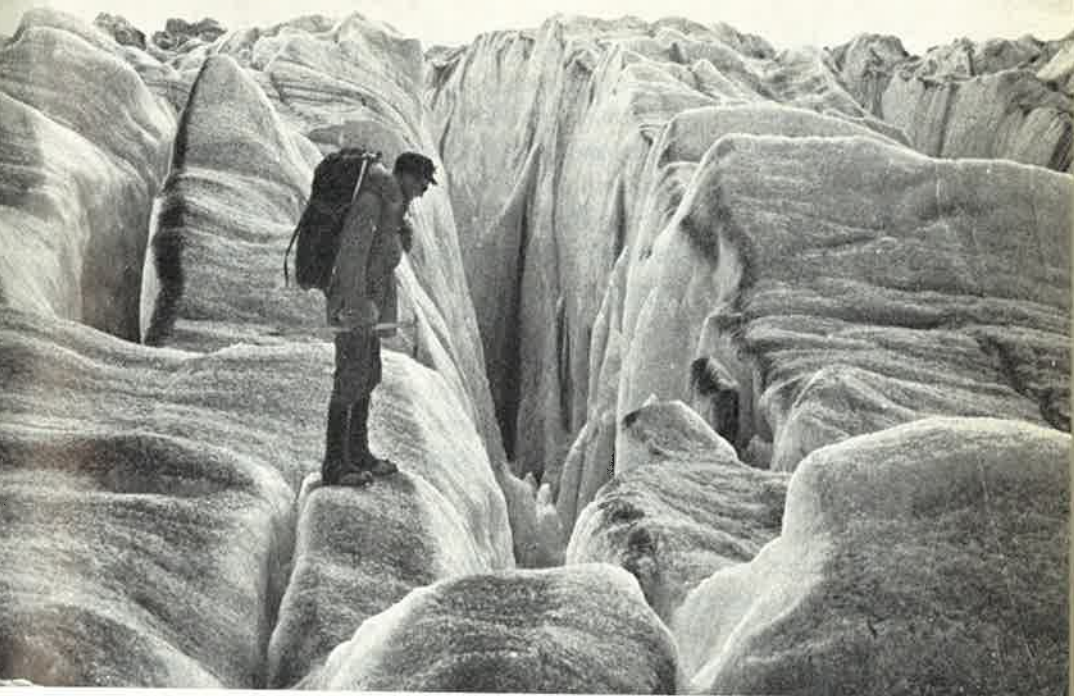
En krysspeiling bekreftet posisjonen. Vi var i et fryktelig område med baks og sprekker så store at det var helt ufremkommelig. Litt lenger nord virket baksen noe mildere, og vi fikk prøve der. Det virket bra en stund, men så måtte vi syd-over igjen.

Stopp . . . gå **tilbake samme vei**, her er ingen mulighet! roper Johan. Vel. **Ikke annet å gjøre**. Det er ikke første gang vi har gått oss inn i en «blindgate», og det blir sikkert ikke den siste.

Slik holdt vi det gående time etter time. Landet lå like der inne, — så nær men likevel så fjernt. Innlandsisen formelig tviholdt på oss, ville liksom ikke gi slipp på oss uten kamp. Vi på vår side svarer så godt vi kan, rustet med kramponger, isøks og tau.

Etterhvert kunne vi se detaljene inne på land. Tenk, å siå opp teltet på en liten grønn flekk og få av krampongene! Det var femte dagen vi gikk på dem nå. At de var helt uunnværlige for oss var sikkert, men behagelige å gå på var de ikke.

Vi hadde tatt oss fem minutter og satt og så inn mot land.

Baksen var grov og sprekkene enorme, og som regel måtte vi ta store omveier.

«Kaa» sto like bak oss, og idet den skal gå ned glir den på sine nye lærsko, og der — plopp ... plopp ... en isøks, et gevær og en kikkert forsvinner, og vi ser bare ringene i vannet etter den. Vi kikker ned i dypet. Det er dypt i midten men langs kanten er det ruflete og noe blankt skimtes. I sekken har vi en sluk og noe snøre. Alt må prøves, for uten isøks blir det vanskelig å ferdes her. Litt flaks skal en ha, og her hadde vi det. Øyvind ligger på magen og fisker. Han haler forsiktig opp. Til alt hell hadde han surret lærbeskyttelsen til økseskaftet og det var nok til at kroken fikk feste.

Snart står vi der, ansikt til ansikt med fjell, gress og lyng. Vi formelig hopper «i land», av med kramponger. Hvilken følelse. Så bærer det bortover lyng og gress. Dette var andre saker, en blomst, en fugl, — den første blomsten og det første liv vi har sett på 24 dager. En flokk reinsdyr springer opp like

foran oss. De løper over en kolle, men snur raskt og kommer mot oss. De er svært nysgjerrige og står lenge på nært hold og betrakter oss før de lunter avsted.

Teltet kommer opp i en fart. Vi får av oss på bena og nyter tilværelsen der vi rusler barbent i gresset.

Snart er Johan ferdig med middagen. Kjøttkaker med makaroni går ned på høykant. Aldri har vel noe middag smakt bedre der vi lå rett ut i lyngen og nøt maten og hele tilværelsen. Fruktsuppe — ja, der gikk pakke nr. 90 på denne turen. Så avslutter vi med en god sigar. «Kaa» fikk en ekstra porsjon pemmikan. Også han skulle være med på festlighetene.

Det er en fornøyelse å våkne neste dag i solskinn og fint vær. Nå hadde vi ca. 36 km. igjen til Søndre Strømfjord flyplass.

Vi mener at det går fly ikveld kl. 23.30. Det har vi alle muligheter for å rekke. Men det er et problem igjen — elven i Sandfluktdalen. Terrenget er mye likt på et godt tørt fjellterreng hjemme i Norge. På veien passerer vi små tjern, og rett som det er flakser det opp gjess så store og tunge at de knapt kan lette. Ellers springer reinsdyr lett avsted. Det finnes en mengde av dem her.

Snart er vi ved elven, og tauet må fram. Den er delt over et stort område med bare sand. Vannføringen er stor, og svære isklumper kommer drivende i stor fart. Vannet er nesten uutholdelig kaldt. Følelsen i bena forsvinner mer og mer for hvert minutt. Etter en halv time er de som klumper av glass. Vannet er helt brungrått, og det er hele tiden umulig å se hvor dypt det er. Vi må føle oss fram med bena og isøksen mens vi vasser til langt opp over livet.

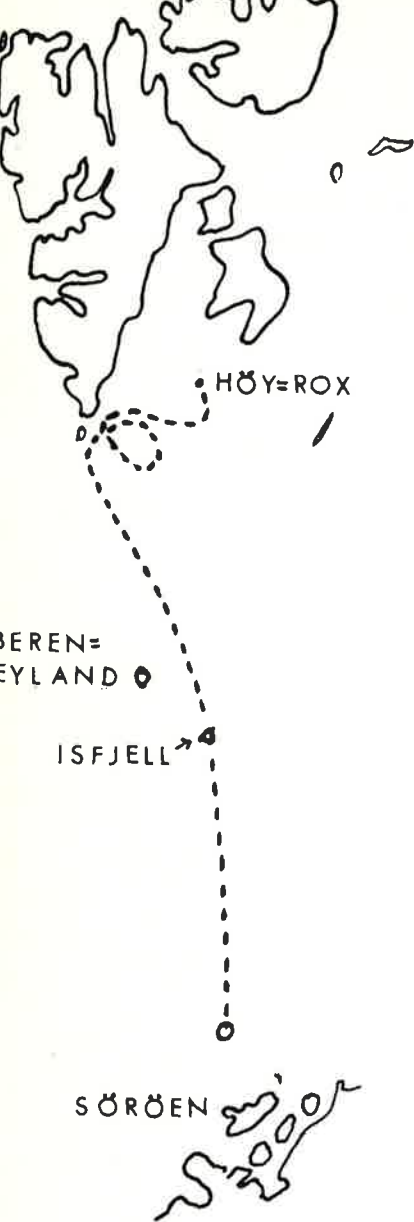
Snart glemte vi både tid og kalde ben. Bare gikk på. Det ene elveleiet etter det andre ble forsert. Nå var det over to timer siden vi begynte vadingen. «Kaa» var dessverre ikke mer. Den hadde vært en trofast venn på hele turen, men denne elven ble for mye for ham. Heller ikke særlig oppmuntrende var restene av et reinsdyr som hadde drevet iland på en øy i elva. Det hadde endt sine dager i kamp med vannmassene.

Etter fire timer er marerittet over. Vi må bare fortsette å gå for å få følelsen tilbake i bena. Tanken på å rekke flyet i kveld har vi heller ikke gitt opp. Det er nå en jeep-vei vi kan

følge, og tempoet holder nesten til forsvarrets marsjmerke.

Slik kjører vi på time etter time og regner nå å ha 10 km. igjen. Da plutselig rett fremfor oss ser vi fire menn komme mot oss, og vi hilser på godt hold. Ingen av oss har noen kjente her, men den karen til venstre mener vi å dra kjensel på. Alle hilser og ønsker velkommen over. Det er to dansker, en amerikaner og dertil en journalist fra vår hjemby. Dette var mer enn vi kunne fatte. Karene var kommet for å ta imot oss, ja vi måtte nesten klype oss i armen for å skjønne at dette var tilfelle.

Snart sitter vi rundt et bord på kafeen i Søndre Strømfjord, og på den danske kokkens spørsmål om vi ønsker en «håndbayer» og danske smørbrød, er det ikke nei i vår munn.

Når Polarboken trykker opp skipper Kulstads hundre år gamle beskrivelse av en fangsttur til Spitsbergen, er det fordi vi er sikre på at denne enestående ishavsberetningen vil bli lest med levende interesse. Kulstads lille bok finnes bare i noen ytterst få eksemplarer. Det er en beretning om vanskeligheter med isen, problemer med å holde kruttet tørt i flintelåsgeværene o.s.v., men først og fremst den fantastiske 6 døgns roturen i en 18 fots åpen båt fra Høy-Rox til 130 km nord for Sørøya i Finnmark, hvor de i sterkt lidende tilstand, ble plukket opp av den danske brigge «Ploven».

Til orientering har vi tegnet denne kartskissen og rekonstruert ruten etter bokens beskrivelse.

Stedsnavnene som Kulstad bruker er ikke alltid de samme som vi bruker i dag. Høy-Rox er Håøya, som ligger 130 km nord-aust for Sør-kapp og ikke i sydøstlig retning som Kulstad angir. Kulstads Mile-angivelser er den gamle norske mile = 18 000 alen = 11,2 km. Når Kulstad et sted bruker navnet Vibelandsvater for Storfjorden, er det en forvrengning av det tidligste navnet på denne fjorden: Wijbe Jansz water.

Klauen-kyst er det nåværende Klovnningen ved Norskeøyane, eller Norsk Eiland som Kulstad kaller dem. Divibay er Tjuvfjorden på Standforland, som er Edgeøya. Hvalfiskhuk er Kvalhovden — fjellet rett nord for Kvalvågen.

Red.

Beretning

om

min Reise til Spitsbergen i Aaret 1853, mit Op-
hold dersteds, og mine og Mandskabets Lidelser i
Ishavet, indtil vor Redning af den dannede Brig
„Bløven“, Kapt. Schan,

af

Skipper Johan Kulstad,
Skibsbygmester i Tromsø.

Andet Oplag.

Tromsø. 1871.

M. Urdals Forlag.

Forord.

Det vil være i Erindring saavel her paa Stedet som overalt i Finmarkens Byer og Fiskevær, at jeg i Aaret 1853 med 6 af mit Mandskab paa Jagten „Danostine“ forulykkede under Spitsbergen, da vi vare ude paa en Fangsttur, idet Fartøiet kom ifra os og trods al vor Søgen ikke gjensandtes formædlest den tykke Mørkstaadde, der i længere Tid vedvarede og forhindrede os fra at se længere end et Bøsfeskud foran os. Efterat have holdt ud i 6 Døgn under Spitsbergkysten, maatte vi senere tage over til Norge paa Baad og blev endelig oplaget af en Arktangelsfarer ca. 12 Mil af Land udenfor Sørøen.

Denne Begivenhed blev kort efter vor Hjemkomst omtalt i de offentlige Blade med Tilføiende, at man senere kunde vente at modtage en nøiagtig Beskrivelse, naar min Helbred blev saa meget restitueret, at jeg kunde nedskrive en fuldstændig Beretning. Min Journal fandtes i god Behold ombord i Jagten, der tilfældigvis kom hjem næsten samtidig med at jeg og mine Ulykkeskammerater arriverede til Tromsø med Dampskibet fra Vardø. Saasart jeg gjenvandt saa mange Kræfter at jeg kunde sidde oppe og sysle med noget Arbeide, tilføiede jeg til min Journal alle under Spitsbergen oplevede Begivenheder saavel under Opholdet paa Land som under Overfarten og Tildragelsen med vor Redning.

Dette bragte jeg til den Tids Redaktør for «Tromsø Stiftstidende» og bad ham meddele i dette Blad, hvilket han ogsaa lovede, men den ene Tid kom og den anden gik uden at dette Løfte kom i Opfyldelse. Da han senere forlod Byen og jeg bad om at faa mit Manuskript tilbage, undskyldte han sig med at det var forkommet. Dette er Hovedaarsagen til at denne Begivenhed, der tildels er meget sørgelig og rig paa Stof til Omtale, ikke kom til offentlig Kundskab i rette Tid.

Men da Spørgsmaalet om det er rigtigt, at en saadan formedelst sin Natur saagodtsom enestaaende Begivenhed burde dø hen uden at komme til almen Kundskab, har gjort sig med hver Tid mere og mere paatrængende, har jeg nu besluttet at lade den udgive i Trykken, idet jeg atter, saa godt som mine Evner har tilladt det, har foretaget mig at nedskrive Reisens Tildragelser fra Begyndelsen til Enden, haabende at Enhver, der har en Smule Kjendskab til min Livshistorie og Vandel, vil holde mig det tilgode, om et eller andet mindre heldigt Udtryk med Fremstillingsmaaden maatte forefindes.

Tromsø i December 1865.

J. Kulstad.

Den 8de Mai 1853 tiltraadte jeg Reisen til Spitsbergen med Jagten «Danoline», der var udrustet til Fangst dersteds af Hvalros, Isbjørn, Sælhund (Kobbe), Rensdyr, Fjær og Ædderfugledun o. s. v. — Fartøiet havde 8 Mands Besætning foruden mig som Skipper, der tillige var Harpuner paa den ene af vore medhavende 2de Fangstbaade. Fartøiets Udstyr var, som almindelig pleier, nogenlunde godt; foruden de 2de Fangstbaade, havde vi en Hæksbaad, nødvendige og gode Fangstredskaber, Rifler m. V. og var udprovianteret for 4½ Maaned. Vi lettede, som sagt, Anker og afgik fra Tromsø Havn, styrende nordover Sundet, men formedelst kontrær Vind kom vi ikke ud Fugløundet og til Havs førend den 14de næstefter. Efter at have tumlet om paa Havet i dels stille og dels stormende Veir under en svær Frost, naaede vi endelig Iskanten ved Sydkap paa Spitsbergen den 21de Mai saa belagt af Is, at baade Dækket og Baadene, der vare opheisede (Fangstbaadene paa Siderne og Hæksbaaden agterud), vare lastede med saadanne Skorper og Masser, at det tomme Fartøi næsten var synkefærdigt. Denne Tilstand i For-

ening med tyk, disig Luft og en fast tilskruet Is, gjorde det umuligt at tænke paa at sprænge Isen og bane os Vei opunder Land, hvorfor vi maatte holde fast i Kanten af Isbaxen indtil den 28de, da endelig Isen fordelte sig saa meget, at vi kunde bryde os Vei op til Landet ved Sydkap, Spitsbergens sydligste Pynt. Isen laa endnu omkring Land i 3 a 4 Miles Strækning.

Vi fortsatte Reisen herfra imellem nogenlunde fordelt Is (Drivis) langs Landets vestre Side og som vi passerede Fjordmundingerne Belsund og Isefjorden, skjød vi nogle Sælhunde, som laa paa Isflagene. Imellem sidstnævnte Sted og Prinds Karls Forland, skruedes Isen flere Gange saa haardt sammen, at Fartøiet gjentagne Gange hævedes i Veiret 2—3 Fod og forbød videre Reise i de 3 paafølgende Døgn til den 3die Juni, da Isen atter fordeles saa meget at vi kunde bruge Seilene og manøvrere Fartøiet under stadig Udkig fra Mastetoppen. Ombord i Ishavsfarere pleier man nemlig altid at have en Tønde opheiset i Mastetoppen, hvor Mandskabet skiftevis holde Udkig og angive den Cours, man kan seile for at finde aabent Vand. Den 7de Juni fik vi en Storm af SSO., hvormed vi passerede Nordhuken af Prinds Karls Forland med klodsrebede Seil, efter at vi flere Gange for fuld Fart havde gjennebrudt Revnerne i Isen og derved banet os Vei.

Men da vi ud paa Eftermiddagen opdagede en fast tilskruet Isbaxe ret forud, maatte vi dreie om og satte derfor Kursen O. t. S. op imod Landet, i hvilken Retning Isen endnu var nogenlunde fordelt. Dengang vi blev den faste Isbaxe var, vare vi allerede saa nær, at det ikke var Tid til at hale Seil ned, hvorfor vi maatte dreie til Bidevind for ikke at blive tilintetgjort, thi Stormen var voldsom og tyk Taage, som sædvanlig er den forherskende paa den Aarstid under Spitsbergen, forhindrede os fra at se os for, ligesom Isen var i stadig Drift. Det hendte under denne forcerede Seilads, at Lændsebardunerne til Luvert brækkede og med dette ogsaa Masten 2 Fod over Dæket. Jeg befalede i en Hast nedrevet Seilene og en Bardune sat op af et Kabeltaug, hvorved vi forebyggede at Masten faldt overbord. Efter at dette var fuldført og Seilene tilsatte, kom vi omsider til Ankers i Kobbabay, der er beliggende et Stykke søndenfor Amsterdams Eiland. Under vort Ophold her og Flakken om-

kring mellem Isen under Land, hvor vi af og til gjorde noget Fangst, hengik en maanedes Tid uden at noget passerede, der kan være Omtale værd. I Kobbabay er ret god Havn, men da den er omgivet av høie Fjelde, vil lettelig Kastevinde indtræffe ved sydlige Vinde. Medens vi laa der tilankers, vare vi ogsaa udsatte herfor, thi ikke længe efter at vi havde gjort Fartøiet fast, tog Rossen den ene Fangstbaad, der var opheiset paa Siden, og væltede saaledes paa den at Taljerne hugedes af Krogene, slængte den saa i Veiret, hvorpaa den faldt i Havet langt fra Fartøiet. Heldigvis vare Riflerne og Kikkerten, der tilhørte Baaden, ombord, da de ellers vilde være gaaede fløiten i Forening med det øvrige Inventarium, der fulgte Baaden. Omsider stødte vi da ved Norsk Eiland sammen med forskjellige andre Fangstfartøier, der heller ikke til denne Tid havde gjort nogen videre Forretninger, da Isen laa usædvanlig forkjert og det var kun af og til at man havde faaet dræbt et Dyr. Disse Fartøier, der heller ikke kunde komme længere nordover, vendte ligeledes sydover.

Da min Agt var at søge Østsiden af Spitsbergen, vendte jeg igjen om herfra den 7de Juli. I Belsund fandt vi paa Sydgaande et isfritt og jevnt Sted i Fjæren (Stranden), hvor jeg ilandsatte Fartøiet og udbedrede dets Baug, der af Isskuringen havde taget Skade og trak meget Vand. Da Lækagen var udbedret og Masten skaalet, saa at vi med Tryghed kunde seile, satte vi af den 16de. Min Fangst til den Tid udgjorde 33 Sælhunde, 1 Isbjørn og 12 Rensdyr.

Ved Afreisen fra Belsund havde vi til Hensigt at forsøge om vi kunde komme ind i Storfjorden eller Vibelandsvater. Klokken 4 om Morgenen den 19de Juli opdagede vi 2de Fartøier, der kom seilende med Fordevind nordover. Det ene var et Barkskib, hjemmehørende i Peter-Head i Skotland og ført af Kaptein Henry Frimann, det andet en Slup fra Hammerfest, ført af Skipper Eriksen. Vi gik alle til Ankers imellem Hornsund og Sydkap. Senere paa Dagen gik jeg ombord i det engelske Skib, hvor jeg blev gjæstevenlig modtaget og beværtet til Middags. Da jeg i det engelske Sprog kunde gjøre mig forstaaelig, mærkede jeg at det var ham af Interesse at høre noget om Spitsbergens lokale Forholde, samt om hvorledes Isen laa i

de af mig befarede Strøg. Han berettede da, at han havde været under Jan Mayn og der faaet Fangst for to Trediedele til sit Fartøi og havde nu til Hensigt at faa fyldt det tiloversblevne Rum under Spitsbergen med Hvalros og Kobbe. Saasom denne Mand ikke tidligere havde været under Spitsbergen, var mit Besøg ham meget kjærkomment, som han ogsaa gav tilkjende ved at tilbyde mig flere Smaaforæring. Han gik omkring med mig og viste frem sine Fangstredskaber og hvad der forøvrigt henhørte til Skibets Udrustning, der Alt var i særdeles god Stand. Da vi imidlertid om Aftenen fik den sydlige Isbaxe i Sigte, der kom sættende med Strømmen nordover, fik enhver nok med at passe sit Fartøi, og efter da at have bydet hverandre Farvel, lettede vi Anker og gik til Seils, krydsende sydover imellem fordelt Is, hvori vi af og til sad fast, indtil vi endelig bleve saa indskruede, at Fartøiet ikke længere kunde manøvreres, hvorfor vi fortøiede paa Østsiden af Sydkap, der paa Kompasset peiledes i N. t. V. i cirka 6 Miles Afstand den 26de Juli. Herfra toge vi løs Dagen efter og krydsede med OSO. Vind langs Iskanten i tæt Taage eller Mørkeskaadde. Under Farten fangede vi 3 Sælhunde af den Slags, der benævnes Klappusser, — en Art stor Kobbe, der naar den angribes kan trække en Hætte eller Bælg, som den blæser op, over Hovedet og som beskytter den for Slag eller Stød. Disse 3 Sælhunde laa paa et Isflag, paa hvilket jeg ihjelslog de 2de og den 3die blev skudt i Søen, da den havde faaet Tid for sig til at kravle ned af Isflaget.

Da jeg fra det foregaaende Aar vidste, at der paa Øen Høy-Rox, der er beliggende cirka 9 Mile i sydostlig Retning for Sydkap, igjenlaa en stor Mængde dræpte Hvalros, som 2de Hammerfest-Fartøier dette Aar havde faaet Livet af, uden at deres Fartøier havde Plads til at medtage Spækket af dem, og det var nævnt at disse skulde ligge i et Antal af 3 a 400 Stykker i store Dynger, vilde jeg forsøge at komme derhen, da jeg antog at disse Aadseldynger maatte have trukket en hel Del Isbjørne omkring Stedet, eftersom disse Dyr have en skarp Lugt. Vi tog derfor løs den 30te Juli Kl. 4 om Morgenen, da jeg fra Toppen fik Kjending af Øen, og arbeidede os frem til den paa Formiddagen. Dette Sted var ogsaa Målet for mine Bestræbelser, thi her har desuden altid været god Fangstplads. Baade jeg og mit

Mandskab var nu glade over at være ankommen hertil og ikke mindre over at vi var det eneste Fartøi, der laa fortøiet her, thi derved haabede vi at gjøre en brillant fangst. Fartøiet fortøiedes paa Øens Østside, hvor der var isfritt Vand, idet Ankeret huggedes fast i en Grundis, der som et Fjeldstykke stod fast i Bunden paa 8 a 10 Favne Vand. Fangstbaadene bleve strax nedfirede og det nødvendige Inventarium ilagt, hvorefter den ene blev sendt iland for at undersøge om der var Dyr at opdage, men med den udtrykkelige Ordre at de ikke maatte foretage noget Slagteri, om de opdagede Dyr, forinden jeg derom var givet Besked, for at de fornødne Foranstaltninger af hvilkenhelst Slags kunde blive trufne inden Fangsten skulde gaa for sig. Det var nemlig min Hensigt, at vi i Fællesskab skulde arbeide for at sikre os størst muligt Udbytte. Men desværre, denne Ordre blev ikke bogstaveligt opfyldt, hvilket for en stor Del var Aarsag til vor forestaaende Ulykke og hvad vi senere maatte gennemgaa.

Jeg har ingen Grund til at tro, at denne Overhørighed af min Harpunerer havde sit Udspring af noget andet end Skin-syge. Jeg har altid haft det Held, siden jeg fik noget at befale, at jeg er bleven respekteret af mine Underhavende, men denne gang ikke, ialfald ikke i rette Tid, hvilket vi Alle fik dyrt bøde for, ja alene Gud være takket for at vi slap, skjønt lemlæstede, med Livet. Jeg vil her søge at gjengive denne Begivenhed saa omstændelig som muligt.

Jeg har ovenfor sagt, at jeg sendte den ene Fangstbaad med Harpunerer og 3 Mand for at undersøge paa Øen om der var Fangst at gjøre. Den Gang de kom iland paa Øen, bleve de var en hel Del Isbjørn, ja vel over et halvt hundrede Stykker, som var spadseret over Isen fra Spitsberglødet for at søge Føde i de føromtalte rigelig store Dynger, der laa paa Øen Høirox.

Her var altsaa gode Udsigter for os til en rig Fangst, og min Harpunerer havde handlet viseligen, om han havde fulgt min Ordre og vendt tilbage til Skibet, for at planmæssige Forholdsregler kunde være trufne, istedetfor at han strax begyndte at skyde Bjørn, hvormed han var mindre end heldig. De med ham sendte Folk vilde hellerikke løse Skud paa Øen, førend de havde

givet mig Underretning, hvilket Harpuneren endog blev fortrydelig over. Han vendte først tilbage efter 3 Timers Fravær, medhavende 3 Isbjørne og nogle Hvalrostænder, der vare tagne ud af Dyngerne. Disse Bjørne bleve skudte paa den vestre Side af Øen, der, omendskjønt lav, dog var for høi til at vi fra Fartøiet kunde iagttage det. Forinden disse Folk vendte tilbage kunde jeg hellerikke reise afsted med den anden Baad for at undersøge om der kunde være nogen bedre Ankerplads for Fartøiet, hvorom disse Folk ogsaa skulde anstille Undersøkelser fra Land af, ifald der var Fangst at gjøre for noget længre Ophold. Under deres Fravær slibede de ombordværende Folk Landser og Knive til begge Baades komplette Udrustning. Ved deres Tilbagekomst til Fartøiet blev det da ogsaa fortalt, at den og den Fangst kunde vi have gjort Regning paa. Tallet blev af En nævnt 60 Bjørne, af en Anden mere, hvis de ikke nu vare bortskræmte ved unyttige Skud. Jeg lod da Folkene spise Middag og gjorde imidlertid begge Fangstbaade klare med den Udrustning de kunde tiltrænge paa Landet. Efter Samraad med min anden Harpunerer og nogle af de bedste Folk, blev det anseet for betryggende kun at lade 2 Mand være ombord for at passe Fartøiet, eftersom vi ikke henlaa langt fra Landet, for at saa mange som muligt kunde deltage i Fangsten. Jeg vilde ellers at min Broder Lorents skulde være forbleven ombord, istedetfor en af de andre, men da han bad om at faa deltage i Fangsten og de udseedede Folk, der skulde forblive ombord, erklærede, at de nok skulde manøvrere Fartøiet, hvis derom blev Spørgsmaal, indvilgede jeg i, at han fulgte med iland. Saaledes forlode vi da i begge Fangstbaader, ialt 7 Mand, Fartøiet den 30te Juli Kl. 1 Eftermiddag, og Afstanden mellem dette og Landet blev da skjønnat at være høist 3 Geværskud.

Min Harpunerer var en uforfærdet Mand, der i Storfangst (Braatfangst), d. v. s. naar der var en Mængde Dyr at gaa løs paa, var dygtig til at fælde, men i Strelfangst, d. v. s. naar man maa gaa for at opsøge Dyr i enkeltvis, var han mindre heldig. Da den sidste Slags Fangst til denne Tid havde været det sædvanlige, havde han derfor ogsaa den mindste Lod eller Part af det tidligere vundne Bytte. Til forskjellige Tider mærkede jeg, at mit større Held med at gjøre Fangst gjorde ham misundelig,

der udartede til et Slags Trods, og derfor under Angrebene paa Dyrene ikke vilde følge den Plan jeg lagde til deres Drab.

Vi havde som sagt blot tre Bøsseskud fra Fartøiet at ro førend vi vare i Land. Ved vor Ankomst gik vi derfor strax ifærd med at fælde Bjørn, hvoraf der var en Mængde, der havde samlet sig om det omtalte Aadsel. Uagtet dette var min tredie Reise til Spitsbergen, men første Gang som Harpunerer, ihvorvel jeg tidligere ofte havde fældet Rovdyr af forskjelligt Slags, skal jeg ikke kunne nægte for, at Synet af saamange Isbjørne paa engang, bragte mit Blod i en hurtig Cirkulation. Det var forunderligt at se paa disse klodsede Dyr, naar de krydsede hverandre i forskjellige Retninger rundt Aadseldyngerne, hvorledes de dels lugtede, dels grinede til hverandre, vendte, kastede og slængte de svære Hvalroskroppe, som det lod til med den største Lethed og Behændighed. Vi stode et Øieblik i et Bøsseskuds Afstand og betragtede dem samt overlagde, hvorledes vi skulde inddele vort lille Korps og lede Angrebet mod en saa mægtig Fiende. Vi deledede os derefter i 3 Partier og vare saaledes aftalte, at ifald Nogens Vaaben skulde falde ud af Hænderne i Kampen, han da skulde skribe af alle Kræfter for at nogen af de Andre kunde komme ham tilhjælp med at fælde Dyret. Da Isen paa Øens østre Side var fordelt og der saaledes var aabent Vand imellem Isen, medens den paa den vestre og nordre Side var tæt tilskruet lige mod Land, blev det bestemt, at Angrebet skulde rettes imod denne Kant, for at forhindre Dyrene fra at naa Vandet.

Med mig fulgte min yngste Broder, Lorents, bærende Landsen, medens jeg med en god og paalidelig Rifle gik foran ham, — idet vor Vei faldt til at gaa omkring en liden Bergknaus. Ikke før havde vi dreiet om denne, førend 3 Bjørne kom gaaende ganske rolig efter hverandre imod os. Da de ved første Øiesyn allerede vare indenfor Skudvidde, studsede vi, idet min Broder bad mig betænke, om det var klogt af os at lægge bi mod saa mange. Vi bleve derfor staaende for at se hvor nær de agtede at gaa ind paa os, og de fandt ikke forgodt at forandre Kurs, men gik os nær paa 12 Skridts Afstand. Da reiste den Første sig paa Bagbenene og viste Tænder med et høit Brøl. Imidlertid havde jeg lagt Riflen til Kinden og et godt sigtet Skud lagde

den paa Stedet død. Øieblikkelig derefter ladede jeg paany, men fik ikke Tid til at støde Kuglen ned i Løbet førend den anden kom imod mig i fuldt Sprang. Idet jeg overgav min Broder Riflen, greb jeg Landsen og satte Dyret denne for Brystet, hvormed det gjennemborede sig selv, idet det faldt tilbage paa Forbenene under et frygteligt Skrig og rullede sig overende paa Isen. Under dette blev den tredie Bjørn skudt af en af Fangstfolkene, som kom til under Drabet. Den sidste Bjørn fik Banesaaret i Rygraden paa Lænden, saaledes at den faldt ned paa Bagenden, hvorpå det senere blev den umuligt at reise sig. I denne siddende Stilling gav jeg den et Landsestik i Brystet, og til Gjengjæld herfor spyttede den Fraaden lige i Ansigtet paa mig, uden at jeg fik Livet af den. Dette var den første Hilsen og efterat de aflivede 3 Bjørne vare afflaaede Huden med vedhængende Spæk, var ikke alene Ængstelsen veget fra mig, men jeg følte mig selv i Besiddelse af et Bjørnehjerte. Omendskjønt Veiret var godt, gjorde den disige Luft og Regnyret det besværligt at holde Riflerne tørre, hvorfor vi fordetmeste maatte bruge Landserne. Da denne er et tungt Vaaben, udkræves derfor Behændighed til at bruge den, især mod Bjørnen, der bruger sine Labber med en Fægtemesters Kunstfærdighed og er dertil smidig som en Kat. Med disse Egenskaber forener den derhos Styrke, idet den med et Slag af Labben slaar $\frac{7}{8}$ " tykke Jernfale*) krum som en Vinkel. Derfor maa man jevnlig figurere med den og gjøre Tegn til at stikke andre Steder end man har til Hensigt. Medens vi vare beskjæftigede med Flaaningen af de dræbte Dyr, blev min Harpunerer antastet af en Bjørn, der uformodentlig havde kommet ham nær og vilde upaatvilelig være bleven dræbt, dersom vi ikke øieblikkelig i den faretruende Stund var bleven Bæstet var og kommen ham til hjælp. Han havde havde nemlig ikke andet Vaaben end Riflen, der i den afgjørende Stund ikke vilde give Ild. Han maatte derfor gaa baglænds og afværge Angrebene med Bøssekolben, medens han idelig skreg om hjælp. 2de af vore Mænd kom da tililende og i Forening dræbte de da Udyret.

En Begivenhed, hvoraf det fremgaar at Isbjørnens Angreb

*) Spydet, hvori Skaftet sidder.

er bleven afværget ved Sang, skal jeg ogsaa anføre. Idet min Broder var i Arbeide med at afspække en Bjørn paa Isen, brækkede Strømmen Isen istykker, hvorefter denne begyndte at fordele sig fra Land, uden at han herpaa blev opmærksom, førend han allerede var fjernet derfra et godt Stykke. Da vi ikke havde nogen Baad paa denne Side af Øen, fandt han det derfor raadeligst itide at slutte med sit Arbeide og springe mod Land over de drivende Isflag. Medens han saaledes springer op og ned, idelig hoppende over Revnerne og Aabningerne i Isen, kommer en Bjørn luskende efter ham i jevnt Sprang. Da Bjørnen mere og mere kom ham ind paa Livet, eftersom han ikke kunde springe i lige Linje, men søge efter de Steder, hvor Aabningerne i Isen ikke var større end han kunde hoppe over, og han dertil ikke havde andet Værge end Spækkekniven i Haanden, besluttede han hurtigt at vende om og true Dyret med denne; det lykkedes ogsaa, idet Bjørnen standsede og satte Næsen i Veiret for at trække Lugt af ham. Min Broder gav sig da paanyt til at løbe, men Bjørnen ogsaa efter og denne indhentede snart Forspranget og kom ham ind paa Hælene. Han begyndte da at synge en Nationalsang, der foranledigede Bjørnen til at sætte sig ned for at lytte, og blev siddende i denne Stilling indtil det var lykkedes ham at fjerne sig saa meget, at han ikke frygtede for at blive indhentet. Bjørnen forfulgte ham dog lige op imod Land, men standsede af og til for at høre efter Sangen, og paa denne Maade blev han reddet. Vi vare riktig komne paa en god Fangstplads og behøvede ikke at umage os meget for at søge Bjørnen op. Af Hvalros og Kobbe var det dog sjældent at se mere end et Liv hist og her, ligesaa lidt som af Rensdyr.

Da vi begyndte at gjøre os færdige til at reise ombord med vor Fangst, og nogle allerede havde begivet sig paa Vei til Baaden, hører vi pludselig et Skud og ser en Bjørn komme rendende nedover en Bergskrænt, under hvilken vores Fangstbaad laa, og lige op i denne. Den var skadeskudt af Harpuneren og var under sin Flugt saa uheldig at blive jaget ud i en Retning, hvor der ingen anden Udvei var for den end at lade det gaa paa Lykke og Fromme udover Flauget. Ved Faldet afbrækkede den 2 Par Aarer, men Baaden tilføiedes ellers ingen Skade. Den blev i betids overmandet og dræbt.

Alle de fangede Dyr vare ualmindelig fede, og Spækket var indtil 3 Tommer paa det Tykkeste. Den største Bjørn jeg har seet var den, der ved vor første Ankomst til Øen, som ovenfor fortalt, blev skadeskudt i Bagdelen, hvilken han ikke var istand til at hæve op fra Isen. Den var derfor bleven liggende igjen efter os, endnu levende. Men da mit Mandskab beredede sig til at forlade Øen med vor allerede forendel i Baaden indladede Fangst, kom jeg til at tænke over dette Dyr, der laa igjen lemlæstet. Da vi allerede vare overanstrengte, vilde nogen af mine Folk nødig gaa udover Isen igjen for at dræbe den. Da Bjørnen af min Harpunerer havde faaet 3 Kugler, gik jeg i Formastelse, blandet med Ærgrelse, udover ganske alene mod den, kun medtagende en Kobbehage, med hvilken det var min Bestemmelse at aflive den. Den havde imidlertid slæbt sig op paa en stor Isblok, der var omgivet af meget knudret Is, der gjorde det besværligt at gaa omkring den. Jeg viste den strax Kobbehagen og den til Gjengjæld mig sine hvide Tænder. Jeg vendte derfor om og gik et Stykke op mod Land for at raabe til Folkene, at en af dem skulde bringe mig en Landse. Da jeg havde faaet denne, gik jeg med godt Mod hen til Bjørnen, der havde sit Leie som en liden Fæstning med fri Udsigt omkring sig og ikke større Plads end for den selv. Jeg bibragte den med Landsen 2 Stik i Brystet og et bagenfor den venstre Bov, saa dybe at Indvoldene trængte ud, men gjorde endnu Tegn til Modstand, hvorfor jeg med Kobbehagen gav den flere Slag i Hovedet, saa at dette faldt ned paa Isen og Tungen kom den ud af Kjæften. Jeg troede nu at Dyret var dødt og klattrede derfor op paa hans lille Fæstning, som jeg altsaa ansaa for indtaget. Jeg sagde da til den Kammerat, der havde bragt mig Landsen og var fulgt med for at være tilstede ved Drabet af Bjørnen, mere i Formastelse og Overmod end i Spøg, at nu vilde jeg forsøge hvorledes Hvidbjørnen var at ride paa, idet jeg satte mig op paa dens Ryg og gav den et Stød i Siderne af Hælene. Idet jeg da omtalte den uhyre Størrelse bad jeg min Matros gaa op til Land og tilkalde de Andre for at være behjælpelig under Flaaningen, thi færre end 4 Mand kunde umuligt være istand til at vende den rundt. Jeg tager ingenlunde formeget til, naar jeg anslaaer Spækket til 1½ Tønde eller 7 Vog.

Medens jeg indtog denne Stilling paa Bjørnens Ryg, reiste den sig pludselig op paa Forbenene og vendte Hovedet langs Siden med et Grin, der var uhyggelig at se. Jeg sprang i Forskrækkelse ned af dens Ryg og faldt hovedkuls paa Isen nedenunder. Jeg tabte ved denne Scene aldeles Modet, ikke fordi at den indbildte Livløse var kommen tillive igjen, eiheller fordi der var Fare paafærde, thi det indsaa jeg jo klart, at Dyret ikke kunde komme af Stedet, men en uforklarlig Ængstelse for mig gjennem Legemet, hvortil jeg ikke kan anføre nogen Grund. Jeg har aldrig havt Hang til Overtro, men denne Begivenhed satte mig i samme Øieblik adskillige Griller i Hovedet. Jeg syntes det var en Umulighed for et Dyr at kunne leve efter at have modtaget saa mange dræbende Hug, og da jeg til forskjellige Tider tidligere, saavel som ved denne Fangsttur, havde fældet ikke saa faa Dyr af denne Art baade paa Landet og i Vandet, og de fleste vare kreperede alene for et eller to Landsestik, fik jeg Indtrykket af, at denne Scene havde en Betydning paa en for mig selv ubegribelig Maade, eller som Varsel om en forestaaende Ulykke. Min Kammerat tog Kobbehagen for, som han sagde i sit uslebne Udtryk, at give den den sidste Soping (Banesaar), men da jeg ikke var istand til længere at se paa denne Elendighed ved at Dyret skulde langpines, rev jeg Kobbehagen ud af hans Hænder og tildelte Bjørnen et vældigt Slag midt imellem Øinene, saa kraftigt at Hjernen strømmede ud af dens Hoved, hvilket endte dens Liv.

Jeg satte min Kammerat til at afflaa Dyrets Hud hvormed man altid lader Spækket hosfølge, thi dette afskjæres stedse ombord og fyldes paa de medbragte Fade, imedens jeg gav mig til at undersøge dens Hoved, der befandtes at have $\frac{3}{4}$ " tyk Hjerneskal og et Spæklag udenpaa denne af $\frac{1}{2}$ " foruden Huden, hvorimod Pantseret mellem Øinene var tyndt som en Æggeskal. Medens min Kammerat Benjamin var beskjæftiget med Afspækningen af dette Dyr, begav jeg mig op til Øen og beordrede de 5 Mand, som der var i Arbeide, til at gaa hen og hjælpe Benjamin med Afspækningen og trække de derliggende spæktunge Huder til Baadene, idet jeg selv satte mig ned for at udhvile en Smule, thi jeg var udmattet, som heller ikke kunde være underligt, da det var halvandet Døgn hengaaet siden vi forlod Far-

tøiet, i hvilken Tid ingen af os havde nydt hverken Hvile eller Vederkvægelse; dertil kom at det den hele Tid havde yret med Regn, saa at vore Klæder vare aldeles gjennemblødte og tilsmurte med Fedt. Jeg har aldrig været paa eller i Nærheden af nogen Slagmark, men efter Historien derom at dømme, forekom dette Sted mig nu saaledes, thi rundt omkring mig saa jeg kun døde, blodige Kroppe, der viste, at Fienden var slaaet paa Flugt, og vi havde beholdt Valpladsen. Men det krigerske Mod forsvandt snart og alle Nerver tiltrængte Hvile og Vederkvægelse efter Strabadserne. Tunge Anelser opstod i min Sjæl, og den sidste Bjørn stod som en truende Dæmon for min Fantasi, ligesom Forkyndelsen af en forestaaende Ulykke, hvilket desværre, som Læserne senere vil erfare, gik i den virkelige Opfyldelse. Imedens jeg stod fordybet i Tanker, slæbte mine Folk Huderne fra Isen og over Øen til det Sted Baadene vare betøiede, en Veilængde af omkring 600 Alen, hvilket Arbeide ogsaa gik langsomt, eftersom de ikke formaaede at slæbe mere end en Hud ad Gangen, da Veien var lang og hver Hud i Gjennemsnit indehavde 1 Tønde Spæk, hvis Transport saaledes nok kunde udkræve 6 Mands Kræfter.

Det havde ikke faldt nogen af os ind at tænke paa, at der i Mellemtiden kunde være tilstødt Fartøiet noget, eller at det kunde volde os Vanskelighed at finde det igjen, thi Kulingen var uforandret siden vi forlod det, N. O. og svag. Derhos havde en af Folkene erklæret, at han fra Øen for en Tid tilbage havde seet det liggende ved den samme Grundis, som da vi forlod det. Jeg tog derfor Mandskabet med mig og gik op til de tvende Hvalrosdynger og hug ud endel Tænder af det øverste Lag Dyr. Dette Arbeide medtog ikke lang Tid, da vi kun tog hvad der laa os for Haanden, nemlig endel hver, der tilsammen kunde udgjøre 70 til 80 Stykker. Med dette begav vi os til Baadene, der bleve saa stærkt ladede, at de stak nedi lige til Æsingen, med hvilken rig Fangst vi da vare beredte til at reise ombord. Fra den Tid, at den første Hud blev trukket til Baadene havde Mørkeskodden lagt sig saa tyk, at det var umuligt for nogen af os at se længere foran sig end et halvt Bøsseskud, men alle Mand vare fremdeles beroligede for Fartøiet, eftersom der ikke var hengaaet mere end nogle Timers Tid siden det var seet. De

tøromtalte Anelser opsteg dog atter hos mig, og da vi havde stødt fra Land sagde jeg til mine Baadskammerater, at jeg havde en Frygt for at vi ikke fandt Fartøiet igjen, men hertil indvendte min Broder, at derfor frygtede han ikke, da der fremdeles var isfrit Farvand og svag Kuling og alle Omgivelser fortonede sig som da vi havde forladt det. Jeg svarede da hertil, at jeg nok vidste at finde Fartøiet, som jeg havde peilet paa Baadkompasset, da jeg satte Foden iland paa Øen, for det Tilfælde at det skulde trække over med Mørkeskodde, saafremt det fremdeles laa paa det Sted, hvor vi havde forladt det og altsaa intet tilstødt det, hvorpaa Alle roede fornøiede og glade med Længselen efter snart at bestige vort gode Fartøis Dæk. Min Kurs var heldigt anlagt, thi uden at drive hverken til Høire eller Venstre fandt jeg den selvsamme Grundis, hvortil Jagten var betøiet, men denne forsvunden. Dette kunde vi aldeles ikke forklare os Aarsagen til, thi det omtalte Isfjeld stod fremdeles urokket paa Grunden og var saa stort, at al den Rækis, der stødte mod den, sloges istykker og for forbi uden at bevæge det af Pletten og saaledes maatte gaa aldeles klar af Fartøiet, som derfor maa have nydt den fuldstændigste Beskyttelse.

Paa Grund af den svære Last i vore Baade, var det saa trangt om Plads, at kun en Mand kunde ro ad Gangen, men vi resolverede ikke destomindre til at sætte Kursen den Vei Strøm og Vind gik, for at søge efter vort Fartøi. Vi skjød med Riflerne, tildels Alle paa engang, hujede og skreg, bankede i Baadriberne, osv., men forgjæves — Intet at høre, intet at se. Søgangen begyndte, da vi kom længere ud, at tiltage saa Baadene ikke længere vilde bære sig, hvorfor vi bleve enige om at vende tilbage til Øen, da vi i denne Stilling umulig kunde udholde en Dag. Vor Stilling var, som let kan skjønnes, meget farlig. Alle Mand begyndte at klage over Frost, hunger og Tørst, og man saa paa alle Ansigter Frygt og Ængstelse.

Det kan maaske forekomme den erfarne Spitsbergfarer underligt, at Saadant kunde gaa for sig, da man mange Gange er borte fra Fartøiet med Baadene i baade 8 og 14 Dage, men naar han faar høre Grunden, maa han være enig med mig i at vor Stilling i Sandhed var livsfarlig.

Man gjør under Spitsbergen tildels meget lange Reiser paa

Fangstbaadene; enten har man da Fartøiet liggende i Havn eller man forlader det i aaben Sø; i begge Tilfælde er 2 Mand ombord, og i sidste er man, forinden Baadene forlader Fartøiet, kommen overens om den Havn, hvor det skal betøies og gjenfindes. Til saadanne Reiser er man da altid udprovieret og medbringer fornødne Klæder for det Tidsrum man agter at være borte. Da fører man ogsaa Seil paa Baaden, der i Land kan opslaaes som Telt, og er da i det Hele taget saa godt udstyret, at man ikke lider Mangel, ligesom man baade vælger den Tid og de Steder, hvor der er god Anledning til Fugle- og Ægfangst, samt Rensdyrfangst. Men ganske anderledes var det med os; vi havde hverken det Ene eller det andet. Vi gik iland i vore usleste Klæder, og jeg synes erindre, at de Fleste blot havde en Olietroie trukket over Undertrøien, ialfald var dette Tilfældet med mig. Vor Hensigt var at gjøre vore Baade saa lette som muligt for at rumme desto mere, derfor medtog vi hverken Mast eller Seil, Gryder eller Fangstredskaber mere end netop høist fornødne, fordi Veien var saa kort og vi havde saa let Anledning til at komme ombord, naar vi vilde, for at forsyne os med Mad eller Klæder, om det skulde tiltrænges.

Men vi skulle atter gaa tilbage til Sagen. Efter at have roet en god Stund, fik vi endelig Øen Høirox atter i Sigte, men desværre meget mere modfalden end første Gang. Det var nu 2 Døgn siden vi reiste fra Fartøiet, altsaa 3die August. Vi gjorde vore Baade fast ved Landet, uden i Førstningen at losse dem ud, hvorefter enhver gik sin Vei for at træde lidt Varme i de forfrosne Lemmer. I de første Par Timer fandt ingen Samtale Sted mellem nogen af os; vi trængte høilig til Hvile og Vederkvælgelse, og dertil var ingen Anledning, thi vi havde ikke det Alleringeste at spise, ei heller andet til Tag end den blotte Himmel. Efterat en god Stund var hengaaet, samledes vi atter, paa en Mand nær (min Harpunerer), der intetsteds var at opdage, men efter lang Søgen fandt vi ham endelig ludende sig mod en Berg-hælde tæt ved Søen. Derhen var han krøben i Skjul for Regnen, der i de sidste Par Timer havde øset ned over os. Jeg gik hen til ham, nævnte hans Navn og bad ham følge med op til vore Kammerater, saa skulde vi forsøge at faa Ild op, thi Rækved var der hist og her omkring Stranden, og en Fin (Lap), som var

med blandt Mandskabet, havde saa meget Knysk i Lommen, at vi havde Haab om at faa tændt op for en Gang. Efterat jeg havde opmuntret ham lidt, begyndte han at rusle lidt paa sig, men naar han skulde aabne Munden for at tale, klaprede Tænderne uafsladelig, saa han næsten ikke fik en Lyd frem. Jeg gysede endnu, naar jeg tænker paa hvor elendig han saa ud. Vi vare nu alle samlede paa et Sted, og Talen dreiede sig da om vor ynkelige Forfatning. Ja, ifald ikke et Fartøi meget snart kunde komme tilsyne, bemærkedes der, var her for os Alle intet uden den visse Død, thi nu var allerede 3 Døgn hengaaet, uden at vi havde haft den ringeste Føde, og mere end tre til kunde vi ikke leve. «Kjære Gutter», tog jeg til Orde, «Gud bevare os fra, at hvad I der siger, skulde gaa i Opfyldelse. Skulde vi tale saaledes og alene afvente Skjæbnen, vilde det snart være forbi med os, men førend det gaar saa vidt, forekommer det mig at vi maa friste Livet med Føde, der just ikke er behagelig, men som jeg alligevel tror nok vil smage, førend vi sætte Livet til af Sult. Vi have jo Raastof nok, nemlig Bjørnekjød, liggende paa Øen, kom lader os nu gaa hen at samle Brænde og gjøre op Ild og stege Bjørnekjød paa Gløderne; kom strax og lader os ikke være modløse før Tiden, thi derved forværre vi vor Stilling!» Denne Opmuntring syntes at komme til rette Tid. Den omtalte Fin begyndte strax at gjøre op Ild, som han vedligeholdte med nogle sma Fliser der fandtes i Nærheden, imidlertid hentede vi Brænde og kort efter knitrede et muntert Baal, hvorom vi samlede og varmede os, samt tørrede vore Strømper og øvrige Klæder.

Omendskjønt jeg nu var meget sulten og et Maaltid Mad vilde have smagt mig overordentlig godt, var jeg dog saa overvældet af Træthed, at jeg gjorde først Foranstaltninger til at faa udhvile mine Lemmer. Jeg lagde mig derfor ved Ilden, med en Sten under mit Hoved, men jeg fik ingen vederkvægende Søvn, thi foruden at stygge Drømme foruroligede mig, frøs jeg paa den halve Del af Legemet, medens jeg paa den Side, der vendte mod Ilden, næsten vilde opbrændes. Mine Folk fulgte mit Exempel, og inden kort Tid vare vi alle leirende, hvilende saa godt vi kunde i vore Klæder rundt Baalet. Ikke længe havde vi heller lagt, førend den Vagthavende, der passede Ilden, for

at den ikke skulde udslukkes, vækkede os med Udraabet at en Hvidbjørn kommer. Denne havde formodentlig lugtet og seet Røgen af vort usle Etablissement, og af Nysgjerrighed drevet hen for at undersøge hvad det var for et nyt og ukjendt Element, der her viste sig for den. Vor Fyrplads var anlagt nedenunder et lidet Bjerg, og saaledes kunde den, som passede Ilden, ikke bemærke Rovdyret, førend det stod lige over os. I den hast, hvori vi alle kom paa Benene, forskrækkedes Bjørnen, der tog Flugten i ren Forvildelse udover Bjergskrænten et Stykke bortenfor vor Leirplads, og tumlede lige i Søen. Et velrettet Skud berøvede den strax Livet, hvorefter vi roede efter den, buxerede den til Land, hvor vi afflaaede den og tog Kjødet op for at benytte det til Levnedsmidler. Nu var Tiden kommen, at de Fleste mente, at et Stykke ristet Bjørnekjød skulde smage godt. Vi gjorde os derfor Gafler af Træstykker, hvorpaa vi spiddede Kjødsiver, stegte det og aad. Uheldigvis havde vi, som før sagt, ingen Gryde at koge i, thi denne i Forening med andre ting blev ikke medtaget fra Fartøiet, men derimod havde jeg i mit Baadskab en noget stor Blyplade, som enhver Hvalrosfanger har i sin Baad for, i det Tilfælde at Hvalrossen ved Angreb sætter sine lange Tænder igjennem Baaden, han da kan have noget at spigre over Hullet. Denne Plade, der var ca. 18 Tommer i Kvadrat, naar den blev udrettet og glattet, blev hentet og bøiet til en Kogepande. Vand var ikke at finde paa Øen, men som et Held blandt vore Uheld, fandt vi ferskt Vand paa Isen rundt Stranden; thi naar det lakker udi Juli Maaned, danner der sig ved Smeltningen smaa Vandhuller paa Isens Overflade. Skjønt Isen ved Spitsbergen hovedsagelig dannes af Saltvand, er dog alligevel det Vand, som fremkommer ved Smeltningen, saa ferskt og friskt som det reneste Kildevand. Vi kogte derefter i denne Pande Bjørnekjød, og fortærede saavel Kjødet som Kraften med god Appetit. Men den Portion, som Panden kunde rumme, blev kun tilstrækkelig for en Person ad Gangen, hvisaarsag den Første var lige hungrig, naar Tiden til Spise kom til den Sidste, og maatte han derfor begynde paanyt. Da Turen var gaaet rundt og det første Maaltid tilendebragt, bleve vi fortrolige med at det nok kunde gaa an for en Tid at friste Livet med Bjørnekjød, hvorfor enhver især blev lidt bedre tilmode,

saameget destohellere, som det ikke kunde falde nogen af os ind, at vi ikke paa en eller anden Maade skulde blive bjergede, thi det var tidligt paa Høsten, og da endnu ingen af Spitsbergfarerne kunde formodes at være hjemreiste, haabede vi altid at faa en Seiler i Sigte af dem, der søgte Østsiden. Trøstende os hermed, bar vi vor elendige Stilling med Taalmodighed. Forholdet mellem mig og mit Mandskab tog nu en saa mærkelig Forandring jo længere Tiden henled, at jeg ikke længere betragtede mig selv bedre, end den almindelige Fangstmand. Vel stod det klart for mig, at jeg var Formand for disse elendige Stakler, jeg havde omkring mig, men i Ulykken svigtede Modet mig i den Grad, at jeg ikke længere havde Sind til i en befalende Tone at beordre dette eller hint udført. Jeg betragtede os saaledes Alle lige, som vi ogsaa vare lige hjælpeløse, og naar noget skulde foretages, som jeg ellers kunde have beordret en Mand til at udføre, gjorde jeg det lige saa gjerne selv, som jeg bad en Anden gjøre det. Efterat have styrket os saa godt vi kunde, gave vi os ifærd med at udlosse vore Baade, under hvilket Arbeide det viste sig, at Isen mere og mere trykkes mod Land og stængte Farvandet. Vi maatte derfor trække baade Fangsten og Baadene paa Land for at bjerge dem.

Den 4de August — Skodden uforandret — Vinden O. S. O. Vi resolverede nu at trække den ene Fangstbaad op til det Høieste af Øen, for fra denne Pynt at have Anledning til Udkig og have Baaden til Hus, idet vi hellerikke formaaede længere at holde ud under aaben Himmel i den raa, regnfulde Luft og den bidende Vind. Vi lagde derfor vor Fangst i en Dynge paa den sydlige Ende af Øen, og satte den ene Fangstbaad op ved Siden af samme, medens vi trak den anden op til det dertil udseede Sted. Her hvævede vi Baaden om og hævede den et Stykke i Veiret ved Underlag af Stene under Stavnene og paa Siderne, saa den omtrent stod en Fod over Jorden. Nu blev Tørv og Sten ophugget til at mure for under, saa at kun et lidet Hul blev tilbage, hvorigjennem en Mand kunde krybe ind ad Gangen. I dette Hul ble vi saaledes nogenlunde beskyttede for Regnen og den kolde Vind, der blæste af Isen. Vor Fyrplads blev nu flyttet til vort nye Etablissement, idet vi bare Gløderne derhen, thi, som før sagt, havde vi ikke mere Fyrtøi at kunne opgjøre Ild

med. Vi samlede nu rundt hele Stranden al den Ved, der var at finde til Brændsel, hvilken vi stablede op ved Baaden for desbedre at kunne have en Oversigt over, hvormeget vi havde til vor Disposition. De Stokke, som vi ikke formaaede at bære, huggede vi først istykker, hvortil vore Skotøxer kom os vel tilgode. En saadan Øxe, usædvanlig tung, haves altid liggende i Skotten paa hver Baad og bruges til at hugge Hovedet af Hvalrossen med, idet man aldrig, naar man er ude paa Fangst, giver sig Tid til at hugge Tænderne ud af den, men lader Hovedet følge med Spækhuden, naar den flaaes, indtil man kommer ombord, hvor Tænderne først udhugges.

Da al den opsamlede Ved var bragt sammen i en Haug, udgjorde det en saa anseelig Hob, at det vist ikke kunde falde nogen af os ind, at vort Ophold paa Øen kunde blive saa langvarigt, som dette Forraad kunde række ud, thi vi ventede kun paa sigtbar Luft for at opfinde en Seiler, hvorefter vi selvfølgelig vare beredte paa strax at slippe fra vort Fængsel. I ethvert Tilfælde vilde vi da reise ud for at søge efter Fartøi. Men desværre! det blev mange tunge og lange Vagtskifter. Den følgende Dag kom, men Skodden like tyk. Vinden havde nu dreiet sig til N. N. O. og endnu mere gjennemtrængende kold end før. Vistnok havde nu saa godt Skjul, at det ikke regnede paa os den Tid vi hvilede, men det var en Umulighed, trods vor store Træthed, at faa sove formedelst Kulden, thi det var ikke at finde saadanne Materialer, at vi kunde udestænge den Træk, der fremkom gennem vor Opmuring under Baaden, og derfor kunde vi ikke udholde at ligge, undtagen vi Alle stuede os tæt til hverandre, men dette kunde høist vare et Par Timer ad Gangen, thi da maatte vi atter ud, hoppe og springe, for at Blodet ikke skulde stivne i vore Aarer.

Naar vi saa Alle paa en Gang reiste os op, dampede det saaledes af vore vaade, stinkende Klæder, at det saa ud som vor Hytte var opfyldt med Røg. Naar vi skulde tale til hverandre, var det fast uforstaaeligt, formedelst Tændernes Klappren.

Det kan nok være dem af Læserne, som ville drage i Tvivl Sandheden af hvad jeg her beretter om Frostene, naar der fortælles at vi vare først i August Maaned og altsaa den bedste Tid af hele Aaret. Men til den muligens Tvivlende, vil jeg kun svare,

at han kjender ikke til Spitsbergens Forholde. Vi stode, bogstavelig sandt, Fare for at fryse ihjel. Vel nok kan der til sine Tider, naar Himmelen i længere Tid har været klar og Vindstille, være ret varmt, naar Solen skinner, men aldrig, saavidt jeg har erfaret i de tre Aar jeg besøgte disse Farvande, har det været anderledes, end at jeg bestandig følte en indvortes Kulde. Naar Isen er dreven langt fra Land og Kysten er isfri, kan Solen dog skinne saa varmt, at det endog generer under Arbeidet, men en saadan Godveirsdag er af de uhyre sjeldne her nord. Det er mere Lyset Dag og Nat, end Solstraalerne, der fremlokke de Græsvæxter, som spire frem af Jorden langs Strandbredderne, og anden Vegetation er der ikke paa Spitsbergen. Men naar man selv under de gunstigste Veirforholde og naar man faar sin Pleie, ikke har bedre Dage blandt disse Ismasser, hvad vil Du da, kjære Læser, sige om os, der nu det 5te Døgn laa paa Øen, blottede for Overklæder, og i hvilken Tid det ikke havde været klar Himmel at se et Øieblik, men idelig Havskaadde, blandet med Regn og bidende kold Vind, der stod af Isen, som vi var omringet af. Og dog kan jeg ikke udmale vor Stilling i dens hele Elendighed. Jeg har tidligere fortalt hvordan vi leirede os, og hvordan det nu senere gik, skal jeg forsøge i Korthed at beskrive. Vi holdt bestandig Vagt ved Ilden Dag og Nat for at passe paa, at den ikke skulde udslukkes, og samtidig holde Udkig efter Fartøier. De Andre gjorde sig af og til smaa Ture rundt Øen for at speide efter en og anden Fugl at faa skudt til vort Lvisophold, og derfor altid medhavende ladet Rifle, som desuden ogsaa var nødvendigt som Værge mod Bjørnen. Men, forunderlig nok, saa megen Fugl, baade Ederfugl, Maager og andre Sorter, som om Sommeren holder til under Spitsbergen — ja store Sværme, der ruge rundt Kysten — kunde vi ingensinde opdage nu saa meget som en Maage. Dag gik, og Dag kom, og vor Stilling blev Tid efter anden værre. Bitre Klagemaal hørtes snart fra den ene og snart fra den anden over Kulde, Hunger og Søvnløshed.

Jo længere det leed, desto fjernere blev Haabet om Redning, og naar vi taledes om og tænkte over at Skodden i disse Farvande, uden at klarne noget, kan staa paa i Regelen 8—14 Dage ad Gangen, var det os som et dødbringende Budskab. Men at

sætte fra Øen førend Luften klarnede op, var under nærværende Omstændigheder livsfarligt, ikke fordi at jeg var uvidende om hvilken Vei vi skulde reise for at finde Fartøi, men den Vei kunde vi ikke komme for Is, og naar vi da for Skodden ikke kunde se for os, kunde vi hellerikke vælge de Ruter, der vare de bedst fremkommelige, hvorfor vi maatte forblive hvor vi vare.

For den, der er ubekjendt med Spitsbergens Forholde maa jeg forudskikke den Bemærkning, at det ikke forholder sig saaledes, at Isen ligger jevnt eller gaaet som paa en liden Indsø, nei, den er flere Steder aaben det ganske Aar og bestaar af en umaaelig Masse af Isflag og Isklumper, saa store tildels som smaa Fjeld, der uafadelig er i Virksomhed, dreven af Strøm og Storm, hvorfor Terrenet ovenpaa denne bliver endog mere knudret og ufarbart at passere end det værste Landparti. Paa Grund af den idelige Drift, hvori Ismassen befinder sig, er det ogsaa vanskeligt og farligt for Fartøier at komme frem, thi ved stærk Sammenstødning kan Fartøiet lettelig knuses, omendskjønt disse have en særlig stærk Bygning netop for denne Fart. Det gik saaledes med mig selv paa min første Spitsbergreise, at jeg kom fast i Isbaxe, at jeg ikke slap løs før efter 3 Ugers Forløb og havde jeg da avanseret i Isdriften ca. 40 Mile. Jeg kom nemlig fast mellom Hornsund og Belsund, ca. 8 Mile fra Land og drev løs igjen vest af Amsterdam-Eyland, ca. 20 Mile fra Land. Dette var i Juni Maaned 1851. I denne Tid var en Fangstbaad med 4 Mand borte fra Fartøiet og fik dem ikke igjen før efter 4 Ugers Forløb. Tildragelsen hermed var saadan: Dengang vi med Fartøiet blev indskruet i Isen, syntes vi fra Udkigstønden paa Mastetoppen at øine aabent Vand mod Land, hvorfor min Harpuner, (den selvsamme Mand, som nu var med mig) tog Fangstbaaden med 3 Mand og trak afsted med den udover Isen. De kom ogsaa til saavidt fordelt Is, at de kunde ro hen hvor de vilde. Forinden Afreisen var det aftalt, at vi skulde træffes i Isefjorden. Jeg havde kun 2 Mand med mig tilbage ombord, og kan erindre at jeg syntes, eftersom det var min første Spitsbergreise, at jeg ikke til den Tid havde levet i en ængsteligere og kjedeligere Stilling. Mest ængstelig var jeg for mine bortreiste Folk, thi det forekom mig oftere, at det kunde være tvivlsomt om vi oftere saaes, og det samme havde deres Tanker været om

os, berettedes fra deres Munde igjen, da vi omsider kom tilsammen. De Bortreiste kom imidlertid i god Behold ombord i Sluppen «Fortuna» af Tromsø, ført af Skipper Edv. Mejer, medens vi bleve fordrevne under Land ved Klauen-Kyst, og da Vinden var sydlig, gik det omtrent 8 Dage forinden vi vandt os sydover. Netop som vi da kom indseilende Fjorden, kom Sluppen Fortuna krydsende ud, og strax de øinede os, firede de sin Baad ud og kom igjen ombord, hvor de modtoges med stor Glæde af Alle. Men det var ikke hermed jeg skulde opholde Læseren, hvorfor jeg faar vende tilbage til min sørgelige Historie, hvor jeg slap, eller ved det sidste Døgn's Ophold paa Øen Høirox.

Naar jeg gjenkalder i Grindringen vor Glendighed, vore udtærede Skikkelse og usle Paaklædning, mine Kammeraters Utaalmodighed i deres brændende Længsel efter at slippe ud af dette Fængsel og alt hvad dermed staar i Forbindelse, er det endnu hjertessjærende at tænke tilbage paa denne Tid. Det var alle stærke og haardføre Karle, hos hvem man, efter deres Vandel og Forhold at dømme, skulde være tilbøielig til at tro, at aldrig en rigtig kristelig Tanke bustes i deres Barn, der som Børn nu græde deres modige Taarer. Min Broder faldt mig saaledes om Halsen, kaldte mig paa Navn, og i en Strøm af Taarer udbrød: «Kjære Johan! Du er jo min kjødelige Broder, og af alle vore Sødskende have vi to havt mindst Anledning til at være sammen; skulle vi nu med vore andre Kammerater være nødte til at sætte vort Liv til af Sult og Kulde, fjernet fra vore Beslægtede og Venner, der ikke kunne sørge for engang at jorde vore Legemer, men maa opædes af de glubske Dyr, som vi til denne Tid i Live have havt nok med at holde fra os. O Gud, min Gud, hvorledes skal det gaa os; — Du forbarme Dig over os!» Disse Ord gik mig dybt til Hjertet, og jeg var ikke istand til at skjule de Taarer, der randt mig ned over Kinderne. Da jeg ikke formaaede længre at høre paa denne hjerteskjærende Klage, rev jeg mig ud af hans Arme og taledet et Par Trøstens Ord til ham,

at ifald det var Guds Villie, at vi skulde reddes, kom den nok, naar hans Tid var beleilig, og imodsat Fald skulde vi bede at Herren vilde berede vore Sjæle, saa vi kunde gaa Døden imøde med Taalmodighed. Under denne Tale anstillede jeg mig, hvilket jeg ogsaa udtrykte i Ord, som om jeg var mere bedrøvet over ham og de andre Ulykkeskammeraters Utaalmodighed, end at jeg selv var med i den samme Ulykke. «Aa ja, Johan», gjensvarede han. «Du ser nu selv at vi kun har nogle faa Stykker Brænde tilbage, hvilket ikke rækker stort mere end en Dag, og da ere vi ogsaa berøvede det store Gode at have Ild. O jeg er ikke istand til at tænke paa alt dette! O gode Gud kom os snart til Hjælp!» Jeg var nødt til at kvæle mine Følelser og tage Mod til mig for at trøste mine Kammerater, at ikke deres Mismod skulde bukke dem under, thi den gik stundom over til Vanvid, men hvor stærk jeg end som deres Formand vilde vise mig, kunde de dog ikke afholde mig fra at jeg stundom maatte vende mig bort fra dem for at udøse Kvaler i Taarer og Bøn. Paa en saadan Vandring opdagede jeg paa en Mosgroet Plet paa Stranden paa den Søndre Side af Øen 6 a 8 Gravhøie, som jeg ikke tidligere havde bemærket. Disse hidrørte formentlig fra Russerne i den Tid de dreve Spitsbergfangst og laa i Vinterleie der i sine faste Etablissementer, men omkom. Enhver kan nok skjønne med hvilke Følelser jeg betragtede disse Jordhøie, og det var ikke forunderligt at jeg frygtede for, at min Broders Ord vilde gaa i Opfyldelse med os. Medens jeg med disse Tanker stod og betragtede Gravhøiene, følte jeg mig saa mat og afkræftet, at jeg seg ned paa Stedet. Min første Bøn til Gud var at han vilde bevare min Forstand, thi ogsaa jeg formærkede af og til, paa Grund af den store Svækkelse, at uregelmæssige Tanker kom i Omløb i mit Hoved. Medens jeg saaledes laa paa Knæ ved den ene Gravhøi, opgjorde jeg mit Regnebræt med den alvidende Gud, thi jeg havde intet andet end Synd at give istedet for Naade. Til denne Tid havde det ikke været mig nogen Hjertesag at faa fat i Frelseren, der var kommen til Jorden for Syndere, men nu syntes Tiden at være forhaanden ogsaa for mig til med Alvor at tænke over mit syndefulde Levnet og kaste mig i hans Arme. Men hvad skulde jeg andet end som Tolderen: Gud være mig arme Synder naadig. Jeg indesluttede i min Bøn mine

Ulykkesfæller og bad saa inderlig, at naar jeg nu tænker tilbage herpaa, forstaar jeg ikke hvorfra Ordene kom, at hvis det var Guds Hensigt at redde os herfra, at det da snart maatte ske, men at, hvis det derimod var hans behagelige Vilje at støde os ud af Verden, han da vilde berede min og de Andres Sjæle til at gaa den med Taalmodighed imøde. Da jeg reiste mig op, satte jeg mig paa Graven og fandt mig efter Bønnen meget lettet. Efter dette Øieblik kom det mig bestandig for, at vi ikke skulde sætte Livet til denne Gang, men at vi vilde blive sat paa saa haard Prøve, som det var os muligt at udholde, og i denne Tro stod jeg fremdeles, indtil vor Redning fandt Sted. Jeg gik fra dette Sted trøstig og frimodig hen til mine Kammerater, der sadde omkring Ilden, der nu ganske sparsomt vedligeholdtes, eftersom vort Vedforraad snart var forbi. Jeg gav alle mit Hjertes Følelser Luft og aabenbarede for dem at jeg havde bedet til Gud for os Alle, og fundet en stor Lettelse, samt at han kunde læge vore knuste Hjerter. Jeg fortalte dem da hvorledes det stod til med mig selv, at jeg troede, eller havde Anelse om, at vi ikke skulde dø denne Gang, men blive sat paa den alvorligste Prøve og at vi burde sætte vor Lid til Gud, som var den eneste Hjælper i Nødens og Modgangens Stund, saa kunde det komme til at gaa bedre med os, end det saa ud for vore Øine. Denne min Henvendelse, var ikke uden Frugt, og de Fleste tillagde med tilsyneladende Glæde: Gud give de var sandspaaende. Enkelte vendte dog Ansigtet bort med en vantro Mumlen. Men endnu en Nat uden nogen Forandring.

Morgenen efter, den 5te August, blev det først ganske stille, men udover Formiddagen klarnede Luften ved Vind af fuldt N. O., der ud paa Dagen tog til og drev Skodden tilhavs saa vi fik klar Himmel. Men hvilket Syn det første. Intet andet end tætskruede Ismasser saa langt vort Øie kunde naa igjennem Kikkerterne. Ikke destomindre besluttede vi os dog til strax at gjøre os færdig og drage herfra. Vi saa nu tydelig Hvalfiskhuk paa Spitsberglødet i N. af os og Standforland i Øst. Distancen til disse Steder kunde være ca. $9\frac{1}{2}$ Mile, om Høirox ligger paa $76^{\circ} 54'$ N. B. og $17^{\circ} 43'$ Ø. L. for Greenwich. Den lille Ved vi endnu havde i Behold lagde vi til Ilden, hvorover vi lagde noget Bjørnekjød og ristede for at have til Reisemad. Da

denne Ret nu i 6 Dage havde været vor Næring, var vi blevne fortrolige dermed, saa Sulten til denne Tid ikke havde været saa grusom som senere, thi under disse Dages Ophold paa Øen havde vi intet havt at bestille, men efter denne Tid fik vi vide af tungt Arbeide. Havde vi vidst at vi først havde at ro 3 Gange Distancen fra Høyrox til Sydkap, som er tilsammen 39 Mile, og derfra til den norske Kyst, som er ca. 86 Mile, eller tilsammen ca. 125 Mile, saa tror jeg hellere at vi havde gaaet vor Skjæbne imøde hvor vi var, end paabegynde en saadan Reise, der for menneskelige Øine maatte staa afmalet som den sikreste Undergang. Men Du kjære Gud være takket for at Du holder Fremtiden skjult for vore Øine. Raad holdt vi jo under disse Omstændigheder om alle Ting vi skulde foretage, saa og nu hvorledes vi skulde indrette os til Reisen. Fangsten kunde vi jo ikke medtage, det var en afgjort Sag, men de Fleste mente at vi maatte medtage begge Baade for Pladsens Skyld, thi begge var smaa, kun 18 Fod lange, 2 Fod dybe og 4 Fod brede. Saa gjerne jeg vilde indrømme dette Forslag, indsaa jeg meget vel i Forveien, at det ikke var holdbart, hvilket ganske snart viste sig, da vi begyndte at slæbe dem paa Isen. Jeg forestillede dem, at det forekom mig at vi allerede vare saa svækkede, at vi vilde have mere end nok med at trække den ene Baad med alle Fangstredskaberne, og at det derfor var bedre at hvælve den anden om paa Land og sætte igjen, end at vi inden føie Tid bleve nødt til at efterlade den paa Isen, efterat have anvendt vore bedste Kræfter ved et unyttigt Forsøg. Jeg tilføiede som Opmuntring, at kanske vi kunde være heldige nok til at gjenfinde vort Fartøi, saa kunde baade Baaden og Fangsten bjerges. Dette Forslag blev da enstemmig bifaldt og af satte vi fra Øen. Vi toge til at trække udover Isstykkerne i sydlig Retning, thi mod Spitsbergl landet var det fuldstuvet af Is. Vor Hensigt var at naa aabent Vand for siden at ro langs Iskanten og søge efter Fartøi. Vi naaede ogsaa aabent Vand efter ca. 4 Timers Marsch over Isstykkerne, hvorfra vi satte Kursen vestover langs Iskanten, men intetsteds var Isen saa meget fordelt, at vi kunde komme ind Storfjorden, hvor vi havde Haab om at træffe paa et eller andet Fartøi. Paa denne Maade vedbleve vi vor Kurs til vi omsider naaede i Nærheden af Sydkap. Her var Isbaxen smalest, ca. 1½

Mil fra Land. Vi havde ønsket at komme under Land ved Sydkapsøerne, hvor der før og formentlig endnu er gode Fuglevær, thi omendskjønt Æggetiden var forbi, hænder det dog at en og anden Efternøler af Ederfuglene lægger Æg i de første Dager af August. Desuden havde jeg endnu i mit Krudthorn omtrent 2 Ladninger Krudt og et Par Kugler og en lignende Ladning havde ogsaa tvende af Mandskabet. Vi havde derfor Haab om at faa skudt nogle Fugle til Livsophold.

Imedens vi sade i Baaden ved Iskanten og hvilede os lidt efter 13 Miles anstrængende Roning, opdagede vi i Læ af os, eller i Syd, en Seiler (Skonnert), der med Halber Vind styrede østover. — O, hvilket Syn! og en Glæde straaede paa alle Ansigter, thi vi haabede nu Redning. Vi satte Øieblikkelig afsted og vendte Kursen nedover efter den, roende af yderste Kræfter og med levende Ønske om at Vinden maatte spages noget, saa at vi kunde indhente ham. Men til vor store Sorg maatte vi opgive dette, thi han fjernedes mere og mere og kom os tilsidst ganske af Sigte. Vi besluttede da atter at sætte Kursen ind ad Storfjorden og vedblev at ro i den Retning i det Haab at Isen kunde have fordelt sig noget siden vi vare reiste vestover. Men da vi atter vare komne saa langt at vi havde faaet Høirox paa Siden, fik vi Erfaring for at Isen var som en Mur, hvorfor vi atter engang maatte vende vestover. Vor Stilling blev alt værre og værre, thi Alt syntes at gaa os imod. Efter denne Tid, eller fra den Tid vi forlode Høirox staaer det ikke i min Magt at gjøre Rede for Dag eller Dato. Uhr havde jeg nemlig ikke hos mig og saaledes maatte jeg bestandig tage Tiden efter Skjøn, der senere viste sig at være meget feilagtigt. Solen havde vi kun en Dag, eller den Dag vi forlode Høirox, den 6te August. Siden var Luften bestandig tyk, dels almindelig Taage, dels Mørkeskodde. Med stor Anstrængelse naaede vi for anden Gang Sydkap, thi Viden var for Siden, og tiltog imod Slutningen til en Storm af NO. Vi skulde nu til at realisere den Ide vi første Gang havde taget, nemlig at trække Baaden over Isstykkerne til Sydkapsøerne, men da Isen var meget ujevn, faldt det os særdeles besværligt. Stormen, der Tid efter anden tiltog, blæste et saadant Snefog af Fjeldene og udover Isen, at det var med den største Anstrængelse vi kunde aabne Øinene, hvilket gjorde, at vi ikke

kunde se Øerne, hvortil vi stevnede. Følgen af Stormen var, at Isen begyndte at fordele sig, men ikke saameget at vi kunde ro, hvorimod den aabnede lange Render paralelt med Landet, der truede med aldeles at stænge Passagen. Flere Gange maatte vi saaledes sætte Baaden i og benytte den som Bro og derefter trække den op og slæbe videre. Det kunde da ikke undgaaes, at en og anden of os under Anstrængelsen for at trække Baaden op af Vaagerne, gled imellem Baaden og Isen og blev vaad lige til Beltet. Ialmindelighed ligger Isen ved Spitsbergen med $\frac{1}{9}$ Del af dens Tykkelse over, medens de andre $\frac{8}{9}$ Dele ligger under Vandskorpen. Det Snelag, der ligger paa Isen er meget ujevnt paa Grund af at denne ikke er glat, men knudret som en nypløiet Ager, hvorfor store Snefogfaner jevnlig fremtræder, der gjør Trækning af Baade meget besværlig. Medens vi arbejdede med at trække Baaden, tiltog Stormen fra Fjeldene, som gjorde os det næsten umuligt at staa paa Isen, hvisaarsag vi yderst langsomt avancerede fremad. Med Et mærkede vi om-sider at Stormen havde løsnat hele Isboxen fra Landet og at den kom i Drift med stor Fart, hvilket fremgik af at der i de store Revner, som vi havde trukket forbi, stode enkelte faste Isbjerge paa Grund, der paany kom foran os. Disse viste os ligesom Milestolperne paa en Vei, at vi gik Krebsgang og inden føie Tid kom de os rent udaf Sigte til Luvart. Dette Syn berøvede os i første Øieblik Modet, thi det forekom os at al optænkelig Modgang skulde være os tildel, men i denne Prøvelsens Tid vare vi derfor nødte til dobbelt at anspore vor Klogskab og Magt og være hellerikke sene om at lage og sætte i Værk nye Beslutninger. Vi ansaa det for givet at vi først maatte søge Sydkap for, som før sagt, at forskaffe os Levnetsmidler og haabede inde ved Land at finde saavidt åbent Vand at vi kunde ro til Belsund og Isefjord, pa hvilket sidste Sted vi havde hørt, at Andr. Berger i Hammerfest Sommeren før med Skonnerten Algas havde gjenlagt Proviant i den der endnu fra Russernes Tid igjenstaaende Stue i Kobbabay. Hvergang vi tænkte og samtalede herom, brændte vi af Længsel efter at naa derhen og dette forøgede ofte vor Arbeidslyst. Det var desuden min Plan, naar jeg kunde komme derhen at bygge paa Baaden et Bord høiere og paa denne tage over til Norge, om vi intet Fartøi skulde være heldige at

finde. Hvormange af mine Reisefæller, der delte denne Plan, kan jeg ikke vide, men det var min faste Bestemmelse at realisere den, om end kun en Mand havde villet følge mig. Men det kom ikke dertil. Hverken naaede vi Kobbabay eller Proviant ligesaa lidt som noget tilsvarende istedet. Vi raadsloge og lagde Planer, men Herren styrede Kursen. Os forekom det vist, at vi havde lidt nok og at det var en Umulighed at holde længere ud, men Han, der raader for Alt, havde endnu mere at vise os og en end stærkere Prøve at sætte os paa, førend han lod os erholde sin underfulde Redning. Det skulde næsten se ud som om Menneskene maatte blive forsagte med mange færre Gjenvordigheder end disse, men det var ligesom Livskraften tiltog, efter hvert som Farerne voxede.

Vi stode et Øieblikk stille rundt vor Baad paa dette mægtige Isflag, og vort Forsæt om at komme til Isefjord, ansaa de Fleste for strandet. Nu saa det ud som om Nøden var paa det Høieste, og at vi da først skulde vente Hjælpen.

Atter matte en ny Plan udtænkes, thi at naa Land var ugjærligt. Under denne Stillestaaen og Grublen, modfalden som vi Alle vare, henvendte da et Par af Folkene sig til mig omtrent saaledes:

«Kjære Skipper! Hvad skal vi nu gjøre? Det ser saa ud at Alt gaar os imod og alle Veie ere spærrede. Til Land kan vi ikke komme, og ere derfor henviste til det aabne Hav.»

Jeg svarede da hertil: Til Land ser jeg ogsaa at vi ikke kan komme, thi med alt vort Arbeide ere vi drevne længere tilbage end frem, og naar vi lægge Mærke til Isbaxens Fart, bærer det ustandselig tilhavs. Jeg for mit Vedkommende har nu kun det Forslag, at vi atter maa forsøge at komme i aabent Vand og arbeide os langs Iskanten vestover forbi det Isnæs, vi ser, hvor mulig Isen er saa meget fordelt, at vi ad en anden Retning kan naa Isefjorden. Saasom der ikke var nogen bedre Udsigt, blev dette strax tilfaldt, Baaden vendt og alle Mand igang med at trække tilbage udover Isen. Da vi omsider naaede Vandkanten, fyldte vi, forinden vi stege ombord, vor Vandkagge af det Vand, som i smaa Huller fandtes paa Isen, hvilket var fuldkommen ferskt. Af det paa Høirox ristede Bjørnekjød havde vi nu i vort Baadskab ikke mere tilbage end høist 5 a 6 Skaalpund. Med

denne Udrustning satte vi vor Baad i Søen, men vi tænkte dengang mindst at det skulde blive vor Proviant paa Reisen lige til Norge. Men desværre, det viste sig efter 3 Timers Roning langs Iskanten. Nordoststormen var fremdeles i Tiltagende, og udenfor Isen gik en voldsom Sø, hvorfor vi maatte holde os saa nær den faste Kant som muligt, og havde derfor stundom til stort Besvær for at slaa os igjennem den Skumis, der laa i store Vidder udenom Fastisen som en Skjærgaard. Af og til maatte vi ud af Baaden der stod i Fare baade for at sønderkjæres og knuses. Vi passerede det første i Sigte havende Isnæs, nok et og et tredie, uden at øine nogen Forandring, og tilsidst kom vi saa langt ude i Havet, at Landet kom os af Sigte, og ingen Udsigt til Ly i nogen Retning. Men dette maatte selvfølgelig være os fullstændig berøvet forinden vi kunde være i stand til at fatte den forvovne Beslutning at tage afsted paa Baaden over til Norge, thi dersom der her havde været den ringeste Udsigt til nogen Lindring i vor Stilling, vilde den ufeilbarlig være bleven udført, — da ingen af mine Kammerater isaafald med velberaad Hu vilde have fulgt mig. De sidste Timer efter at vi havde forladt Isen, havde vi havt diverse skarpe Sne- og Hagelbyger. Imellem en af disse var det saameget oplyst, at vi skimtede Land, og sluttede vi da Distancen at være ca. 6 Mile*). Søgangen begyndte stedse at gaa mere og mere høi, og truede alt som oftest med at fylde Baaden. Ingen mælede et Ord, og det var da Aften. Jeg brød da Tausheden med de Ord: «Kjære Gutter, det ser saaledes ud for mine Øine, at intet andet er for os at gjøre, end at lade det gaa for Veir og Vind hvorhen Herren vil føre os; Ham er vi jo en Død alligevel skyldige, og det maa nu blive det samme paa hvilken Maade vi gaa den imøde, og lettere maa det være at finde den her paa Havet end opimellem isen. Men ikke destomindre har jeg den Tro, at denne Vind, siden den er saa stærk og dertil nylig kommen, kan blive staaende i et Par Døgn, og den kunde hjælpe os langt paa Veien, om Gud vil bevare vor usle Farkost.» Ordene vare ikke før slupne mig af Munden, førend Alle istemte et bestemt Ja. Jeg blev næsten forbløffet over dette hurtige Svar, thi omendskjønt der ingen anden Udvei var for os,

*) Med alle Mileangivelser i denne Bog er naturligvis ment norske a 18000 Alen.

havde jeg dog ikke kunnet gjøre Regning paa Alles Bifald. Jeg adspurgte dem derfor nok engang om det var deres ramme Alvor, og modtog til Svar, at eftersom de ikke saa andet end Døden for Øinene, vilde de hellere tage den i Havet end paa Isen. Selv sad jeg paa Hammeltoften og styrede Baaden med Aaren, idet de andre 6 sadde to og to i Toft og roede, thi vi havde intet Seil. Vi havde to Kompasser og vare derfor i den Henseende godt udrustede. Jeg lagde først Kursen mod Syd, men da Søgangen var os for svær, maatte vi holde af til S. S. V. I de første Par Timer var midt Sind mere opfyldt af Glæde end Sorg over at Herren havde styret det saa, at vi med Magt vare revne fra den farefulde Kyst. Jeg taledet et Par Trøstens Ord til mine Kammerater og tillagde, at maaske kunde vi være heldige nok til at træffe paa Beren-Eyland, saa vilde vi være sikker paa at finde Levnetsmidler, da det staar en liden Stue, der om Sommeren benyttes af Fangstfolk. Isaafald kunde vi ogsaa faa udhvile vore Lemmer. Jeg fortalte dem da ogsaa — hvad forresten ikke var ubekjendt — at den Nordfarjægt, der Aaret i Forveien paa sin Reise fra Throndhjem til Lofoten seilede Masten overbord paa Fjorden i Namdalen, drev til Beren-Eyland og var ladet med Mel og andre Madvarer, hvoraf vi sikkerlig maatte finde noget, da Jægten der brødes sønder. Dette fangstmandskab maatte overvintre der paa Øen til de i April Maaned, eller nys før vi reiste afsted til Spitsbergen, bleve bjergede og overførte til Hammerfest af Fangstskipperen Daniel Danielsen. Senere efter vor Hjemkomst fik vi ogsaa høre at adskillige Tønder Havremel og andre Ting vare ilandbragte og efterladte. Blot ved Tanken om Mad løb Tænderne i Vand, thi alle vare frygtelig sultne, og Talen om Beren-Eyland og hvad vi der kunde vente os, om vi vare heldige nok at træffe Øen, satte et Øieblik Liv i os Alle, men længe kunde det hellerikke være førend de samme Klager over Hunger, Tørst og Træthed fremkom, og altid stærkere. I Førstningen roede vi alle Mand paa engang, men siden tog vi det saa, at nogle hvilede, imedens andre roede, og skiftede efter Omstændighederne, eftersom enhver kunde holde ud til. Værst var det for Pladsen, og vi lede næsten mere Ondt naar vi hvilede, end naar vi roede, da Baaden var saa liden, at vi ikke kunde ligge strakte under Tofterne mellem de Roendes Ben, uden at

genere dem. Efter paa denne Maade at have arbeidet os frem Dag og Natten, skjønnede vi den næste Morgen at være fjernede ca. 12 Mile af Iskanten. Søgangen var nu bleven saa svær, at vi hvert Øieblik frygtede for at Baaden skulde fyldes. For at lette den, kastede vi derfor Størstedelen af vore Fangstredskaber overbord, men ikke sjelden fik vi alligevel Braadsøer over os, som fylte Rummet under Tofterne. For at faa et større Øseredskab, maatte vi derfor slaa Bunden af Vandkaggen, for med denne at lændse Baaden. For at give Læseren en Sammenligning af Veiret vil jeg anføre, at om jeg havde været ombord paa mit Fartøi i denne Tid, vilde vi have havt nok med at lændse for klodsrebede Seil. En Sø slog itu Glasset paa den ene Kompas og gjorde denne ubrugbar, men til vor Lykke var den anden ogsaa i god Stand. For at berge os for Søen resolverede vi om-sider at sætte nogle Harpunstænger til en Hvalrosline og slæbe efter oss for at Søen kunde brække af paa dem, og det hjalp meget. Derefter begyndte vi at underhandle med den førømtalte Fin om at faa den ene af hans Kofter*) for at spile den ud paa 2 Aarer og bruge som Seil, men hertil var han ikke at lokke. Vi forestillede ham forgjæves, at en saadan liden Lap Seil kunde klare os meget for Søen og dertil gjøre en større Fart, samt at han var den bedst forsynede med Klæder af os Alle, og den fælles Nytte her maatte komme i Betragtning. Da vi derfor vare nødsagede til at trække den af ham med Magt, gjorde han ingen Modstand, men begyndte at græde. Vi skar derefter Koften op i Brystet og benyttede den som Seil, hvorefter Baaden langt lettere lod sig styre, og da Finnen nu selv indsaa Nytten heraf, talte han ikke mere derom. Vi anslog vor Fart under denne stærke Bør til 4 a 5 Mile i Vagten (4 Timer) og udregnede, under den Forudsætning at Stormen vedblev under samme Kompasstreg, at have den norske Kyst i Sigte efter 3 a 4 Døgn's Forløb. Men, som Menneskene ere tilbøielige til at gjøre sig de bedste Forhaabninger, var det ogsaa med os. Vi vare Alle saa medtagne af Hunger, Tørst, Frost, Søvnløshed og Overanstrængelse, at ikke nogen af os engang kunde holde Rede paa Dagene, thi det viste sig ved vores Redning, at vi havde

*) Finnerne bruge altid 2 Kofter, den 1 som Linned, den 2 udenpaa.

regnet 3 Døgn formeget, nemlig 15 Døgn efter Ankomsten til Høirox istedetfor 12, som vi senere fik høre.

Læseren har allerede hørt paa hvilken Maade vi kom bort fra Iskanten, lært at kjende vort Stel, vor Ekvipering og Medtagelse allerede forinden den Tid, og naar han nu vil ofre en Smule Omtanke paa og sætte sig ind i hvad Lidelser under saadanne Omstændigheder har at sige, vil han indse hvad et fraadende Hav paa nogle og otteti Mile for os Elendige i en liden ussel Baad var at fare over. Ikke destomindre maatte vi siges at være heldig situerede, thi vi havde Vinden med os, men vi maatte altid svæve i Ængstelse for, at den kunde dreie sig imod os, og i et saadant Tilfælde vilde vi ufeilbarlig omkomme, og denne Frygt overkom os da Vinden begyndte at spages.

Naar man vil tage Hensyn kun til det udvortes Onde vi led under Overfarten, da var det første Døgn det værste, thi den, som skulde hvile under Tofterne mellem de Andres Ben, laa ofte i Vand til midt paa Siden, eftersom det var umuligt at holde Baaden tør, formedelst Bræksøer, der idelig sloge ind over Riperne. Naar han saa ikke kunde udholde denne Stilling længere, maatte han skifte med en af de Roende. Det er ikke godt for Nogen at beskrive Andres Sindsstemning, saaledes heller ikke for mig, men efter Udseendet at dømme, samt efter den Aand, der gik gennem deres Tale, forekom det mig, at Alles var omtrent ens. For mit Vedkommende havde jeg ingensomhelst Frygt eller Ængstelse for den truende Søgang, thi jeg havde min Sag opgjort med Gud, der betog mig baade Frygt og Sorg. Jeg var vis paa, at hvis vor Tid ikke var kommen, at han, som ogsaa har Bølgerne i sin Magt, havde en Raad for vor Redning. Jeg gjorde min Pligt saa godt som jeg under disse Omstændigheder kunde opfylde den, men Søvnløsheden og Udmattelsen var saa stor, at jeg flere Gange stumpedede overende i Fanget paa min nærmestsiddende Kammerat. Naar jeg saa i Faldet vaagnede af min Dvale, bebreidede jeg mig, at jeg, som Høvidsmand i Baaden, kunde sidde saa tryk og tankeløs, men hvad var det mere at vente? Det forekom mig som om jeg ikke længere havde noget Maal for min Stræben, men kun at lade det gaa for Veir og Vind; i den Grad tiltog Sløvheden til Ligegyldighed, ja, jeg havde ikke engang Tanke hverken for mit Hjem, Kone eller

Børn, Redning eller Undergang, men ikke destomindre styrede jeg Baaden med Flid og Nøiagtighed saavidt jeg formaaede, hvorunder jeg i samme Grad opmuntrede mine medtagne Kammerater. Men under denne umaadelige Søvnløshed, begyndte Fantasien hos Forskjellige at spille en stor Rolle, man hørte Tale om Løst og Fast, mulige og umulige Ting i rent Vanvid, helst i de Stunder man hvilede. Den første Gang jeg mærkede dette, forekom det mig som om vi roede mod en stor By, hvor jeg saa Skibsmastre, Palisader og Brygger, en udviklet Vegetation, Mennesker og Kreaturer osv., og det hele Sandsebedrag stod uforandret for mit Blik længe efterat jeg havde reist mig op i Baaden og sat mig til at styre, ja talte endog med Folkene om at lægge iland i denne, indtil deres Svar bragte mine Sandser tilbage.

Efterat vi havde tumlet om i henved 4 Døgn, begyndte Vinden atter at spages endmere, og vi beregnede da, at vi ikke kunde have mere end omtr. 1 Døgn's Roning tilbage førend vi traf Kysten, men hvilket Selvbedrag! Vi kunde dengang, efter hvad vi senere erfarede, være avanceret høist 12 a 14 Mile søndenfor Beren-Eyland. Vi taledes om vort Uheld ogsaa deri, at vi ikke engang kunde være heldige nok til at træffe paa Beren-Eyland, men at vi nu maatte begynde at holde Udkig efter den norske Kyst, da vi opdagede en hvidblaa Plet ret forud for vor Baad. Alles Øine vendte sig efter Udraabet mod dette Sted, og i Førstningen troede vi ogsaa at det maatte være dette Land, hvoraf vi nu skimtede Pletten, men da vi havde roet endel Timer viste det sig, at det kun var et Isfjeld. Dette Syn med vort skuffede Haab bragte i Førstningen Aarerne til at falde os ud af Hænderne. Is her! raabtes af den ene efter den anden, efterat vi nu havde roet for en rasende Storm i næsten 3 Døgn, og i hvilken Tid vi maatte kunne paaregne en Fart af 4 a 5 Mile i Vagten, dette kan aldeles ikke være rigtig fat; — o, Gud gjør snart en Ende paa vor Jammer.

Det blev nu formedelst dette Særsyn en alvorlig Diskussion i Baaden. Endel mente at Vinden maatte have forandret sig under Farten, andre at Kompasset var løbet gal og saaledes vildledet os. Det faldt mig ogsaa besynderligt, at vi her skulde møde Is, men da jeg for Kompasset og Kursen var temmelig

sikker, maatte det være utvivlsomt, at dette Isfjeld var nærmere den norske Kyst end Spitsbergen. Flere holdt med mig heri, men andre mistvivlede, og disse fandt da atter Bestyrkelse for sin Frygt, at ingen Redning var at vente. Jeg vendte Baaden, der under dette havde været uden Kommando, den rette Vei tvert for Vinden, saaledes at vi fik Isfjeldet i Læ af os og udbrød: «Kjære Gutter, lad os atter begynde vort Arbeide, thi vi have ingen Tid at spille. Jeg synes vi have større Grund til at glæde os, end sørge over at denne Is er kommen netop i det Kompasstrøg vi befarer, for at vi fra denne kunne faa lædsket vor brændende Tørst.» — Alle Mand satte sig da til Aarerne og roede af alle Kræfter mod Isfjeldet, thi nu havde vi da Udsigt til at faa lædsket vore Tunger, og Tørsten havde i den sidste Tid været endnu føleligere end Hungeren. Isfjeldet var saa stort at det, da Veiret var taalelig godt og Luften sigtbar, kunde sees ca. 4 Mile borte, hvilket vi omtr. beregnede efter Roningen. Jeg kan ikke tro at jeg overdriver, naar jeg anslaa Størrelsen af dette Fjeld til Høiden af en middelmaadig Skibsrig, eller 70 Fod, og dens Gjennemsnit til omtrent det dobbelte. Formen var kuppelmæssig og dens Kolør himmelblaa og skinnende som en Stjerne i den sorte Havflade. Da vi først saa den, var den ikke større for vort Øie, end en Tønde.

Vinden var endnu god, men dog ikke stærkere end hvad man kalder en «Graae». Vi roede af alle Kræfter for at komme til Isen, men de anslaaede 4 Mile var drøie. Vel nok mærkede vi at den blev større, men Tiden blev os dog lang, og i denne Tid forlod Sløvheden mig saa, at jeg atter ønskede og bad af inderste hjerte, at Gud maatte være saa god mod mig, at han vilde sende mig hjem til min Kone og Børn. Ak, tænkte jeg, havde jeg endnu været kommet saa langt som til Isklippen for at kunne faa lædsket Tørsten. Jeg syntes herunder at Baaden flere Gange stod stille og ikke vilde gaa frem, og reiste mig derfor gjentagende op, støttet paa min Sidekammerats Skulder, for at se mig omkring. Gaar Baaden fremad tænkte jeg, eller staar den stille; jeg kunde vist ikke mærke det. Jeg skar en Flis af Toften og kastede den i Søen for at overbevise mig om vor Fart, og jeg maatte da herved tro mine egne Øine og slaa mig til Taals. Uagtet vi, om vi havde været i Besiddelse af nok saa

meget, kunde have givet Alt for en Drik Vand, havde vi dog havt saa megen Selvbeherskelse, at vi havde afholdt os fra at drikke Søvand, hvoraf vi ellers maatte være blevet endnu værre. Men endelig langt om længe naaede vi da frem og lagde til i Læ af Isklippen under den største Forsigtighed for Baadens skyld, thi der var stærk Dønning i Vandet omkring den. Vi grebe næsten Alle som En efter den eneste Landse vi havde igjen i Baaden for at støde af det første Stykke. Imidlertid kunde jo ikke mere end en Mand ad Gangen bruke Landsen, men de andre hængte sig udover Baadripen for at opsamle de flydende Smaastykker af den Is, der gik istykker under Stødene. O, hvilken Glæde og Fryd over, at vi fik lædsket vor store Tørst. Kjære Læser! i saadanne Stunder maatte det gaa klart op for Mennesket hvad det skulde være, men ikke er, nemlig taknemmelig for det Nødtørfte. Hvor taknemmelig vilde Du ikke være for en Mundfud Vand, naar Du ikke kunde forstaa andet end at Du hvert Øieblik vilde vansmægte, ligeledes for en Bid Brød, naar Sulten var saa paatrængende, at den slog dig i Knæ, alt som oftest. Jeg ved det gik saavidt med os og med mig selv, at jeg ønskede mig alden Lidelse hellere end denne Elendighed. Ja, jeg ønskede jeg kunde have lagt i Strandbredden og æde Tang eller den Mak, der faldt under Fiskehjelderne, end sidde i denne Elendighedens Baad for langsomt at ihjelpines. Det gaar mig heller ikke af Minde, at det gik saa vidt med os, førend vor Redning fandt Sted, at det var en enstemmig udtænkt — men dog ikke omtalt — Beslutning, at dens Legeme, der døde først, skulde tages til Føde for de Gjenlevende. Her vil Du, kjære Læser, sige, at dette dog var noget forfærdeligt, og da jeg indrømmer dette, vil jeg forklare mig derhen, at det var ikke talt et Ord herom blandt os, ligesaa lidt som det under nogen Omstændighed vilde været muligt for nogen af os at berøve en Kammerat Livet, men det var saa yderligt med os, at Naturen i et saadant Tilfælde vilde være gaaet over Optugtelsen. Naar Læseren derfor vil indvende, at det dog var bedre at gaa Døden imøde, end gribe til en saadan Raahed og Ukristelighed, har jeg kun at sige, at Du ikke har været forsøgt heri, og Ingen vilde vel hellere have grebet til et saadant Middel, uden i ren Fortvivelse, men det nytter under saadanne Om-

stændigheder hverken Kræfter eller Viljestyrke, thi for de naturlige Fordringer, maatte bukke selv den jernhaardeste Vilje. Jeg haaber ved disse Ord ikke at blive misforstaaet. Ingen af os ønskede Livet af hverandre, men kun det synes jeg at være vis paa, at om nogen af os var død af sig selv, vilde hans Legeme blive taget til Ophold for de Gjenlevende, førend hans Lig var udkastet.

Efter at have stødt af saameget Is og taget i Baaden hvad den kunde rumme og bekvemt bære, toge vi atter til at ro sydover. Tiden blev os nu, efter at være forbi Isfjeldet, ikke halv saa lang som forinden vi naaede samme. Men liden Plads havde vi før i Baaden og nu var det endnu værre. Vi maatte nu ro alle Mand, to og to ved Siden af hinanden, og altid havde vi et Stykke is i Munden. Nu plagede imidlertid Hungeren os endmere, thi vort Forraad af Bjørnekjød var forbi.

Efter at Frosten ophørte i vore Ben, gik det over til Koldbrand, hvilket var os en utaalelig Lidelse. Jeg erindrer, at jeg ved Ilandstigningen paa Høirox havde saagodtsom nye Støvler paa, og disse sad paa Benene indtil disse bleve saa store, at jeg maatte skjære dem af. Strømperne skar jeg af strax ovenfor Anklerne, beholdt selv Læggene, som jeg trak over Fodbladet, og gav min Broder Fødderne. Det var ikke muligt for oss at staa med vor hele Tyngde paa Fødderne, uden at hvile over en Kammerats Skulder, men under Skifterne fra den ene Ende af Baaden til den anden, maatte vi gaa paa Knæerne. Ja vor arme Stilling var visselig langt værre end jeg kan beskrive den. Vinden vedblev endnu en Tid at være god, men spag, hvorfor vi ingen Nytte havde af Finkuften, men Alt maatte tages med Aarerne. Disse begyndte af denne stærke Roning at blive saa forslidte i Tollegangen, at vi maatte bruge dem yderst forsigtig. Af Hamlebaand gik med fra vor Afreise til nu mere end 2 fuldlange Hvalrosliner, hver paa 11 Favn. Luften var bleven meget mildere, og som Følge deraf beholdt vi ikke vor Is længe, før den smeltede, og derfor gik med under Øsningen af Baaden.

Nu vare vi lænds for Alt, og havde intet mere at tære på eller lædske os med. Flere af Folkene fik Tendents til Vanvid, hvoriblandt Finnen Lars Pedersen var den værste, thi med ham havde vi stor møie. I sit Afsind indbildte han sig at vi laa nær

en Strand, og vilde han hvert Øieblik gaa ud af Baaden og op i Fjæren (Stranden) for at lægge nyt Senegræs i sine Komager, som han sagde. Vi havde det største Besvær med at bringe ham til Bevidsthed. Han var forresten den, der bergede sine Ben bedst, thi hans Komager paa Fødderne, vare store og rummelige. Vor Stilling var vistnok ens, men det forekom mig, at jeg som Anfører var udkaaret til at bære den tungeste Byrde. Da min Plads var agterud paa Styretoften, oversaa jeg ogsaa bedst de Andres hele Færd, og det var hjerteskjærende at høre deres Klager, Graad og Jammer, hvorunder de flere Gange segnede om som Døde imellem Tofterne. Ja det gik mig til Marv og Ben. Min Broder faldt saaledes engang med Hovedet imod Baadripen og Aarene ud af Hænderne, uden Lyd eller tilsyneladende Tegn paa Liv, i hvilken Stilling han henlaa i henved en Times Tid. Vi lagde ham da bort under Tofterne som død, og jeg tænkte ved mig selv: Nu du min Broder skulde altsaa blive den Første. Jeg ved ikke at jeg klagede høit, men knuste Lidelserne i mit Bryst, og var bange for at vi alle skulde blive vanvittige, hvorfor jeg maatte tie stille og opmuntre mine Kammerater til at holde ud saalænge vi endnu havde Livet i Behold, trøstende dem med, at naar vi gjorde Alt til det Yderste, fik Gud gjøre Resten, hvad enten det blev vor Redning eller Død, idet jeg tillagde, at naar Nøden bliver størst, kan vi først vente Hjælpen. Min Broder begyndte da at vise Tegn til at han endnu var ilive, reiste sig op til den Nærmeste og bad om at faa sidde i hans Plads for at ro. Saavidt jeg erindrer, lod denne ham kun faa en Aare, og flyttede sig kun saameget tilside, at han fik den fornødne Plads. «Nu Broder har Du vel faaet Dig en god Lur», sagde jeg uden at lade mig mærke med hvad der var forefaldet med ham. «Ja, jeg har sovet lidt, men begyndte at fryse», var Svaret. Han slap atter Aaren, vendte sig til mig og begyndte at bebreide mig for mit Forhold ligeover for de andre Folk. Jeg kan ikke forstaa, sagde han, hvorfor Du ikke driver mere paa, naar Du ser det staa om Livet; saadan har Du aldrig været før, men nu er Du saa rent forandret. Denne Tale var aldeles ugrundet, hvorfor jeg studsede og længe ikke gav noget Svar, da jeg tvivlede om at han havde sin Bevidsthed. Da jeg endelig svarede ham, tiltalede jeg ham saaledes: «Kjære Lorents! Har Du fra den

Tid vi forulykkede, seet at jeg har sparet mig selv og ikke gjort hvad der har staaet i min Magt for vor fælles Redning, saa har Du vist Aarsag til at bebreide mig, men naar Du bebreider mig, at jeg ikke har paaseet, at Du og de Andre have gjort deres Pligt, da synes jeg den, under disse Omstændigheder, er utilbørlig.» Ja, men Du maa erindre, at Du er vor Anfører, og at Du er alt for lidet — — afbrød han, idet han strøg sig om Panden og sukkede. «Kjære Broder», sagde jeg, «hverken Du eller nogen af de Andre maa se op til mig som den, der kan hjælpe Eder, ei heller som nogen Anfører, thi som saadan har jeg ikke betragtet mig siden den Tid, vi mistede vort Fartøi». Vel nok har mit Raad været fulgt, hvorfor I alle være takket, men mine Befalinger, om jeg maa kalde dem saa, har altid gaaet ud paa Samraad og i en Tone, som ikke har været bydende. Desuden er jeg af den Formening, at enhver Mand, som har sit Liv kjært, maa have Drift mere end nok i sig selv til at arbeide hvad han kan til vor Redning. Jeg haaber Du derfor vil indse, at min Paaskyndelse under disse Omstændigheder er unyttig og kun skikket til at vække Modløshed. Lader os derfor sætte vor Lid til Herren, Han alene kan være vor Anfører. For mit Vedkommende vil jeg kradse med Aaren hvad jeg formaar, og bestræbe mig for at styre rigtigt, samt forsøge at holde ud idetmindste saalænge, at jeg ikke bliver den Første, som giver tabt eller slipper Modet. Han tog derefter op en Tobaksdaase af Lommen, betragtede den et Øieblik, og overrakte mig den med et Smil paa Læberne og de Ord: Denne Tobaksdaase kan Du faa af mig, thi jeg har intet Bruk for den længere. Jeg ikke heller, svarede jeg, for saafremt jeg kan faa Bruk for den herefter, kan Du ogsaa; det er derfor bedst at Du beholder den selv. Jeg maatte dog tilsidst tage Daasen og takkede for den. Jeg mærkede, at han ikke var ved sin fulde Samling. Nu skal Du se, sagde jeg med et spøgende Smil, at jeg snart skal faa Dig paa din Plads med Aaren igjen, thi snart er vor Redning forhaanden, maaske allerede imorgen paa denne Tid kan vi være optagen af en Seiler eller Fisker. Ja, Hurra for det, istemte de Fleste, lader os nu flittigt arbeide, medens Vinden er god, thi vi have ingen Tid at spille. «Kom nu Lorents», sagde en af Folkene ved Navn Gunder, «og tag Plads ved Siden af mig og ro med din Aare»,

hvilken Anmodning han efterkom. Denne Gunder havde tidligere været i Smedelære, og var den mest udholdende af os Alle. Jeg havde 2 ualmindelig store og stærke Karle, men det viste sig her, at disse ikke paa langt nær udholdt saameget som de andre, som vare mindre og korpulente.

Til de andre legemlige Plager, kom nu ogsaa, at Saltvandet tog Stykker af os under Armene, omkring Haandledene og Halsen, som Trøiekraven sugede ind for hvert Aaretag, saa de nøgne Sener kom tilsyne. Paa min Harpuner begyndte endog Enderne af Sidebenene at vise sig paa den ene Side gennem Huden, som var afslidt og Øinene faldt paa Alle langt ind i Hovedet. Vore Ansigter vare dertil sammenskrumpede af Hunger og belagte med Smuds, Fedt og Røg fra vort Ophold paa Høirox omkring vor Kulild, kort sagt, der var ikke mere hvidt i deres Ansigt end Tænderne, og disse begyndte ogsaa at stikke frem. Man gjorde sig nu oftere lydelige Bebrejdelser over, at man i tidligere Dage ikke til alle Tider havde behandlet Maden, Herrens Gave, som det sømmede sig. De gjentog oftere, at de ønskede at kunne have havt de Smuler, som de mange Gange i Ruffet havde kastet bagom Kisterne eller overbord osv. Hvad Hungeren angaar, da maa man ikke forstaa det saaledes, at den ikke i noget Øieblik ophørte; — jo imellem mærkede man intet til den, helst naar andre Lidelser beskjeftigede vore Tanker eller vare overveiende, men den var tilstede saa voldsom, at den var færdig til at rive Brystkassen isønder.

Dagen før vi bleve optagne, fik vi om Morgen se en Mængde Fugl, mest Maager, ret forud for vor Baad, hvorefter vi skjønnede, at vi nu maatte være i Nærheden af Fiskebankerne udenfor Kysten. Veiret var ganske godt og Luften stille, men intet Land var endnu at øine.

Vi tænkte og regnede efter, og kom enstemmig til det Resultat, at der nu var forløbet 6 Døgn siden vi forlode Iskanten, hvorfor Flere troede, at Kompasset var løbet gal, og at vi ved at holde formeget i Syd, var kommet vestom Lofotkysten, efterdi vi ikke havde seet Land, og lignende Slutninger. Da jeg var overbevist om, at vi vare saa nær Land, at det ikke kunde skade os om vi lagde Kursen et Kompassstreg længere mod Øst, resolverede vi hertil og styrede siden S. t. O. Fuglesværmen

omringede kort efter vor Baad, saa at vi kunde have gjort en herlig Fangst, om vi havde været i Besiddelse af Krudt og Hagel, men heraf havde jeg paa en liden Lommeflaske kun nok for 3 Ladninger, og min Harpuner havde i Behold 3 a 4 Kugler. Nu var det om at Lykken var god, at man ikke skjød bom, saa kunde vi her faa en god Ret Mad. Jeg betroede derfor ingen anden end Finnen at skyde, dels fordi han var den af os, der var mindst afkræftet, dels derfor, at jeg vidste, at han var saagodtsom opdraget med Bøssen. For at være saameget sikrere med Skuddet, valgte vi derhos at lægge an paa nogle Havhester (en liden Maageart), der laa Baaden nærmest, fremfor at skyde paa de større, men længere bortliggende Maager. Vi fik ogsaa af disse 3 Ladninger 3 Havheste. Efterat vi havde fortæret disse baade med Marv og Ben, tog vi til at ro med fornyede Anstrengelser. Ingensine har et Maaltid smagt nogen af os bedre; kun Skade at det var saa lidet for 7 graadige Munde. Efter denne Tid var en Mand ganske hjælpeløs og kom ikke mere paa Toften til at ro. Hans Fødder begyndte at gaa i Forraadnelse, saa at Tærne og noget af den ene Hæl siden kom til at blive skilte fra Foden. Dette var om Eftermiddagen den 11te August, som vi Dagen efter fik vide. Men endnu en Nat mellem Haab og Mishaab, under Frygt og Ængstelse. Livet var nu blevet paa det allerkjæreste, eftersom vi skjønnede at være Kysten nær, og Alle var besjælede af det glade Haab at blive reddet. Enhver udviste en mageløs Taalmodighed og Udholdenhed den sidste Nat. Efterat vi alle 6, som endnu havde Kræfter tilbage, havde sovet samtidig til Aftenens Frembrud, begyndte vi at skiftes med hverandre, hvilket foregik med en Travlhed, som om vi nu saa Maalet for Øinene. Faa Ord blev talt ombord og Alle havde Følelsen af, at vi den næste Morgen maatte faa Land isigte.

Den længe forventede Morgen kom, ligesom den velsignede Sol, alle Mand reiste sig i Baaden og spejdede saa det flød af Øinene, men — intet Land. Dette bragte atter Mismod ind i alle Hjerter, og dette i Forening med Udmattelsen, var nær ved at bringe til Fortvielse.

Men Gud var med os ogsaa heri. Havde vi bleven ved at ro, vilde ikke en eneste af os bleven reddet, thi vi havde endnu ca. 12 Mile til Land, og inden Kl. 2 Efterm. kom en mægtig Storm af S. V. eller Afstandsvind.

Alle sadde tankefulde og saa i Retningen mod Land, og næsten overgivne efter Nattens Anstrængelser. Mit Hjerte var bristefærdigt, thi jeg mærkede allerede Dønninger imod og forudsaa klart, at vi inden Aftenens Frembrud vilde faa Vinden imod os. I skulle blive reddede, syntes mig hviskedes for Ørene, men store Gud, tænkte jeg, hvor er denne Redning? Jeg opmuntrede nok engang mine Kammerater til at anspore den sidste Rest af deres Kræfter for endnu at ro en Stund, men forgjæves. Jeg tiltalede dem omtr. saaledes: Det er visselig den sidste Gang jeg opmuntrer Eder til at ro og haaber, at saafremt I endnu have en Smule Kræfter tilbage, at I da ikke give tabt, naar vi ere saa nær Maalet. Herpaa, erholdt jeg intet Svar af nogen anden end min Broder, der med megen Rolighed udtalte sig saaledes: «Nei, Johan, jeg ror ikke et Aaretag mere, jeg formaar det ikke mere, og vil nu lægge mig ned for at dø». Tyst og stille blev det overalt i Baaden, idet Alle sadde ligesom forstenede, indtil langt om længe en anden af Mandskabet sagde, at han paa dette Ord vilde lægge sig ned og oppebie Redning. De andre fulgte hans Exempel, den ene efter den anden.

Høit, men i en dæmpet Tone, udbrød jeg: O Gud, min Gud, forbarm Dig over mig, og sæt mig ikke paa en haardere Prøve! Jeg syntes som om al Himmels Hævn vilde styrte ned over mig, og græd bitterlig. Jeg syntes nok endnu at have saa mange Kræfter tilbage, at jeg kunde ro en Stund, men hvad Vei kunde jeg komme med den tunge Baad alene. Aldrig har jeg følt et saa haardt Øieblik, og beder Gud om, at bevare ethvert Menneske fra at blive tugtet med et saa haardt Revselsens Ris. Døden, som jeg godt skjønte nu var forhaanden, forskrekkedes jeg slet ikke for, thi de Øieblkke kunde umulig blive værre end de Pinsler, jeg havde udholdt af Hunger, men netop derfor, at jeg var kommet Kysten saa nær, og udholdt saa meget, var det tungest at her alt skulde strande.

Vi havde ud paa Eftermiddagen faaet Vinden fra Land (imod) og Skyerne begyndte at trække op. Jeg henfaldt i Grublerier og gjorde mig fortrolig med, at jeg ikke kunde vente nogen Redning paa denne Side af Evigheden, men trøstede mig samtidig med at jeg havde gjort min Pligt, hvad der kunde gjøres til vor Redning. Jeg tog derpaa min Tollekniv af Beltet og studerede paa, hvorledes jeg paa den mest kortfattede Maade kunde mærke nogle Bogstaver, som kunde tilkjendegive vor Død, hvor og naar m. V. Da dette faldt mig noget besværligt, tog jeg først Riflerne og surrede to til hver Side fast i Tofterne, hvorefter jeg atter skulde til hermed, men jeg kunde ikke samle Tankerne saameget, at jeg vidste hvordan jeg skulde begynde eller hvormed jeg skulde ende. Jeg vilde derfor først lægge mig ned for at udhvile lidt, men da Søgangen imod allerede var bleven voldsom, knobede jeg sammen 3 Hvalrosliner, hvortil jeg fæstede en Isdræg eller Ishage, som jeg slap ned og belagde den anden Ende til Ringbolten i Bagstavnen, for at Baaden skulde ligge vindret, naar den blev uden Kommando, hvorved vi maaske kunde forebygge, at Søen slog den fuld, samt endelig ogsaa afholde Farten, da vi dreve til Havs. Jeg sukkede tungt og lagde mig ned, trækkende Olietrøien over Hovedet. Jeg kunne vel have lagt en halv Times Tid, da en Sø pludselig slog over Agterskotten, saa Vandet strømmede mig over Hovedet. Jeg fattede mig strax og tænkte: Nu i Herrens Navn er da vel de sidste Øieblikke komne. Men efterat Vandet havde fordelt sig i Baaden og Alt igjen var roligt, reiste jeg mig op og saa rundt omkring. Jeg erindrer saa tydelig at Solen dengang skinnede mig lige i Ansigtet, og jeg tænkte strax: mon det nu er den sidste Dag du skinner for mig, og gid, at jeg kunde sende en Hilsen med dig til min Kone og Børn.

Men hvilket skrækkelig Syn, da jeg vendte mig forover og saa mine Kammerater ligge i Vand til midt paa Siderne, uden engang at nogen af dem var sig saameget bevidst, at de kunde reise sig for at øse Baaden. Jeg raabte til dem og spurgte om ingen var istand til at lændse Baaden, men fik intet Svar. Jeg tog da Kaggen og øsede først med denne og senere med Øsekarret til Baaden blev tom. Gunder laa mig nærmest eller i Bagrummet, med Ansigtet op og imod den ene Side af Baaden.

Ham raabte jeg paa og sagde: «Kjære Gunder, Du har været den mest udholdende og taalmodige, jeg har nu et Ord at sige Dig, og det er det sidste. Han slog Øinene op og sagde: Huf, jeg er saa vaad, og hvoraf kommer dette? Er der saameget Øster (Vand) i Baaden? Ikke nu, sagde jeg, thi jeg øste den nys lænds, men da jeg reiste mig, gik det meget over Riberne; for en Stund siden, fik vi en Bræksø over os, men Baaden ligger nu magelig og Veiret er godt. Men nu gaar det den forkjerte Vei med os, nemlig tilhavs. Paa dette svarede han mig intet, men drog Olietrøien over Hovedet igjen og sukkede. Kjære Gunder, gjentog jeg atter, jeg maa nu lægge mig ned en Stund, thi jeg er saa træt at jeg ikke er istand til at holde ud længere uden Hvile, men først maa Du love mig at Du engang imellem ser op, thi jeg er overbevist om, at vi er netop i Farvandet for Arkangelfarerne, der i denne Tid begynder at drage vestover, — og det eneste Haab jeg endnu har tilbage, er en Seiler. — Han svarede mig et kort «Ja», hvoraf jeg snarere fik det Indtryk, at det var mere for at tilfredsstille mig, end fordi han virkelig vilde gjøre hvad jeg bad om. Imidlertid lagde jeg mig ned en Stund, men hvor længe jeg laa fordybet i Tanker i halv drømmende Tilstand, ved jeg ikke. Af denne Dvale blev jeg pludselig vækket med et vældigt Skrig og Udraabet: «Aa, jeg ser en Seiler!»

En forfærdelig Tummel blev nu i Baaden. Hyl og Skrig, Graad og Hujen. Hurtig paa Benene, spurgte jeg i hvilken Retning, og der pegedes ret i Nord. Jeg fik da strax Øie paa den og saa, at det var en Brig, men vilde i Førstningen ikke tro mine egne Øine, tvivlende om jeg var lys vaagen, eller drømmende; dog maatte jeg tro og opsendte strax en Tak til Gud, der havde hørt mine Bønner.

Mine Følelser i dette Øieblik finder jeg ikke Ord for at beskrive, som Læseren selv bedst vil skjønne, naar han har sat sig ind i vor Stilling. Glæden over at se Redningen tilkjendegav sig paa alle mulige Maader, ja for Enkelte endog blandede sig med Sorg over, at vi muligens ikke kunde naa den. Nu reiste Alle sig og skulde sætte sig for at ro, men det var med en saadan Forstyrrelse, at man kunde frygte for at de i sin hjælpeløse Forfatning, under deres Anstregelser for at tage Plads,

skulde kandre Baaden, da de tumlede overende hist og her. Den Stakkel, som blev liggende og ikke kunde reise sig, var det værst for, thi han blev trampet paa af de Andre, indtil de kom sig til Aarerne. Jeg halede strax op Isdræggen og vendte Baaden i den Retning Skibet øinedes. Det varede ikke længe inden vi saa Briggen med blotte Øine, ligge for fulde Seil og for rum Vind i ret Øst. Da vi opdagede den, peilede jeg den paa Kompasset N. t. O. omtrent $1\frac{1}{2}$ Mil fra os ud i Havet. Vi anstrængte vore sidste Kræfter, og troede efter en Tids Roning, at vi vare bemærkede. Finnen blev næsten vanvittig af Glæde, thi han skreg i vilden Sky, hylede, græd og lo uden Ophør, indtil vi efter megen Hyssen fik ham til at tie, da vi nærmede os Skibet. Vi havde imidlertid i Forstavnen reist op en Harpunerstang med en Olietrøie paa til Nødsignal, men da Søgangen var stor observeredes vi ikke tidligere, end vore Raab hørtes, hvornæst de Vagthavende paa Dækket kom til Rælingen og vinkede med Haanden til Tegn paa at vi kunde forholde os rolige. Efter Skibets Konstruktion at dømme, antog jeg det for engelsk, hvorfor jeg praiede af fuld Hals paa dette Sprog og bad om en Ende (Toug) fra Dækket. Skibet var imidlertid hjemmehørende i Kjøbenhavn, og som Følge deraf fik vi Svar paa Dansk. Dette glædede mig meget, thi jeg syntes at være denne Nation mere nær, paa Grund af vort Fællesskab i Tale og Interesser, hvorfor jeg ogsaa der gjorde Regning paa en bedre Pleie. Efterat vi kortelig havde beskrevet vor Stilling, langedes nedover til os i Baaden 2 Pøser Vand og en Bakke Brød. Ingen af os var istand til at hjælpe sig selv op paa Dækket, da vi endelig havde faaet fast Tauget, men Mandskabet matte hidse Mand for Mand op. Jeg var en af de Første, der kom over Rælingen, men o Gud, med hvilke Følelser. Jeg krøb paa Knæ, thi jeg kunde ikke staa paa Fødderne, hen til Styrmanden, som stod tæt ved mig, greb om hans Fødder og kyssede dem, sigende: «Lovet være Gud, som har hørt alle vore Bønner og reddet oss af denne Nød». Skibsfolkene græd over at se vor Elendighed. Jeg bad dernæst Styrmanden om at have den Godhed at sørge for vor Underholdning og Køierum til mine Folk; dernæst erkjendte jeg mig om Dag og Datum, Skibets og Kapteinens Navn, Reisens Bestemmelse m. V. og Svaret lød: I Dag er 12te August Kl. 6

Morgen, Skibets Navn «Ploven», Kapt. Schau, og gaar nu ballastet til Arkangel for at laste med Linfrø for England.

Jeg fik Vand og Sæbe til at vadske Hænder og Ansigt, hvornæst Styrmanden satte Mad og Drikke for mig, men jeg formaade ikke at synke en Bid Brød, medmindre det var ligesaa tykt belagt med Smør. Da Skibet var ca. 130 Komlst. stort og ballastet, var der god Anledning for Folkene til at faa Køierum i Rummet. Det havde Kahyt baade over og under Dæk, da det tidligere havde været i Vestindiefart, og i den underste blev der opredet Seng for mig paa en Sofa, hvorpaa jeg nød den første naturlige Søvn efter 12 Døgns Forløb. Jeg sov roligt, uden at nogen Ting forstyrrede mig, i 3 Timer, og da jeg vaagnede følte jeg mig saa lykkelig, at jeg neppe vilde tro, at det var mig selv, som var vederfaret en saadan Lykke og Nydelse.

Kapteinen var imidlertid kommet paa Dækket og erfaret det Indtrufne, samt da han havde hørt af Kahytsdrengen at jeg var vaagen, kom han ned og talede med mig for at erkyndige sig om den hele Tildragelse. Jeg fortalte ham da i Korthed fra først til sidst, hvad vi havde gennemgaaet, hvortil han gjentagende rystede paa Hovedet og tillagde, at vi matte behandles meget forsigtigt, thi han havde tidligere Erfaring fra et Forlis af lignende Beskaffenhed i Davisstrædet, hvor de Reddede døde, da de havde spist formeget efter Optagelsen. Jeg takkede for hans Opmærksomhed og for at Gud havde brugt ham, der havde Erfaring, som Redskab til vor Redning. Han spurgte om vi havde seet Land igaar, hvilket jeg benægtede, idet han tillagde, at han havde faaet Øine paa det, og peilede det paa 8 Miles Afstand, men da han var aldeles ukjendt med den nordlige Del af den norske Kyst, havde han resolveret at styre $\frac{1}{2}$ Streg længere ud, hvilket saaledes tilfældig var bleven vor Frelse, samtidigt med, at vi vare drevne tilhavs, fordi mine Folk havde nægtet at ro længere. Det var altsaa en mærkværdig Skjæbnens Omstændighed, thi havde vi fortsat at ro, vare vi ikke blevne bemærkede, og havde han styret sin sædvanlige Kurs, ligeledes. Vi beundrede begge Storheden af denne Herrens Undergjerning. Dernæst spurgte han mig om hvor jeg ønskede at ilandsættes, idet han tillagde, at Skib og Mandskab skulde staa til vor tjeneste hvorsomhelst vi ønskede at ilandbringes. Jeg takkede for

det gode Tilbud, bad ham om at vise mig paa Kartet, hvor vi nu stod, og befandttes det at vi vare 12 Mile ret nord for Tarehalsen paa Sørøen. Jeg fortalte ham da at Hammerfest laa ret syd for os, med ca. 3 Miles Indseiling fra Havet, men da Vinden var SV. vilde jeg ikke foreslaa dette Sted, men hellere Vardø, hvortil Vinden var rum og ikke vilde genere ham synderlig at anløbe. Dette Forslag blev antaget, men tilføiede han, at da Distancen var lang, og jeg havde lettere for strax at komme hjem med Dampskibet fra Hammerfest, vilde han gjerne, hvis det var mit Ønske, krydse derop. Jeg takkede atter, men da min Rheder nylig havde etableret Handel i Vardø, var jeg tilfreds med at blive ilandbragt der, og saa skede.

Kapitain Schau var en særdeles human og menneskekjærlig Mand, der forpleiede os paa bedste Maade ombord, og førte selv Opsigt med at vi ikke fik tage formeget til os under Maaltiderne. Han lod os faa hver et Par Strømper, og gav mig til Brug ombord et Sæt af sine egne Klæder. Han kogte Urter og Grød, og lavede selv Omslag, som han lagde paa Benene til den Mand, der var mest syg, og pleiede os Alle som Børn. Gud lønne ham herfor! Vor Baad, der var slæbet agter til over Middag, blev ophidset paa Dækket og alle Mand gyste senere ved at gaa den forbi. Desuden gik der en saadan Stank af den, at Luften paa langt Hold var forpestet. Kulingen af SV. tiltog fremdeles, og Dagen derpaa, den 13de August, stod vi ret ud for Tanahorn. Vinden var da spag og aflands. Næste Dag Kl. 10 Form. brastes bak udenfor Vardø, og vor Baad blev sat i Vandet. Skibet gik saa nær under Land, og Veiret var saa godt, at vi ikke trængte Hjælp til at ro os den Kabellængde, det kunde være ind Øster-vaagen. Man iagttog os fra Briggen til vi vare komne iland.

Vor Rheder, Konsul R. T. Skancke, var dengang netop ankommen til Vardø og sørgede strax for vor Forpleining og Beklædning. Vor Diæt blev ikke strengt overholdt, thi Enhver vilde imødekomme os med Trakteringer, og det havde nær kostet mig Livet. Vi reiste hjem med første Dampskib derfra.

Men nu vil formodentlig Læseren spørge om hvor der blev av vort Fartøi og de 2 Mand, som vare der ombord. Jo, jeg talte med Folkene, da jeg kom hjem, og fik den Besked, at en stor Isklump havde drevet mod Bougen paa Fartøiet med saadan

Fart, at Ishagen havde sluppet Tag og Strømmen drevet dem tilhavs i Forening med en stor Isbaxe, hvorefter de vare drevne ind til Storfjorden eller Divibay, hvor de opdagede flere Seilere, og fik en Mand hos Skipper Rønbeck fra Hammerfest, ombord til sig, som skulde hjælpe dem at opsøge Høirox, men da de naaede derhen, var Øen omgivet af en saa stor Mængde Is, der i Forening med Mørkeskodden og Stormen af NO. nødte dem til at holde af til Norge. Dette var deres ordlydende Forklaring.

Den Mand, der har noget Kjendskab til Is og Strøm under Spitsbergen, maa skjønne, at her var begaaet en dum Streg, hvad enten Forklaringen er sandfærdig eller ikke. At disse Folk beredede os disse Lidelser af nogen Ondskab, har jeg ikke Grund til at tro, men Sandheden er vel den, at de istedetfor at holde Vagt, have lagt sig til at sove, og at Dovenskabene, Magerligheden og Ligegyldigheden senere har været Ulykkens Aarsag. Min Broder Kornelius, var den Første, der efter deres Hjemkomst fik Ulykken at vide, thi han havde været i Hammerfest med Aagaards Jagt, og kom just paa Siden af «Danoline», da den kom ind fra Havet. Han heisede strax Flag men fik intet Svar, og da han heller ikke saa nogen af Fangstbaadene paa Siden, skjønnede han, at der maatte være Ulykke paafærde, hvorfor han satte Baad i Vandet og roede ombord, for at erkyndige sig om os. Man kan tænke sig hvorledes han blev tilmode, da han fik Tildragelsen at vide; han talte nogle Ord med de Ombordværende, og var derhos noget skarp mod dem, fik jeg senere høre. Han ilede for at komme hjem og faa det samme Fartøi bemanded til Udreise, for at søge efter os, hvilket ogsaa Rhederiet besluttede, hvorfor Folk blev mønstret for at reise nord og tage Fartøiet, der samtidig med ham var avanceret sydover til Skatøren i Tromsøsundet, under Kommando. Dampskibet, som ventedes nordenfra samme Dags Aften, skulde imidlertid oppebies, for at forhøre sig ombord i dette, om der skulde bringes nogen Efterretning om os. Mærkelig nok, just som Dampskibet pustede nedover Sundet, i det stille og behageligste Veir, medens jeg stod fordybet over Rælingen med sønderknust og ydmygt Hjerte, tænkende over vor underfulde Frelse, og Passagererne fik det travelt med at trække sine Kister og Tøi frem til Faldrebstrappen, da vi nu nærmede os Tromsø med

stærke Skridt, kommer min Rheder, Hr. Konsul R. T. Skancke, som var fulgt med os hjemover, med Kikkerten i Haanden, og beder mig betragte den Jagt, der laa for Anker indom Næsset. Hurtig satte jeg Kikkerten for Øiet, og gjenkjendte strax min «Danolina». I første Øieblik kunde jeg ikke andet end glæde mig over, at disse Mennesker vare i Behold, men naar jeg begyndte at tænke over, at Fartøiet allerede var her, kunde jeg ikke blive fortrolig med anden Tanke, end at de maatte have stor Skyld i vor Ulykke. Jeg drog dem ikke frem for Retten, dertil var jeg alt for meget knust og ydmyget, men overlod til Ham, hvem Hevnen tilhører, at straffe dem. Den ene af dem, Bendix Øvre fra Trondhjem, havde tidligere ført Fartøi, og hans Kammerat, en Fin, der gaar under Navnet «Matros-Jon», var ogsaa søvant, og begge kyndige til at manøvrere et Fartøi. Begge vare drikkfældige, men ombord fandtes der kun en liden Kagge med Aqvavit, hvilken de sade ikke at have drukket op før 3 Dage efter vor Afreise, da de opbrækkede Kahytsdøren.

Bendix Øvre blev flere Gange efter Hjemkomsten anmodet om at indfinde sig hos Byfogden for at afgive Forklaring, men hvergang drak han sig saa fuld, at man aldrig erholdt en saadan; hellerikke traf Øvrigheden andre Foranstaltninger til at faa Sammenhængen opklaret.

Ryktet om vor Ulykke havde vandret gennem alle Munde siden den Morgen Jagten kom ind Sundet ved Hammerfest, og her i Byen efter min Broders Hjemkomst med Aagaards Jagt. Min Kone saa paa min Broder, da han traadte ind til hende, at en Ulykke var overgaaet os, og paa hendes Spørgsmaal til ham, om han vidste nogen Spitsbergentidende, havde hun det Hele, inden han formaaede at svare. Det stod ikke til Nogen at trøste hende. Men vi kom som et Vidunder hjem med Dampskibet om Aftenen den 24de August Kl. 8. Alle Mennesker bleve forskrækkede over vort Udseende, endskjønt vi da havde nydt ordentlig Pleie i 10 Dage.

Hvorledes mine og Hustrues Følelser vare ved Gjensynet denne Aften, vil Enhver nok kunne gjøre sig et Begreb om. Forøvrigt vil jeg overlade til Enhver især, at tage hvad Nytte eller Lærdom han vil af denne Beretning.

*Skipper
Ingvald Wahl:*

ETTER HVITFISK

Foto fra Cross Bay i mai 1955.

Den såkalte småfangsten ved Spitsbergen som ble drevet ut fra Nord-Norge er nå omtrent helt opphørt. Den ble gjerne drevet av mindre skuter i størrelsen 35 til 65 fot, med en besetning på fra 3 til 10 mann.

Fangstsesongen var fra mai til ut i september. Det ble fangstet på hvalross, storkobbe, sel, bjørn og snadd, og en del drev også med innsamling av egg og dun av ærfugl. Før fredningen av rein kom i 1925, ble det også fangstet en del av denne. Noen fullstendig statistikk over turer og fangstutbytte finnes ikke, men for noen av disse turene foreligger fangstutbyttet i tall.

Enda i flere år etter siste krig var det bra deltakelse, omkring 1950 deltok ca 20 skuter i fangsten i disse farvannene. De gode skinn- og spekkprisene etter krigen bidrog nok mye til denne deltakelsen, men så gikk prisene nedover og dermed interessen også. Så fulgte fangstrestriksjoner og fredning hakk i hæl, og da så forbudet mot fangst av levende isbjørnunger kom i 1957 hadde småfangsten fått sitt grunnskudd, idet en vesentlig del av inntekten var basert på denne fangsten.

En annen form for fangst var hvitfiskfangsten som ble drevet i fjordene på Spitsbergen hvor hvitfisken gjerne trekker i større og mindre flokker i sommerhalvåret. Enkelte skuter drev gjerne både småfangst og fangst på hvitfisk når de fikk det til å passe sammen. Fangsten på hvitfisk ble drevet med 600 til 800 m lange og 15 til 20 m dype landnøter. De var knyttet for hånd av 3-lagt sisal på tykkelse av en sigarett, og maske-

størrelsen var 4 omfar pr. alen eller 6 tommer fra knute til knute. Det var et slit å hanskes med disse svære tunge nøtene som ble satt og tatt igjen for hånd. Hvitfisken, eller hvithvalen som den også kalles, er en tannhval på vanligvis ca. 4 meters lengde og vekt ca. 1200 kg. Enkelte eksemplarer kan bli opptil 6,5 m med tilsvarende vekt.

Voksne okser (hanner) har en spekkvekt på ca. 300 kg gjennomsnittlig, men de største oksene kan gi over 500 kg i spekk. Hvitfisken ble fangstet for skinnen og spekkets skyld, kjøttet ble sjelden anvendt. De voksne dyrene er hvite, eldre dyr gjerne gulhvite. Ungene, som ved fødselen er gråblå, går etter hvert over til grå og blir hvite ved 4 årsalderen da de er voksne.

Hoa har en unge annet hvert år, og ungen følger mora i 2 år. Hvitfiskfangerne hadde sine bestemte plasser, hvor de satte ut sine nøter, og så var det å vente. Det var tålmodige karer disse hvitfiskfangerne, de kunne vente i uke etter uke, ja i månedsvis, og hvis det så ingen trekk av hvitfisk kom, slo de seg på fangst av storkobbe og bjørn for å berge turen økonomisk. Fangsten av hvitfisk ble adskillig endret etter siste krig, man gikk over til å oppspore hvitfisken i stedet for å vente på den, og satte ikke nota før man hadde funnet den. Når så nota var satt, drev man hvitfisken inn ved hjelp av skuta og motorbåt. Før begynte fangsten sist i juni og varte til ut i september. Nå ble det mai og juni som var den beste sesongen.

I Hammerfest, hvor jeg vokste opp, var det enda i 20- og 30-årene en del av byens ishavslåte igjen, men «småfangerne» var det gått helt ut med. Da var Tromsø og distriktet deromkring enerådende på Spitsbergenfeltet når det gjaldt småfangsten.

Min far, som i mange år hadde reist på ishavet som fangstmann og skytter, var en ypperlig forteller. Han hadde også et par overvintringer bak seg og deltok i og drev selv flere såkalte småfangstturer. Han likte best å fortelle fra disse småfangstturene rundt Spitsbergen. Dårlig vær, strabaser og slit for han lett forbi, men det storslåtte ved naturen deroppe og fangsten ble han aldri lei av å snakke om.

Når han fortalte derfra kunne vi faktisk se det for oss:

På land i Bellsund, først i juni 1951.

Reinsdyrjakta med bæring av skrottene, fangsten av storkobbe på en solblank fjord, fint fordelt is, bra med kobbe. En og annen isbjørn ble det også. Vi fikk høre om fremgangsmåten ved flåing og spekking av dyrene. Han forklarte oss behandlingen av fangstbåten mellom isflakene, forsiktigheten for ikke å skremme ned storkobben av isen, og lærte oss å forstå skytterens anvisninger fra baugen. Han nøyde seg ikke bare med å fortelle om det, men tok kjøkkengulvet til bruk som fangstfelt, og kneip det tok han stuegulvet til hjelp. Han gikk grundig til verks, man kan vel kanskje si at det var en slags tidlig form for yrkesopplæring. Og hans ord gikk ikke hus forbi hos meg, men resulterte i at jeg faktisk ble påført polarbasillen der hjemme i kjøkkenkråa.

En av disse småfangstturene hans foregikk i 1911 med ei 40 fots skøyte som hørte hjemme i Hammerfest-distriktet. Det var en besetning på 4 mann, og utrustningen var nok ikke den beste, men fangstresultatet var bra. De gikk ut en av de første dagene i juni og etter 5 uker var de hjemme igjen med full fangst. Fangsten bestod av storkobbe, et par hvalross, 11 bjørn, bra med rein (skinn og kjøtt), ærfugl og dun. De startet med å fange storkobbe rundt Tusenøyene og innover Storfjorden, fortsatte opp til Bellsund hvor reinfangsten ble gjort på nord-

siden av van Mijenfjorden. Så tilbake til Tusenøyene og Ludvigøyene hvor egg og dun ble samlet inn.

Jeg kan huske han fortalte at de fikk for lite sekker til å ha duna i, og at de fylte dynetrekk og sjømannssekker og tok i bruk alt de kunne anvende til formålet. Økonomisk var det en særs god tur som ga en god lott for dem som var med. Ellers vekslet det for hans vedkommende mellom fangstturer i Vesterisen og Kvitsjøbukta om vårene og småfangstturer til Spitsbergen om somrene. Utbyttet var nok ikke like bra bestandig, men ishavfolk har alltid vært optimister som håpet på nye sjangser og nye gevinster i det lotteriet som ishavsfangst alltid har vært.

En fangstmann må kunne alt, pleide han å si, og så tilføyde han med adskillig redusert stemmebruk: «Om nødvendig leve av ingenting.»

Det var en egen type folk som deltok i disse småfangstturene år etter år. Det økonomiske utbyttet fristet vel en del, men det var nok det frie fangstmannslivet som lokket mest, og selvfølgelig også sjangsen på det store varpet. Det var originale karer blant disse småfangerne, karer som det går de pussigste historier om. Alle er vel ikke like sanne, men det er denne, som ikke ligger så svært mange år tilbake i tiden: På ei av disse skutene hadde de en kokk som het Ernst. Han hadde noen digre mustasjer og dem tvinnet og snurret han alltid på, så de sto rett ut. Den samme Ernst var lei til å skrøne og lyve, og især gikk det ut over en av karene som het Haakon og som var temmelig enfoldig og godtroende av seg. En dag skuta lå og drev i isen og mannskapet var tørnet inn, var kokken uheldig og falt over bord. Han prøve å ta seg opp på et isflak bak skuta, idet Haakon gjør sin entré på dekket og får se ham. Kokken, med de våte mustasjene hengende rett ned, var ikke ulik en hvalross der han lå og basket og kavet for å komme opp på isflaket. — Skipper kom opp, her e en hvalross rett bak skuta! ropte Haakon. Skipperen kom på dekk i ei viss fart og heiv børsa til kinnet. — Ikke skjyt, det e mæ, han Ernst! ropte kokken. Da kom det fra Haakon: — Bare skyt han lyg som vanlig!

Det kunne nok mange ganger være smalhans for disse småfangerne før de kom seg av sted, men aldri så magert at de ikke

«Østeris» av Alta, en av de kjente skutene i små- og hvitfiskfangsten. Bildet er tatt på Røde Bay i mai 1955.

fant råd for en avskjedsfest. Og aldri, uansett fangstresultatet, glemte de å ta takkefesten ved hjemkomsten.

Når man ser litt lenger tilbake i tiden på de forholdene som engang var, så må de jammen ha hatt litt av en jaktmark og tumleplass, disse fangstfolkene som fikk boltre seg her oppe i den tiden da Spitsbergen virkelig var no mans land. I dag er nok bestanden av dyr og fugleliv bare en blek skygge av hva

det var den gang da norske fangstfolk begynte å fangste heroppe i 1795. Regulær fangst kom først i gang fra 1820 med fra 3 til 10 skuter årlig, og det var nok hvalross det hovedsakelig ble fangstet på de første år-tiene. Fra 1830 til 1834 ble det av 88 Hammerfest-skuter fanget 7322 hvalross, mens det i samme tidsrom bare ble tatt 952 sel og storkobbe. Etterhvert gikk det tilbake med hvalrossfangsten, i 1896 var samlet fangst for samtlige nord-norske skuter 855 stk., men for samme år utgjør fangsten av sel og storkobbe 27 523.

Hvitfiskfangsten startet i 1866 og var på topp omkring 1875 med størst deltakelse og utbytte. Nordenskiöld forteller i «Vegas reiser» at det i 1871 av Tromsøskuter alene ble fanget og innbrakt 2167 stkr. hvitfisk.

Etterhvert gikk det tilbake med dyre- og fuglelivet. Rein og hvalross var blitt altfor hardt beskattet, og fredningen av disse dyrene kom altfor sent. Vi som kom med i denne småfangsten etter siste krigen, fikk ta melken der hvor våre forgjengere hadde tatt fløten. Som sagt: det tok slutt — for hvitfiskfangstens vedkommende i 1960, det var fallet i skinn- og spekkprisene som gjorde utslaget her. Bestanden vil nok sikkert tåle en viss beskatning. Så er det bare å håpe at det blir

god nok etterspørsel av hvitfiskskinn og spekk, slik at man igjen kan få komme av sted til landet med de kalde kyster. Før eller siden må det vel bli anvendelse for kjøttet også, det var jo meningsløst å bare la det ligge til forråtnelse. For mitt vedkommende ble det 17 turer etter hvitfisk, storkobbe og bjørn rundt Spitsbergen, og jeg har ikke villet være en av dem foruten.

Det var et herlig liv, og toppen av all fangst var å jage avsted med etpar hundre fyrige hvitfiskokser for baugen av fangstbåten, slik at sjøen løftet seg som en halv meter høy flodbølge i front av skokken.

Foto: Einar Sverre Pedersen.

ISÖN T-3

*Av sivilingeniør Fred Goldberg,
Kunl. Tekniska Högskolan, Stockholm.*

Strax efter andra världskriget flög ett amerikanskt spaningsplan ut över Norra ishavet på ett vanligt rutinuppdrag. Plötsligt höjade radarobservatören till då han fick ett landeko på radarskärmen långt ute över Ishavet. Planet gick ned på låg höjd för att undersöka vad som verkade vara hittills okänt land. Överstelöjtnant J. O. Fletcher som förde befälet på planet konstaterade att radarekot verkade vara ett isberg med mycket sten och grus på. Upptäckten klassificerades som topphemlig och döptes till måltavla 1 eller T-1 efter engelska Target-1. Vid senare tillfällen fann man ytterligare två isberg som döptes till T-2 och T-3. Överstelöjtnant Fletchers intresse för dessa öar var mycket stort och han tyckte att de borde vara lämpliga att

upprätta vetenskapliga och metreologiska stationer på. Amerikanska flygvapnet genomförde 1950—52 samarbete med vetenskapsmän från Woods Hole Oceanographic Institution ett projekt kallat Ski-jump (skidhopp), som innebar att man skulle undersöka om det gick att landa med DC-3or och liknande flygplan på isen i de högra arktiska breddgraderna. Då dessa försök var mycket framgångsrika lyckades överstelöjtnant Fletcher övertyga myndigheterna om lämpligheten av att upprätta en station på isön T-3. Han var tillsammans med den norske läkaren Kåre Rodahl och kapten Brinegar, de första som landstattes på isön, för att upprätta ett provisoriskt läger i mars 1952. T-3 befann sig då endast 22 mil från Nordpolen. Under de närmaste tre månaderna iordningställde man, med hjälp av ytterligare 5 man, landningsbana, bostäder och vetenskaplig utrustning. Från och med juni 1952 var stationen i full drift med regelbundna metreologiska och aerologiska observationer.

Överstelöjtnant Fletcher var inte den förste att använda sig av en, mitt i Ishavet, flytande vetenskaplig station. Redan 1893 lät Fritiof Nansen sitt fartyg Fram frysa in i isen vid Kotelnjön i Laptevhavet norr om Sibirien, för att sedan, enligt Nansens då obekräftade teori, driva tvärs över polarbassängen. Hans teori visade sig vara riktig och efter tre år kom Fram ur isens grepp i närheten av Spetsbergen. Den första att upprätta en vetenskaplig station direkt på flytande is var amerikanen Storker Storkerson som i april 1918 tillsammans med fyra man inrättade sig på et isflak 300 km norr om Alaskas kust. Storkerson bedrev hydrologiska och metreologiska observationer samt djupmätningar. Expeditionen som egentligen skulle övervintrat fick ett plötsligt slut då Storkerson insjuknade i astma, varför man anträdde återfärden till fastlandet i september. Under de fyra månaderna som de tillbringade på isflaket drev det ungefär 600 km. Ett ofrivilligt upprättat läger på ett isflak utgjorde Italia-katastrofens överlevande med General Nobile i spetsen. Den tjekiske fysikprofessorn Frantisek Behounek lyckades bedriva vetenskapligt arbete under den sex veckor långa vistelsen på isen samtidigt som de förflyttades ungefär 150 km norr om Nordostlandet.

1933 inträffade en händelse som fick stor betydelse för upp-

Gaten i ishavsbymen.

rättandet av ryska forskningsstationer på isflak i Arktis. Den ryska isbrytaren Tjeljuskin fastnade i packisen norr om Sovjetunionen i slutet av 1933. I februari 1934 krossades fartyget på grund av isskrivning och sjönk. De 103 passagerarna och besättningsmännen lyckades slå läger på isen och räddades av flygplan två månader senare. Denna händelse fick de ryska myndigheterna att inse behovet av ytterligare information om polarisen samt meteorologi och hydrologi för att med framgång kunna bedriva sjöfart utmed Sovjetunionens norra kuster. Rysarna upprättade 1937 den första, vad vi idag betraktar som på is belägna forskningsstationen. Den bestod av fyra man och leddes av Ivan Papanin. Den upprättades med hjälp av fyra stora flygplan bara ett par mil från den exakta Nordpolen och stationen döptes till Nord-polen och senare Nord-pol 1. Expeditionsmedlemmarna bodde i tält och var relativt primitivt utrustade på grund av att flygtransporten begränsat vikten. Rysarna upprättade sin andra arktiska station Nord-pol 2 1950 och har till idag upprättat 20 stycken bemannade stationer som alla heter Nord-pol med sitt ordningsnummer efter.

Av de drivande forskningsstationer som hittills funnits är den amerikanska isön T-3 den märkligaste och har en lång och intressant historia bakom sig från vilken vi här ska ge några glimtar.

Vad är en isö och vad är det som är så märkligt med T-3? En isö skiljer sig från den övriga isen i Arktis genom att den i huvudsak består av sötvattenis och att den är mycket tjockare än den omgivande havsisen. Att den består av sötvattenis har sin förklaring i isöns ursprung. Isöarna i Norra ishavet är delar av en stor glaciär som ligger på den kanadensiska Ellesmereöns norra sida. Stora delar av glaciären flyter ut i havet och vid olika tidpunkter lossnar delar av glaciären och flyter ut i Ishavet.

T-3 var, då den upptäcktes, 16 km lång, 8 km bred och i genomsnitt 50 meter tjock. Det innebär att den bara höjer sig ett par meter högre än den omgivande havsisen vars tjocklek i genomsnitt är ett par meter. Isöarna är därför inte så lätta att upptäcka även om de har en för arktiska förhållanden stor tjocklek. Inom parantes kan nämnas att motsvarande isöar i Antarktis ofta är mer än 300 meter tjock. Hur gammal T-3 är vet man inte exakt, men dateringen av isprover har varierat mellan 5800 och 450 år.

Det kan verka förvånande att finna stora mängder grus och stenblock mitt ute i Ishavet men det förklaras av att Ellesmereglaciären innehållit en hel del moränmaterial. Da isön flyter i Ishavet smälter de av på ytan under sommaren och fryser till i botten under de övriga årstiderna. När isen smälter på ytan kommer grus och sten fram i dagen och stannar där. Det förekommer även lera som man tror har fastnat då isön skrapat emot havsbotten och man kan under högsommaren även finna några blommor.

Vetenskapsmännen tror idag att förekomsten av stenar på isöar kan vara lösningen på några geografiska gåtor. Det kan ha varit en isö som polarforskaren Dr. Frederick Cook rapporterade som nyupptäckt land under sin färd till Nordpolen 1908. (Om Frederick Cook nådde Nordpolen och därigenom skulle ha varit den förste tvista de lärde om). När Amiral Peary försökte nå Nordpolen 1905 upptäckte han nytt land som döptes till

Crocker Land. Denna upptäckt har förvånat eftervärlden då man inte kunnat finna detta land. Svaret på gåtan kan vara att även Peary sett en isö och stor sannolikhet finns att Cook och Peary sett samma isö nordväst om Ellesmereön. En isö var förmodligen också den mystiska ön Takpuk, som försvann norr om Alaska efter att ha upptäckts, undersökts och fotograferats av askimåer 1931.

T-3 blev i första omgången bemannad till maj 1954. Då hade isön drivit ned till Ellesmereön i norra Canada. Där fanns redan permanenta väderleksstationer varför T-3 inte hade så stort värde längre, i förhållande till de stora utgifter som krävdes för att hålla stationen igång. Nästa gång bemannades stationen bara under några sommarmånader 1955. Först inför Internationella Geofysiska Året (IGY) hade polarforskningen på isön kommit igång för att stanna. Förenta Staterna hade då 1957—58 beslutat att upprätta två stationer på is i Arktis varav den ena som kallades Bravo placerades på T-3. Man hade förbättrat den tekniska utrustningen och hade nu praktiska erfarenheter från de tidigare expeditionerna. Efter IGY-året fortsatte forskningarna oavbrutet på T-3 ända till november 1961. Då strandade isön och bröts i två delar endast något tiotal mil från Point Barrow på Alaskas norra kust. I januari 1962 upptäckte en flygare att T-3 hade försvunnit. Det blev då fullt pådrag hos Arctic Research Laboratory som då övertagit förvaltningen av T-3 från amerikanska flygvapnet. Man var förmodligen rädd för att ryssarna skulle finna T-3 och bemanna den när den befann sig på internationellt vatten. Efter intensiva flygspaningar fann man i mitten av februari T-3 med basen nästan helt intakt. Med hjälp av små Cessna-plan, som tillhörde Arctic Research Laboratory, flög man omedelbart ut tre man. Deras förste uppgift var att rusta upp stationen och göra iordning landningsbanan. Efter ytterligare några dagar kunde de första vetenskapsmännen komma tillbaka med sina vetenskapliga instrument. Stationen på T-3 har sedan successivt utbyggts och är ännu i dag i full drift.

Varför upprättar man en forskningsstation i det ogästvänliga Arktis och vad är fördelen med att upprätta stationen på en drivande isö?

Intresset för Arktis har i alla tider varit mycket stort men möjligheterna, att i stor skala systematiskt utforska det, fanns inte förrän efter andra världskriget i och med flygets utveckling. Man visste därför mycket litet om Norra ishavet 1950 som kartan visar. Fig. 1. Genom observationer från ryska och amerikanska drivande stationer fick man successivt en klarare bild av Ishavets bottenpografi. Tidvattensforskaren R. Harris upptäckte i början av 1900-talet två olika tidvattenvågssystem i Norra ishavet. Han motiverade fenomenet med att det måste finnas en kontinent eller land mitt i Ishavet. Det har visat sig senare att så inte var fallet men ryska stationer har hittat en stor undervattensrygg som döptes till Lomonosovryggen. Denna rygg höjer sig 2000 meter över den 4000 meter djupa oceanbotten, är endast något tiotal mil bred och sträcker sig tvärs över polarbassängen från Nysibiriska öarna till Grönland. Från T-3 fann man ännu en stor undervattensrygg parallell med Lomonosovryggen. Den döptes till Marvin Ridge efter professor Marvin, som var deltagare på Pearys nordpolsexpedition 1909 men mördades av två eskimåer, som var hans följeslagare. Från de amerikanska stationerna fick man en god bild av havsbottens utseende vilket kartan från 1962 visar. Fig. 2. Från T-3 kunde geologerna undersöka berggrundens natur på havsbotten. Med hjälp av kameror fann man olika levande varelser på havsbotten. Havsströmmar i olika riktningar och på varierande djup studerades och det inte minst viktiga: isens drift i alla delar av Ishavet.

En rysk station upptäckte vulkanisk aktivitet i närheten av Lomonosovryggen och befann sig 1954 rakt ovanför ett vulkanutbrott varvid stationen blev ordentligt omskakad och en man dog av den giftiga uppströmmande svavelgasen.

Det verkar vid första anblicken som om Ishavet är sterilt och saknar liv men forskare på T-3 har funnit ett kretslopp av näring och konstaterat att det finns mycket plankton i Ishavet, dock ej så mycket som i övriga hav. Under isflaken sitter det kolonier av diatoméer (en sorts kiselalg) som utgör mat åt krustacéer (kräftdjur). Fisk äter krustacéer och utgör sedan den huvudsakliga födan för sälar. Sälar är i sin tur björnarnas

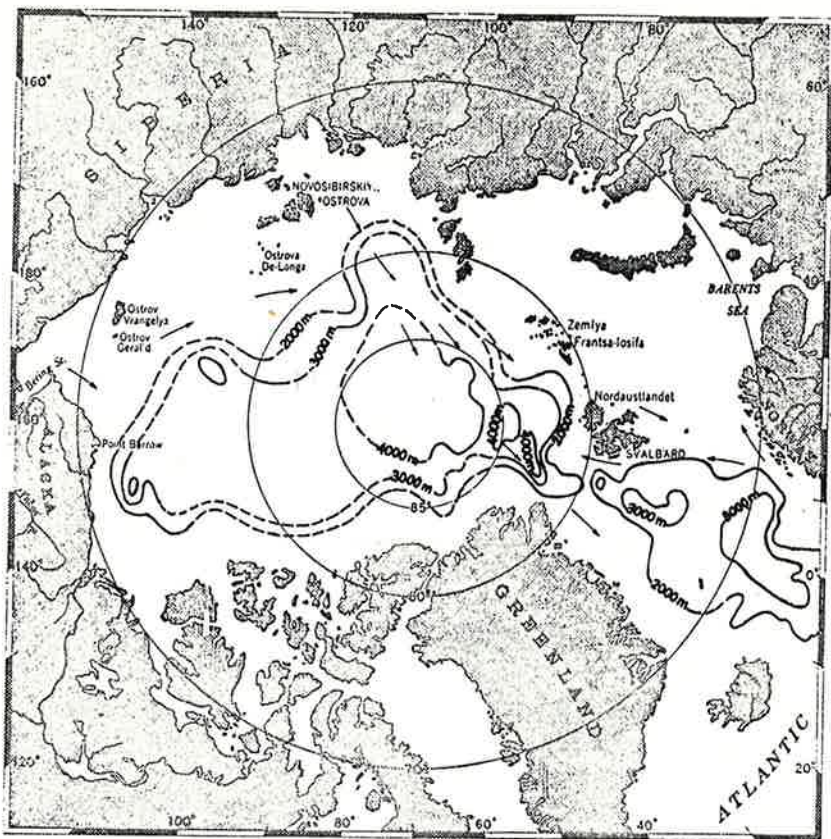

Fig. 1. Norra ishavet 1950. (Sverdrup, efter Wust.)

favoritmat (som i sin tur är dekorativ hemma hos den «tappre» jägaren).

Varför man har upprättat en station just på isön T-3 har den enkla förklaringen att isen där är tjock och det finns därför liten risk att isen ska spricka, smälta bort eller skruvas sönder. Stationens livslängd blir då större och man får ett större utbyte av de stora investeringar man gör. Amerikanerna har upprättat ett par stationer på havsis men de har måst evakueras efter kort tid på grund av att isen spruckit sönder och landningsbanan förstörts. Förutom T-3 har USA haft en isö till som

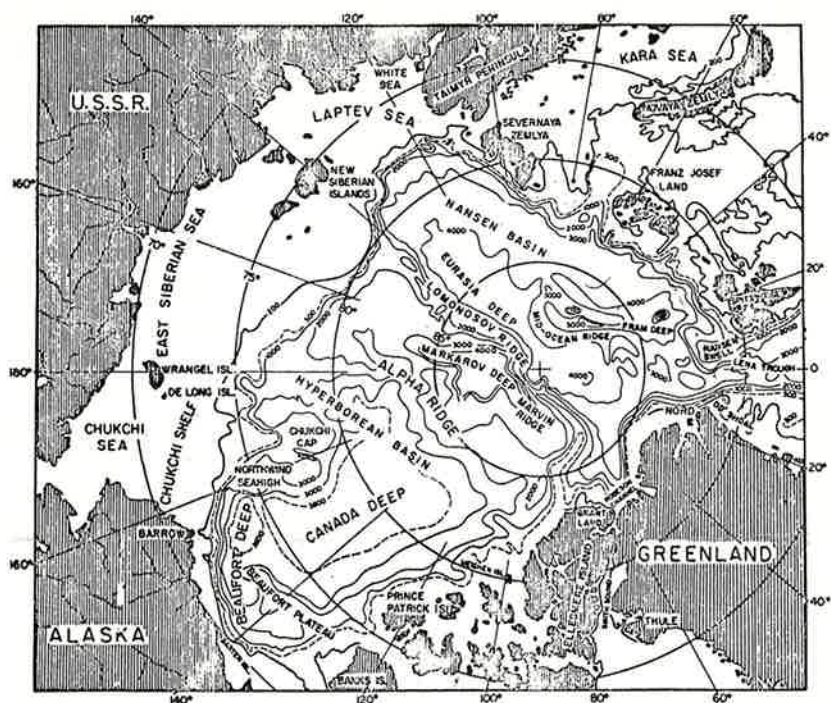

Fig. 2. Havsbottens utseende 1962. (Ostenso).

hette ARLIS-II (Arctic Research Laboratory Ice Island — II). Den evakuerades efter 4 års drift 1965 da den drev ut i Atlanten mellan Island och Grönland.

T-3, som idag är ungefär 10 km lång och 5 km bredd, har på ena sidan nära «stranden» sitt lilla samhälle med hus. Husen är prefabrikerade i ARL regi i Point Barrow och fraktade ut till T-3 med laboratoriets egna DC-3or. Så gott som alla transporter sker med flyg från Point Barrow. Två gånger har T-3 besökts av fartyg. I september 1959 då T-3 låg 160 km norr om Alaskas kust gjorde isbrytaren Staten Island en kort visit. I september 1962 satte isbrytaren Burton Island rekord genom att i västra Arktis bryta sig ända fram till isön som då befann sig på 78 grader nordlig bredd. Isbrytarens uppgift var att frakta 1200 fat flygbränsle och olja till T-3. Detta var mycket

viktigt enär ARL:s andra isö ARLIS-II låg så långt borta vid Grönland att laboratoriets egna plan var tvungna att mellanlanda på T-3 för att kunna nå ARLIS-II.

Trots det stora antalet flygningar till T-3 har det inträffat mycket få missöden. En gång lyckades ett plan inte stanna i tid på landningsbanan utan törnade mot en isvall vid banans slut. Planet skakades och man använde det som reservdelsförråd i stället för att laga det. Efter en tid fanns bara planets skal kvar övergivet på isen. Då isen under sommaren smälter ned ett par meter blev planet stående på en pelare av is enär solen inte kom åt isen under planet. Pelaren blev allt högre och det hela liknade ett krigsmonument. Efter ett par år rasade planet ned och så småningom bildades en ny pelare. Detta smältningfenomen är ett problem för själva stationen då husen efter sommarens smältning står på 2—3 meter höga plataer. Man måste då med hjälp av caterpillars förflytta husen varje år. Den ofta kraftiga snösmältningen på sommaren gör att landningsbanorna under ett par månader blir obrukbara och personalen isolerad. All personal och förnödenheter måste därför fraktas ut på våren och hösten. Om någon skulle bli allvarligt sjuk mitt i sommaren går det att göra iordning en landningsbana för ett litet plan men det är förenat med mycket stora kostnader och arbete. I maj 1967 fick man första gången tillgång till moderna och snabba helikoptrar och kan då frakta både materiel och vetenskapsmän under alla tider på året.

Den amerikan som har vistats längst tid i Arktis på drivande stationer heter Carl Johnston och är svenskättling. Han började tjänstgöra som kock på isön ARLIS-II, då den upprättades 1961. Han stannade där under hela dess livslängd dvs fyra år bortsett från ett par månaders semester och blev även chef för stationen. När ARLIS-II evakuerades 1965 blev Carl Johnston kock och chef för T-3 och han var där till april 1967. Han har således varit i Arktis i nästan sex år. Det kanske verkar lustigt att en kock är chef för en forskningsstation. I praktiken är det ganska logiskt eftersom kocken är «bofast» på stationen emedan vetenskapsmännen kommer och far när de är färdiga med sina olika projekt. Undertecknad hade turen att träffa Carl Johnston dagen innan han lämnade Arktis för gott, och passade

på att fråga honom lite om livet på stationen. Om maten berättar han att det är «bara» vanlig mat såsom rostbiff, stek, skinka etc. dvs samma mat man får hemma (i USA). Han bakar själv pajer, tårter och kakor emedan brödet och grönsakerna kommer djupfryst från fastlandet. Carl sköter om matlagningen för 20 till 40 man och har en medhjälpare som städar och diskar. Spisen är av gasoltyp så männarna kan få varm mat även om elverket skulle strejka. Dricksvatten får man på vintern genom att smälta snö och på sommaren strömmar det floder av smältvatten som utnyttjas. Carl berättar vidare att det var intressant på stationen första året men sedan var han där för att det var bra betalt. En annan positiv faktor var att man lärde känna många intressanta polarforskare från jordens alla hörn. Ur arbetssynpunkt var stationen mycket bra men största nackdelen var att vara borta från familjen så länge.

Stationens många små hus inrymmer laboratorier, förråd, logement, radiostation och matsal. Ett par hundra meter från husen ligger en landningsbana direkt på isen markerad med målade oljefat. För att hålla banan i ordning har man ett antal snöevessor och caterpillars. Då DC-3orna landar på T-3 för att lasta av förråd stannar de oftast bara 20 minuter för att inte motorena ska kallna.

Det enda som gör tillvaron spännande på isen är isbjörnar som då och då dyker upp. De är alltid mycket nyfikna och ibland farliga varför man ur säkerhetssynpunkt alltid måste bära vapen.

Risken för eldsvåda är alltid stor i kallt klimat. Ett par gånger har man haft eldsvådor i generatorhuset och man lyckades begränsa den genom att med caterpillar vräka upp stora snödrivor.

Just nu pågår en hel del olika projekt. Man tar vattenprover, bottenprover och gör akustiska prov under isen. Man fotograferar havsbotten och har bland annat funnit spår av maskliknande djur samt stenar. Man tror att stenarna fraktats ut i oceanen av isöar liknande T-3. Geologerna är mycket intresserade av isön T-3. Geologiska processer i berg tar många miljoner år i anspråk, men i is, som är ett mera plastiskt material, kan man studera samma process på några år. Forskare är också

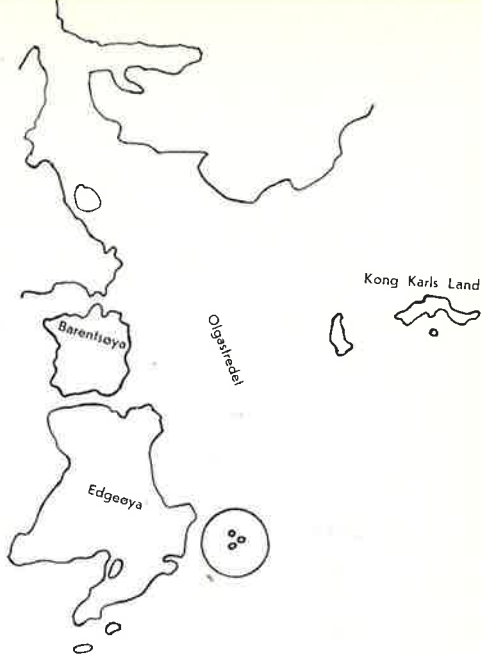
sysselsatta med att studera mikrobiologi, gravimetri, geofysik, seismik och aerologi. Stationen är också med i det internationella väderleksnätet. I isen kring basen är det ganska lite djurliv. Ibland ser man en och annan mås och säl. I vattnet finns det småfiskar och någon räka. Ibland ser man också polarräv som går i isbjörnens spår och livnar sig på björnens matrester, dvs säl som är björnens enda normala föda.

Om sin tid på ARLIS-II berättar Carl Johnston att det var intressant att följa den norska Bjørn Staibexpeditionen per radio. Staibs mål var att med hundspann korsa hela ishavet. Expeditionens telegrafist Thor Lundström fanns hela tiden på ARLIS-II och stod dagligen i kontakt med Staib och hans kamrater. Johnston berättade att gruppen hade mycket otur från början med dålig is och blev därför försenade. Vid ett tillfälle gick deras slädar sönder så man fick kasta ned nya med fallskärm. När de nådde ARLIS-II var det för sent på våren för att fortsätta över Nordpolen, så de flögs tillbaka till Point Barrow med sina 27 hundar. Hundarna donerades till ARL:s personal och blev ett välkommet tillskott till hundstammen i Barrow. När Staib och hans kamrater nådde ARLIS-II var deras fysiska kondition ganska bra, men de hade en del förfrysningar i ansiktena. De var glada att det hela var över men ledsna att de inte nådde Nordpolen. De hade varit lite för optimistiska enär omständigheterna de råkade ut för inte alls var onormala.

Sedan T-3 bemannades 200 km från Nordpolen har den drivit ned mot och utmed den kanadensiska kusten och strandade utanför Point Barrow. När den sedan kom i drift igen 1962 drev den mot norr till 83 grader nordlig bredd varefter den åter började driva mot Alaskas kust. I dag är T-3 för tredje gången sedan den upptäcktes åter på väg mot Canadas nordkust efter att ha vänt vid c:a 85 grader nordlig bredd. Det innebär att T-3 med säkerhet kommer att stanna kvar ytterligare många år i Ishavet innan den risikerar att komma in i ett strömsystem som för den rakt över Nordpolen och ut i Atlanten utmed Grönlands östkust.

*Telegrafist
Kristian Torsvik:*

ALENE IGJEN PÅ RYKE YSE

Planene for ekspedisjonen ble lagt under vår overvintring på Hopen sesongen 1965/66. Steinar Ingebrigtsen fra Skaland på Senja hadde da sin første overvintring. Men han hadde vært på hvalfangst i Sydishavet og mange fangstturer på Newfoundland etter sel. For mitt vedkommende var det min tredje overvintring på Hopen. Vi var ikke helt skårunger. Og etter innhentet tillatelse fra sysselmannen på Svalbard var saken klar.

Forberedelser til ekspedisjonen ble nøye gjennomtenkt vinteren og våren 1967. De første dagene av juli var alt i orden. Utrustningen var bragt ombord i M/S Nordvarg tilhørende Brødrene Jakobsens Rederi i Tromsø, med Steinar Jacobsen som skipper, og kursen lagt for Svalbard. M/S Nordvarg var charret av Stauferland-expedition 1967 nach Spitzbergen, under ledelse av professor dr. Julius Büdel. Ekspedisjonens oppgave var å drive videnskapelige undersøkelser i området langs Freemansundet—Barentsøya og langs Edgeøya i Storfjordområdet til Negerpynten. Vi var så heldige å få følge med ekspedisjonen oppover og skulle settes i land på Ryke Yseøyane når det passet. Men sjangsen lot vente på seg på grunn av uvanlige masser dravis på østsiden av Edgeøya.

Endelig den 20. august var vi kommet trygt i land på øya. Takket være helhjertet innsats fra så vel offiserer og mannskap

som de tyske deltakerne i ekspedisjonen. Det var ennå en god del is i området, så det tok ca. tre døgn før alt var kommet iland. Nordvarg sendte oss sitt avskjedssignal i form av tre lange støt i sirenen. Vi svarte med tre fattige rifleskudd tilbake. Alt utstyret var kommet i land, men de lå spredt på forskjellige plasser. Formålet for vår ekspedisjon var å drive fangst på isbjørn, kobbe og snadd.

Ryke Yseøyane, eller som fangstfolk kaller dem nå, Rækisøyane — ligger på ca 77 gr. 47 min. nordlig bredde, og ca 20 n. mil øst for Stones breen på Edgeøya. I nord ligger Kong Karls Land og i sør Hopen. I øst Barentshavet. Etter vanlig oppfatning skulle isbjørntrekket følge drivisen forbi disse øyene. Vi ville derfor prøve denne plassen, som ingen overvintrende fangstfolk hadde prøvd før. Ved siden av fangsten skulle vi ta værobservasjoner for den tyske Stauferland-expedisjonen tre ganger daglig. Observasjonene ble ført ned i bøker, registreringspapirene fra termografen og hydrografen samlet sammen og alt sendt Universitetet i Wurzburg etter endt overvintring. Metbur og instrumenter fikk vi fra den tyske ekspedisjon. De daglige observasjoner gjaldt temperatur, vindstyrke, vindretning, skydekke, nedbør, barometer, hydrograf og termograf.

For stipendiat Thor Larsen skulle vi føre nøyaktig journal over fangsten, og ta forskjellige prøver av død bjørn. Journalen skulle føres over skutte og selvskutte bjørn. Dato og kjønn. Selvskuddets kaliber og hvor det var plasert på øyene. Skinnets lengde fra snute til halerot. Bredden fra forlabb til forlabb. Spekktykkelse og mageinnhold. Videre ble det tatt trikinprøver fra mellomgulvet, ovarier og testikler samlet sammen og lagt på formalin. Slitasjen på tennene beskrevet. Skallene og skinnnet merket med nummer for videre forskning. Endelig tok vi fuglobservasjoner for Magnar Norderhaug i Norsk Polarinstitutt.

Etter en rask runde på øya kunne vi konstatere at det var nok av drivtømmer. Ferskvann var det også, og det så nær den utpekte hyttetomten at vi kunne bruke det som brønn. Det var godt å krype inn i teltet den natten og få seg en blund. For dagen som fulgte besto av arbeid og atter arbeid. Vi hadde med endel materialer til selve hytta, som målte 3x4m. Etter fire døgn

arbeid var hytta så pass at vi kunne flytte inn. Været var godt, og isforholdene rundt øyene og i sundet bedret seg etter hvert. Vi var avhengig av drivtømmer for å få bygget på hytta. Dessuten skulle vi samle brensel til vinteren. Isforholdene bedret seg etterhvert. Vi samlet rek-ved i hauger og brukte spissbåten til transport. Og så slepte vi alt til støa like nedenfor hytta. Slik kunne vi ta opptil 20 stokker i ett slep, og selv om det var litt is, fant stokkene alltid vei. I støa ble stokkene kappet i passe lengder og båret opp. Med motorsagen skar vi meddraging i stokkene, og tømret opp ett bislag, som skulle brukes til speking og oppbevaring av skinn, salt og diverse utstyr. Dette bislaget målte 3,40x4m.

Vi syntes at hytta begynte å anta kolossale dimensjoner. Rundt om på øyene fant vi foruten tømmer også en god del ferdig skårede materialer, bl.a. en masse bingfjæler fra fiskebåter, merket på russisk, engelsk og norsk. Av disse materialene bygde vi en vedsjå på 2x4m. Nå var det ingen hytte lenger, men hotell. Vi hadde hus nok, veden for vinteren var samlet sammen. Og alt utstyret kunne etterhvert flyttes inn.

Utvendig besto hovedhytta av bordkledning, deretter papp og asfaltplater. Og den hadde isolasjon i alle vegger. Bislaget ble dyttet med tjærestrie, og utenpå var det hele beslått med papp. Vedsjåen var ganske enkelt av bordvegger. Papp på alle tak. Vi trakk et lettelsens sukk da alt utstyret var kommet under tak. Det innvendige arbeid fikk foreløbig vente.

Selvskuddkassene skulle spikres sammen og plaseres i terrenget. Stokker for hvert skudd skulle hentes og settes opp. Heldigvis hadde vi kuttet kassene ferdig nede i Norge, og buntet dem sammen der.

Vi var allerede langt ut i september, og det var kaldt om nettene, endel snø var også kommet. I bislaget var allerede oljeovnen rigget klar så vi kunne tine opp materialene og spikre kassene ferdige. Mens vi holder på med dette, hører vi plutselig en skipssirene ule. Og hva får vi se? Ute på sundet ligger M/S Nordsyssel. I en fart får vi skjøvet båten på vannet, og ombord bærer det, kanskje litt skjeggete og skitne, men ellers i fin form. På «Nordsyssel» blir vi mottatt av skipperen Dahl og sysselmannsbetjent Bergheim. Praten gikk som vanlig om

is og bjørn, og det som ellers rører seg i Ishavet. Bergheim ble med en tur iland, og var vel den første som fikk æren av å for-evige hytta på film. I all hast fikk vi svart på brev, og så dro «Nordsyssel» sin kos igjen.

Det var den 18. september. Isen var da borte, og det var åpent vann over alt. Bare et og annet isfjell fra Stones breen og Kong Johans breen, drev sakte sørover. Vi fortsatte arbeidet med selvskuddkassene, og etter en uke var alle ferdige og plasert i terrenget. Stokkene var satt opp, kobbe og snadd til åte hadde vi fått, og alt var klart for fangst. Midnattsolen hadde forlengst forlatt oss. Det var allerede mørkt om natten og dagene ble kortere. Vi saget opp veden for vinteren. Og en og annen jakttur etter kobbe og snadd ble det tid til. I utrustningen hørte det med en liten radiosender med hånddrevet generator. Tømmerstokker ble sprengt ned til antennemaster og en strekk-antenne på 70 m. hengt opp. Etter endel justering ble kontakt oppnådd med Hopen og Bjørnøya Radio. Om kveldene jobbet vi med innredning og plasing av proviant og utstyr, og etter hvert som tingene ble ferdige og kom på plass var det ingen hytte, men et luksushotell.

Så var man kommet til den tiden da fangstmannen går og venter, venter på drivisen som skal bringe bjørnen frem til terrenget. Man speider og ser. Almanakken blir tatt frem. Svartmåne, halvmåne og fullmåne studert. Selvskuddene tørrpusses og justeres. Vind og temperatur blir fulgt nøye. De vingede skarer, trekkfuglene, er på trekk. Slik går dagene i stadig spenning. Alt som kan gjøres er gjort på beste måte. Nå må alt klaffe.

I dagboken skriver vi 5. oktober 1967. Nordøst kuling ÷ 7 gr. Satt ut 40 selvskudd. Nå er det store muligheter for at isen blir slitt løs og satt nedover mot øyene. Ferskt kobbespekk skjæres i passende stykker og plaseres i selvskuddene. Skuddene blir ladd og alt er klart. Velkommen skal du være, bamse.

6. oktober 1967. 1 bjørn på sørenden av største øya, kalt Heimøya. Bingse middels. Det var riktig som antatt, isen er i drift. Vi er i fangst. Store isflorer svarte av kobbe og snadd driver sørover. En og annen bjørn blir det. Men isen vil ikke legge seg i sundene mellom øyene. Lange perioder er vinden

på vest og nord-vest. Isen setter ut fra øyene og vi ligger i åpent vann. Vi må fange bare på den ene øya. Tiden går, det er lite forandring på isen. I desember fikk vi storm fra sør og isen brytes helt opp. Det er åpent vann overalt og kolossal sjø. Etterhvert legger sjøen seg, vinden skifter over på nord-nordøst og temperaturen synker. Ny is settes inn mot øyene, og i den er det bra med bjørn.

Det er nå midt i mørketiden og ingen muligheter for å komme over på de andre øyene. Vi må vente og se når lyset kommer tilbake. Julen feires med lutefisk og rypesteik, den eneste som ble skutt. Albatrossen har droppet post og alt er vel. Solen har snudd og vi går lysere tider i møte. De første dagene av februar er det såpass lyst at vi får orientert oss om isforholdene. I sundet og rundt øyene ligger den fast. Vi flytter selvskudd over på de andre øyene og på fastisen rundt omkring. Etter at isen har skrudd seg opp på de ytterste grunnene, fryser det forholdsvis jevnt inn mot øyene. Denne isflaten holdes på plass av de mange skrugardene som står på grunn. Fangstområdet øker dermed betraktelig. Det er vanskelig å si noen bestemt bredde og lengde på området, men ca. 6—7 km. langt og like bredt. Når denne isflaten dannes avhenger selvfølgelig av ismengden, istykkelse, vær og vind og ikke minst temperaturen.

Skrugarder på 20—25 m. høyde var ikke uvanlig. Utenfor den faste isen er det som oftest store og små råker, som åpnes og settes sammen med tidevannsstrømmen. Vær og vind har selvfølgelig også innvirkning på råkenes størrelse, og i hvilken retning de går. Det er kraftig strøm rundt øyene, og drivisen tätt i betraktning er det en meget farlig plass for båter. Tidevannet forårsaker store skiftninger i strømmen, så ismassene er i stadig bevegelse. Ute i februar, da lyset var vendt tilbake så vi kunne se så noenlunde, observerte vi snadd i råkene. Og etterhvert utover så vi flere og flere. 20—30 snadd i en liten råk var vanlig. All denne snadden trakk mot nord og nordøst.

STORE HANNER OG BINGSER

Dagene gikk med tilsyn av selvskudd og jakt. Vi hadde ingen hunder med, så alle skinnene måtte dras til hytta. Oljeovnen i bislaget virket helt fint. Vi spekket skinnene etterhvert

og pakket dem tørrsaltet i pakker og la dem i ferdige binger. Skinnene ble førseklasses, kvite og fine. Vi oppdaget snart at det her var en helt annen bjørnestørrelse enn man var vant med fra Hopen. Det var hanner, de fleste målte fra 2,75 til 3,15 m. Bingsene var også gjennomgående større. Vi hadde bingser på 2,75 m. Fulgt av to store unger. Den ene målte 2,50 og den andre 2,40 m. Bjørner under 2 m. var sjelden. Av hele vår fangst var det bare 7 stkr. under 2 m. Mars var den beste fangstmåned. I denne måneden foregår parringen. Etter våre observasjoner trakk da bjørnen hovedsakelig østover. De fleste var stor hanbjørn, men tross vår blodferske åte hadde de vanskelig for å gå i skudd. I parringstiden var det vel andre lukter som interesserte mere. Var det en bingse med i trekket var det oftest en han som fulgte etter i sporet. Det fikk vi erfare en søndag morgen.

En unge hadde gått i selvskuddet. Vi kom på hold og fikk skutt mora. Mens vi holder på å flå på ungen, kommer plutselig en stor hanbjørn. Vi hadde ikke sett den, for terrenget var lite oversiktlig den veien. På tolv meters avstand setter den i et brøl. Som vanlig hadde vi geværene stående i snøen like ved oss. To skudd smalt og dermed lå den. Det var kanskje ikke oss den var ute etter, men som vel kjent dreper hanbjørnen sitt avkom. Det fikk vi tydelig bevis for ved undersøkelse av mageinnholdet til en annen hanbjørn. Den var full av skinn og isbjørnhår, og etter det vi kunne se var det av en unge. Det hadde ingen sammenheng med såret bjørn. Av to års fangst hadde vi bare en såret bjørn, og det var tidlig i november.

Allerede tidlig i mars samlet det seg store mengder fugl i råkene, særlig alker og teist. Det ble forandring i menyen, som ellers for det meste besto av isbjørnkjøtt, saltet kobbekjøtt og saltede snaddsveiver. Etterhvert kom ærfuglen også, og det ble et yrende liv i alle råker. Tiden går, fangsten dabber av etter hvert. Råkene blir større og større, og sist i mai ligger vi i åpent vann igjen på alle kanter. Men lenger sør ligger isen tett. Hopen er fortsatt innefrosset. Fangsten er slutt og man kan gjøre opp status. En middels fangst. Men så godt som bare stor bjørn. Gjennomsnittet ligger på ca. 2,50 m.

For oss hadde nok ikke isforholdene vært av de beste. Mye kulig fra vest satte isen ut fra øyene, og i lange perioder lå vi i åpent vann. Vi hadde en del mere bjørn enn Hopen. Forholdene hadde ikke vært gode der heller. Derimot hadde Bjørnøya storfangst. Den vestlige vinden hadde satt isen østover og strømmen presset den nedover. Dermed kom både vi og Hopen i lite kontakt med brukbar is.

Midnattsolen er på himmelen igjen. Fuglene våkner til nytt liv. De er på leiting etter gamle og nye hekkeplasser. Stormåsen som nummer en i laget, etter å ha gasset seg i bjørnekjøtt og spekk fra vinterens fangst. Den 9. juni fant vi det første stormåseegg og så gikk det slag i slag. Vi fråtser i egg — egg til frokost — egg til middag og egg til kvelds. I løpet av sommeren samlet vi ca. 100 stormåseegg. Det hekket ca. 300 ærfugl på øyene.

Ryke Yseøyane består av tre øyer og to små skjær. Den største øya har en lengde på ca. to km. Det er mange små og et stort vann. Dybden i det største målte vi til 5 favner. Det finnes også en stor lagune. Også dybden der var 5 favner. Øyene består av basalt og høyden 20—25 m. Hytta ligger på den største av øynene, som vi kalte for Heimøya. Ikke langt fra hytta fant vi merker etter en gammel hytte, men den har ikke vært brukt til overvintring med henblikk på fangst. Det finnes heller ikke andre spor etter overvintrede fangstfolk. Gamle ishavsskipperere i Tromsø mener at denne hytta var satt opp som redningsstasjon. Derimot har det vært drevet hvalrosfangst fra skuter. På flere plasser ligger store mengder hvalrosskaller med uthogde tenner. På tre forskjellige plasser fant vi merker etter spekk-koking. Det finnes store mengder hvalbein og vi fant også to gamle reinhorn. Videre fant vi en gammel gravplass på den nørste øya, med inskripsjon: E. B. Eliassen 1899. Det kan også være 1822. Tromsø, men kan også være Tranø. Det er vanskelig å avgjøre, tallene og bokstavene er delvis borte. På baksiden bokstavene R J V.

De fuglene som hekker på øyene er: Ærfugl, ikke praktærfugl, måse, lom, terne, tjuvjo, teist, polarsvømmesnipe, og snøspurv. Rev finnes ikke fast der, bare streifdyr på isen om vinteren. I sjøen så vi hvalross, kobbe, sel, og snadd. Særlig

snadd finnes det mye av, og etter mageinnholdet må det finnes store mengder reker i området. Foruten reker var det også lodde, ismort, kreps, snegler og panserulke. Landingsforholdene i sundet mellom nordre og søndre øy er gode. Det er dypt, men en del strøm. Rundt øyene på nord-øst-øst og sør-øst er det mange grunner og rev som strekker seg langt ut i havet. På vestsiden derimot er farvannet helt rent. På den nordre øya, som vi kalte for Steinøya, fant vi to russiske strømbøyer datert 1932 og 1934.

EN VINTER TIL

Som før nevnt lå vi i åpent vann, og det var lite liv å se i sjøen. Lengere syd kunne båtene rapportere om store ismasser. Ute i juli løsnet en del is nord for oss, og i den var det snadd og kobbe. Vi jaktet etter dem når isforholdene var gode. Forholdene sydover var de samme, masse is overalt. Etter hvert som tiden gikk forstod vi at det var små muligheter for å komme oss ned. Vi tellet over proviantbeholdningen og fant at vi kunne klare oss en vinter til. Men det var knapt med margarin og boksemelk. Over radioen bestilte vi det mest nødvendige hos skipshandler Hagerup i Tromsø. Vi bestilte også 150 kg poteter. Det hadde vi ikke smakt på over et år. Etter avtale med skipperen på «Fortuna», Charles Robertson, skulle han ta varene ombord. Og dersom isforholdene sydover forandret seg slik at båten på sine safariturer kom forbi øyene, skulle de sette varene i land. Men den ene turen etter den andre gikk. «Fortuna» fikk sine bjørn øst for Hopen og satte kursen for Tromsø.

Et år var altså gått, og vi var begynt på neste. Vi samlet ny ved for vinteren og jaktet på kobbe og snadd. Sist i august passerte det et stort belte med skittenis, svart av sand og stein. Etter det fikk vi igjen kvit, fin is, og i den var det en og annen bjørn å se. En natt var det en og romsterte i kjøttlageret vårt i båtstøa. Noe hadde den spist, og resten lå slengt rundt overalt. Sommerens fredningsbestemmelser var dermed opphevet. Isforholdene sydover var nå betraktelig bedre. Hopen hadde hatt sin årlige avløsning. Men det var også «Fortunas» siste tur i år.

Fredag 13. september 1968. Vi gjør oss klar for jakt kl. 08.00

om morgenen. Isen blir nøye finkjemt gjennom kikkerten fra hyttetaket. I syd-øst ser vi noe uvanlig. En båt på vei inn mot øyene. Etter riggen å dømme er det «Fortuna». Det er åpent vann på vest-siden av øyene, og forholdene er gode. Båten blir satt på vannet og vi går «Fortuna» i møte. Som vanlig er mannskapet det samme, og det er moro å snakke med kjentfolk igjen. Praten går fra is og bjørn til mini-mini nede i Tromsø. Vår proviant blir satt i land, deretter passasjerer og mannskap. Alle er interessert i hvordan vi har det. Etter noen timer forlater «Fortuna» oss, og vi er alene igjen. Ut på kvelden sitter vi og koser oss med post og aviser. Plutselig får jeg se en kvit skygge passere forbi vinduet. Bjørn for helvete. Geværene røskes ned fra knaggen, og ut bærer det i en faderlig fart. Men det er så mørkt at det er umulig å se siktet. Det blir bom, bom, bom. Bjørnen legger avgårde ned mot fjæren. Vi etter. Tøfler og ladder sparkes av, for her må det skje før bjørnen legger på havet. Akkurat på brinkkanten kommer den så pass opp mot lyset at jeg skimter siktet. Denne gangen satt skuddet, og bjørnen datt.

I løpet av sommeren spekket vi alle kobbe- og snaddskinnene nede i fjæra. Og det lå en stor dyngje med spekk igjen. Bjørnen hadde vært og gasset seg her, og den ville vel bare opp til hytta og takke for maten. Vel var det fredag den 13. Men for oss en god dag. Vi hadde fått det vi trengte av proviant og ikke å forglemme poteter. 1 bjørn og solgt snaddskinn for kr. 600,—.

Det er sent på høsten, og vi gjør oss klar for vinteren. Veden sages og hogges opp. Kjøtt samles. På en dag skjøt vi 5 storkobbe. Kjøtt og lever kuttet opp i passe stykker og plaseres på hyttetaket i kasser. Kobbetunger og barter saltet. Fra før har vi saltet 1 tønne snaddsveiver. Fugl henger klar på hytteveggen. Vi hadde det vi trengte både av mat og ammunisjon.

Så bryter uværet løs. I sammenhengende 14 dager blåser det stiv og sterk kuling fra nordvest og nord. Store ismasser på tur mot syd. Snø og haglbyger pisker landet. De fugleungene som ikke er flyvedyktige, snør ned og dør. De andre trekker mot syd. Med ett slag er alt forvandlet til vinter. Da endelig uværet gir seg er det et merkelig syn som møter en. Landet er øde og dødt. Alle selvskudd fullpakket av snø. Stor

tung polarbaks ligger tett overalt. For en is! Gjennomsnittstykkelse på ca. 10 m. Isen driver med kolossal fart sydover. Etter en ukes tid ligger den syd for Bjørnøya. Vi var med et slag 250 n. mil inne i isbaksen. I sundene har det kilt seg fast store, tykke isflak, og på grunnene skrur det opp store skrugarder. Like høy som øya. Vi flytter selvskudd på de andre øyene og på fastisen rundt. Men det er langt mellom hver bjørn.

Ute i oktober har den tunge isen passert og vi får en annen istype. Store tynne, slett-florer med en og annen slengbjørn på. Den store tunge polarbaksen hadde sopt alt levende liv med seg sydover. Fra stipendiat Thor Larsens ekspedisjon i Tjuvfjorden og på Halvmåneøya rapporteres om samme dårlige forhold. Lite og ingen bjørn å se. Derimot rapporteres fra Hopen: Fine forhold og masse bjørn. Etter hvert stopper isen opp, vinden holder seg på syd-sydøst og den tynne isen skrues sammen. Den store polarbaksen er kommet i bevegelse igjen. Denne gangen tilbake mot nord. Tynnisen skrues sammen i store dynger som flytende isøyer. Det skrur sammenhengende i tre måneder. Med bulder og brak. Det er som tusen lokomotiver på en gang. Vi kalte den Skandiapilen.

Julen og nyåret var passert. Vi skrev 1969. Den aldri sviktende albatross hadde droppet post og snadder. Deriblant røkt skinke og fenalår. Vi levde som grever. Derimot var fangstforholdene totalt ødelagt. Man fikk håpe på bedring ut på våren. Sist i februar blåser det opp med kuling fra vest. Isen løsnet langs Stones breen og settes østover forbi Ryke Yseøyane. Vi er igjen i åpent vann. Hele havet vrimler av snadd på trekk oppover. Det må være tusenvis. Forandring på isen kan bety forandring i fangsten. Vi merker en og annen bjørn. Isen settes inn mot øyene, og området er igjen fylt. Tiden gikk, solen kaster sitt skjær over Svalbard igjen. Bjørnen er på trekk oppover. Nok en gang fikk vi besøk av vår venn albatrosen. Da vi åpnet sekkene fant vi til vår store forundring, fersk torsk, lever, rogn og tungrotter. Fullmektig Sverre Henriksen ved Værvarslinga for Nord-Norge hadde ordnet med forsendelsen. Det ble møljefest. Man åt så lever og rogn sto langt opp i halsen, og tran dryppet av barter og skjegg.

Fangsten bedret seg en del og april var en god måned.

Fuglene var vendt tilbake, råkene fulle av alker, og spiskammeret var igjen forsynt med mat. Den 8. mai kretser et fly over øyene. Denne gang sjefnavigator i S.A.S. Einar Sverre Pedersen, Bjørn Johannesen og svensken Sundeen. Det blir droppet post og A/S Norsk Polarnavigasjons merker for oljeutmål. Fangsten dabber etter hvert av og vi spekker unna det rush vi hadde i april.

D E N S K J E B N E S V A N G R E D A G E N

I dagboken skriver vi 14. mai 1969. Spekket skinn til kl. 24.00 i natt. Men nå er det bare 5 store og 3 små unger igjen. Et stort stykke av fastisen på sundet har løsnet og tatt med seg to selvskudd. Det daglige arbeid er begynt, selvskuddene skal sjekkes, vi går hver vår vei. Steinar nordover, jeg sydover. Det er dårlig skiføre, ± 2 gr. og løs snø. Sjekket alle skuddene, ingen bjørn. Til vanlig fortsetter vi til vi møtes. Men i dag skal jeg gjøre turen raskt unna, deretter hjem og bake brød. Kl. 01.00 tilbake i hytta. Setter brøddeig. Henter snø til vann og graver frem tre skinn og henger opp til tining. Fra hyttetaket ser jeg Steinar på tur utover for å se til selvskuddene. Han har også flyttet noen skudd inn på land. Kl. 18.30 var jeg ferdig med bakingen. Da Steinar enda ikke var kommet tilbake, gjorde jeg meg klar for å se etter ham. Det kunne jo hende han hadde bjørn og trengte hjelp. Da jeg kom ut var tåken allerede tyknet til og sikten var dårlig. Måtte derfor følge sporet hans. Jeg visste jo ikke hvor han befant seg. Ruten ble lang, og i det dårlige føret gikk det ikke så fort. Da jeg kom til den nordligste øya oppdaget jeg spor etter en stor hanbjørn, og var da ikke i tvil om at Steinar var i full flåing. Fulgte sporene videre nordover langs øya. Men ingen Steinar å se. Tåken var verre nå, og det var enda dårligere sikt. Under en fjellknaus på vestsiden av øya hadde vi selvskudd stående. Fulgte sporet ned snøskavlen under fjellknausen og ut mot kanten av råka. Skiene har han tatt av, for snøskavlen var temmelig bratt. Kanten på råka er loddrett og har en høyde på ca. 2,5 m. Sporet går rett utfor kanten. Ski og staver,

alt er borte. Jeg roper Steinar så kraftig jeg klarer, men uten å få svar. Fortsetter langs kanten nordover og rundt fjellknausen. Roper og ser etter spor, men uten resultat. Tåken er tett som graut, men det er helt stille. Gikk opp på fjellet for å komme så høyt som mulig, og skyter 3 skudd i serie. Ikke svar. Fortsetter å skyte til jeg har 5 skudd igjen. Uten å høre noe. Det var lite jeg kunne gjøre. Tåka var tett. Ingen ting å se, og ingen ting å høre. Kl. 04.00 var jeg tilbake i hytta. Kalte opp Isfjord og Bjørnøya Radio, men fikk ikke kontakt. Utover formiddagen neste dag fortsetter jeg å skyte skudd i serier fra hyttetaket, men ingen ting å høre. Radioforholdene er fortsatt dårlige og radiokontakt er umulig. Endelig 19. mai får jeg kontakt over Bjørnøya, og note sendes sysselmannen via Isfjord Radio. Med følgende tekst:

Steinar Ingebrigtsen kom bort mellom kl. 16.00—20.00 den 14/5. Etter sporene å dømme har han falt i åpen råk, eller kommet ut på is i drift. Har forsøkt å oppnå kontakt over radio fra 15/5. Uten resultat.

Det var ikke første gang radioforholdene var dårlige. I lange perioder var vi uten forbindelse med de andre stasjonene. Også radioprogrammet fra Norge var vanskelig å høre.

Det som var hendt var hendt. Jeg hadde bare å innrette meg etter det. Isen begynte enkelte plasser å bryte opp og fangstområdet måtte innskrenkes. Selvskudd måtte flyttes til tryggere steder. I løpet av noen dager var skuddene på plass og fangsten fortsatte. En og annen bjørn slang det. Dagene gikk med tilsyn og jakt. Alle skinn fra vinterens fangst ble spekket og saltet. Men det var tungt å få dem opp av snøskavlen og opp på spekkbenken. Men med list og lempe får man et tønnebotten inn gjennom kjerringræva. Jeg brukte samme taktikk. Men det skulle vise seg at ordspråket ikke holdt stikk. En dag fikk jeg en usedvanlig stor hanbjørn og selvfølgelig i et skudd lengst borte. Av de 334 bjørn jeg har vært med å fange var denne så avgjort den største. Jeg brukte

alle tenkelige midler, tømmerstokker, isstykker og tau for å få den rundt slik at skinnet kunne flåes av. Men alt var for-gjeves. Den lot seg ikke rikke. Det er alltid moro å få en stor bjørn, men denne gangen var det ikke morsomt. Alt jeg greide å flå av var hodet og halsen. Hvor stor bjørnen var er selvfølgelig vanskelig å si, men jeg slår ikke av en centimeter på at den var 3,35 m.

Tiden går, fangsten dabber etter hvert av. Råkene rundt øyene blir større og større, men sydoover ligger isen tett. Båtene er igjen kommet oppover, og i eteren høres kjente stemmer. Fra «Nordvarg», som ligger i Storfjorden, meldes om mye stor tung is. Hopen ligger fortsatt innefrosset. Men her ligger øyene i åpent vann på alle kanter. Den tynne sammenskrudde isen, som vi hadde i vinter, er løst opp og tint, men polarbaksen som passerte oss tidlig på høsten må ligge et eller annet sted syd i havet. Vinterens fangst pakkes i tønner, og alt unødvendig utstyr pakkes og rulles ned i fjæra.

Jeg er klar for avreise. «Nordvarg», som er chartret for A/S Norsk Polarnavigasjon, skal i løpet av sommeren muligens anløpe Ryke Yseøyane. Etter samtale over radioen med skipperen Steinar Jakobsen er det muligheter for å få følge med ned. Videre er det muligheter for å følge med «Fortuna». Men alt avhenger av isforholdene, jakten og ikke minst passasjer-ernes velvilje. I slutten av juli skjer det store forandringer sydoover. Det store, tunge isbeltet som lå mellom Halvmåneøya og Hopen løser seg opp, og det er dønning i fjæra. «Fortuna» er på tur oppover med nye passasjerer. De jakter i området øst for Hopen, men vestlig vind har presset isen sammen. Skuta fortsetter langs iskanten oppover mot Ryke Yseøyane, og en kveld i 11—12 tiden ligger den på vestsiden av øya. Båt settes på vannet og i land kommer de to amerikanske passasjerene og en del av mannskapet. Amerikanerne er som de andre veldig interessert. I samtalens løp spør en av dem om jeg ikke skal ned i år. Svaret lød: Jo, men jeg har ingen båt. Uten betenkning kom svar tilbake: — We have the skip, come with us, you are welcome! Etter en kort samtale over radioen med skipperen Harald Arnesen er saken klar. Mens mann-

skapet tok ombord fangst og utstyr som lå klar i fjæra, pakket jeg sammen resten av sakene. Lemmene for vinduene i hytta spikres igjen, døren blir forsvarlig surret, og etter noen timers arbeid er alt og alle ombord. «Fortuna», lykkens gudinne, fortsatte sin jakt på isbjørn. Det var med blandede følelser jeg forlot Ryke Yseøyane. De hadde gitt så mye, men de hadde også tatt. En god kamerat var borte, jeg kom alene tilbake.

NORSKE TIL ANTARKTIS

Den norske vitenskapelige ekspedisjonen som skal foreta gelogiske, glasiologiske og geofysiske undersøkelser i Sverdrupfjellene i Dronning Maud Land, startet fra Oslo 21. oktober og beregner å være tilbake i midten av februar neste år. Området ligger på 72 - 73 grader sydlig bredde og nær 0-meridianen. Området er kartlagt, men er ellers bare besøkt tidligere under en sledetur fra Maudheim-ekspedisjonen og av russiske fly. Det er aldri nøyaktig undersøkt. Blant de viktige undersøkelsene som skal foretas nå er måling av isdybder og hastigheten av massetransport av isen mot sjøen.

Ekspedisjonen blir fraktet fra Mc Murdo i Rosshavet med amerikanske fly, og utstyret er som under den forrige norske antarktiske ekspedisjonen for 2 år siden, stillet til rådighet av amerikanerne. Ekspedisjonens medlemmer er: biologen Jens Angard, Dombås, glasiologen Ingvar Gjessing, Bergen — og fra Polarinstituttet: geologen Audun Hjelle, radioteknikker Einar Neteland, geofysikeren Torgny E. Vinje og geologen Thore S. Winsnes, som er ekspedisjonens leder.

QIVIUT I NORGE

*Av stortingsrepresentant Alfred Henningsen,
formann i Norsk Moskus A/S, Bardu.*

Det er flere ganger tidligere blitt satt ut moskusdyr i Norge. Alle disse dyrene har vært hentet på Grønland. Når unntas moskusdyrene på Dovre, synes alle disse forsøk å ha mislykkes. Jeg understreker at det ved alle disse omplasingene av moskusdyret kun har vært hensikten å bevare det i vill tilstand.

Det er derfor først ved moskusfarmen i Øymogrenda i Bardu at noen i Norge gjør forsøk på å domestisere moskus med henblikk på å utnytte primært den ettertraktede under- eller innerulla, kalt Qiviut.

Qiviut er undersøkt ved vårt laboratorium på Ås, og er funnet å være ca. 11 My i tverrsnitt. Som en sammenligning er oppgitt at norsk spelsau står i ca. 42 My, og Kashmir ca. 20 My. Det kan selvsagt også bli aktuelt å undersøke moskusdyrets muligheter som kjøttproduserende faktor på rent vitenskapelig basis.

Til Bardu kom det lørdag 30. august 1969 25 moskuskalver fra Øst-Grønland med ishavsskuta «Harmoni» av Tromsø. Danskene hadde gitt tillatelse til å hente 10 oksekalver og 15 kvigekalver. Innfangningen skjedde på rekordtid, idet ekspedisjonen fanget hele 41 dyr på en uke. For å finne den rette kjønssammensetning var det nødvendig å ta inn alle disse dyrene. De 16 overskytende dyr ble sluppet fri. Ekspedisjonen ble

ledet av professor John J. Teal jr. ved Alaska universitet. Han er også president i INAR (Institute of Northern Agricultural Research).

Noen tid etter ankomsten fikk dyrene diaré som skyldtes parasitter. Ett dyr strøk med, mens de andre ble kurert med medisiner fra USA. De har alle vært friske siden. 2 oksekalver deltok på Landbruksveka 1970 i 10 dager uten å ta skade av opphold i Oslo. Det er mye som tyder på at den «norske» moskusen vokser noe mere enn dyrene ved stasjonen i USA gjorde i samme vekstperiode.

Ullproduksjonen er mens dette blir skrevet — i slutten av mai — i full gang, og regnes å vare til ut i juni. Dyrene veies og måles hver dag. Alle data går etter et bestemt rapport-system til databehandling ved INAR, som har påtatt seg faglig rettleidningsstøtte i 10 år fremover.

Norsk forskning er nå kommet inn i bildet gjennom Utvalget for Statens Forsøk med Rein. Forsknings samarbeidet er lagt opp etter en avtale, der også INAR deltar. Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd har tilstått selskapet et beløp på kr. 30 000 for 1970.

Industridepartementet har ved sitt «Omstillingsfond» tilstått selskapet kr. 20 000 til arrangement av konkurranse for å finne frem til det beste norske mønster og design for qiviutprodukter. Beløpet skal også støtte en viss markedsføring av produktene.

I de nærmeste dagene vil det bli trykket en turistfolder med fargebilder fra farmen i Bardu.

Selskapet strider ennå med dårlig økonomi, da investeringer i ekspedisjon og stasjonsbygning ble ganske store. Før turismen og ullproduksjonen er kommet ordentlig i gang, vil det være nødvendig med offentlig støtte noen tid fremover. Landbruksdepartementet er søkt om å føre opp på statsbudsjettet for 1971 kr. 125 000. Men for å sikre mest mulig investeringskapital har selskapets generalforsamling i april i år besluttet å utvide aksjetegningen. Aksjekapitalen er i dag på kr. 223 000, og det tas sikte på å utvide den til maksimum kr. 500 000. Den nye aksjetegningen vil vare 6 måneder fremover.

Fra polarfronten

NORSK POLARKLUBB. . .

I de to årene som er gått siden forrige Polarbok kom ut, har klubben hatt følgende medlemsmøter:

30. oktober 1968, fru Ingrid Pedersen: Påsketur over Arktis. Flytur Anchorage — Tromsø i et enmotors fly.
29. november, ingeniør Svein R. Søftestad: På ski over Grønland.
12. februar 1969, professor Olav Gjærevoll: Villmarkseventyret Alaska.
7. mars, Helge Ingstad: Oppdagelsen av norrøne hustufter i Nord-Amerika fra før-columbisk tid.

Møtet var samtidig årsmøte, og klubbens styre ble etter valget: formann: Helge Ingstad, styremedlemmer: Asbjørn Omberg, Søren Richter, Olaf Lødding og Odd Lønø. Varamenn: Finn Albert og Fredrik Th. Bolin.

4. oktober, Thor Heyerdahl: Med sivbåten Ra over Atlanterhavet.
 1. desember, overlæge Carl Wilhelm Sem-Jacobsen: Litt om forbedelser og gjennomføring av Apollo-programmet med astronautenes landing og opphold på månen.
 26. januar 1970, klubben var innbudt til festmøte for Helge Ingstad i Universitetets Aula. Taler av professorene Fridtjov Isachsen og Sverre Marstrander, opplesning av Knut Wigert, og til slutt fortalte Ingstad og viste film om innlandseskimoene i Alaska.
 11. februar, geolog Thore Winsnes: Ferden til Dronning Mauds Land 1968—69.
 4. mars, ingeniør Sigurd Svindland: Fra Afghanistan.
- Dette var også årsmøte. I klubbens styre ble Thore Winsnes valgt inn istedetfor Søren Richter, ellers gjenvalg.

ODD LØNØ
sekretær

SLEDETUR PÅ SPITSBERGEN.

Ålesunderen Svein Ytreland, som sammen med Arild Strand har overvintret på Halvmåneøya ved sørspissen av Edgeøya, foretok mot slutten av vinteren en sledetur på ca. 400 km., forteller Svalbardposten, som kommer ut i Longyearbyen. Etter mange måneders ensomhet ble det trang til post og kontakt, hvoretter Ytreland spente 9 hunder foran eskimosleden og dro avsted. Turen til Longyearbyen tok 11 døgn uten påtagelige vanskeligheter. Men i området ved Dunker-

bukta på østkysten var det veldige snemengder, så han måtte gå bak sleden og skyve på i time etter time.

OVERVINTRINGER PÅ SVALBARD 1968—69.

Hornsund: Fredrik Rubach og Ruud fangstet. De fikk 44 bjørn. Annen fangst er ikke oppgitt. Rubach forteller at vinteren kom en måned tidligere enn vanlig, og det var usedvanlig mye sne og kaldt vær.

Ryke Yseøyane: Kristian Torsvik og Steinar Ingebretsen ble satt i land sommeren 1967. Ingen norske har tidligere overvintret der. De fanget første vinteren 65 bjørn, og siste vinter 44. Av annen fangst fikk de 50 snadd og 10 storkobbe. Ingebretsen omkom på slutten av annen vinter. Se Torsviks artikkel foran i Polarboken.

Kapp Lee: De Nederlandse Spitsbergen Expeditie 1968—69 ble land-satt i august 1968. Den bestod av fire nederlandske studenter, leder var Piet Oosterveld. Formålet var å drive zoologiske, geologiske og geografiske undersøkelser. De merket 12 isbjørn, men en døde under behandlingen. Videre ble det ført hjem til Nederland et godt studie-materiale av insekter, fugler og planter.

Sveagruva: En finsk vitenskapelig ekspedisjon på tre mann under ledelse av dr. Erik S. Nyholm overvintret. Den opprinnelige planen var å bli satt opp til Nordaustlandet, men dit klarte de ikke å komme. De drev zoologiske undersøkelser. Fanget og merket 10 isbjørn, men 4 av dyrene døde. To bjørneunger ble fanget. Da ekspedisjonen ikke fikk lov til å ta dem med til Finnland, ble de avlivet. De merket også 18 reinsdyr og en del fugl.

Tjuvfjorden, Edgeøya: Norsk vitenskapelig ekspedisjon. Thor Larsen og Nils Øritsland bygget høsten 1968 en hytte ved siden av fangst-hytta som står på tangen ut mot Zieglerøyane. De drev undersøkelser av isbjørn og hadde med seg assistentene Tor Andersen og Kjell-Reidar Hovelsrud. Det ble fanget med bedøvende piler 12 bjørn. Av disse ble 4 merket og sluppet løs, mens 8 ble skutt etter å ha blitt undersøkt. I tillegg ble 4 bjørn skutt og en unge fanget levende. Ungen døde etter en tid av hvalpesyke. Termoreguleringen hos isbjørnen ble undersøkt. Legemstemperaturen ble målt i luft og vann for å se på hvilken måte isbjørnen klarer å holde normal temperatur. Bjørnen har et varmeavgiftsproblem i varmt vær. Den lille isbjørn-ungen fikk de til å sluke små apparater, og så ble temperaturen målt via radio idet apparatet passerte tarmen.

I april måned foretok de sledeturer langs kystene av Edgeøya og

Barentsøya helt opp til Heleysund. Formålet var å registrere isbjørnhi, men ingen ble funnet.

OVERVINTRINGER 1969—70.

Halvmåneøya og Edgeøya: Her fanget tre mann sammen På Halvmåneøya lå Arild Strand og Svein Ytreland, og ved Zieglerøyanen Per Johnson. En melding går ut på at de har fått godt over hundre bjørn.

Kvalpynten på Edgeøya: Her fanget Audun Paulsen sammen med en kar.

Hornsund: To fangstekspedisjoner. På nordsiden lå Rubach alene uten så mye som en hund til selskap. Han fanget bare etter bjørn og hadde ikke satt opp redskaper for rev. Det var bra med bjørn, og så tidlig som 20. oktober fikk han sin første. Hvor mange bjørn han fanget, har vi ikke fått vite, men han skjøt en rype. Som bistasjon brukte han Isbjørnhamn.

På sørsiden lå Sissener og Moe.

Calypsobyen i Bellsund: Her lå Olsen og fanget alene.

REGISTER FOR POLARBOKEN.

Polarboken er kommet ut regelmessig siden 1933, de første årene hvert år, i den senere tiden hvert annet år. Alt i alt er det blitt en mengde stoff av alle slags fra nord og sør. Mye av det vil sikkert ha historisk verdi for ettertiden, fordi Polarboken antagelig i mange tilfelle vil være eneste kilde. Men vi har manglet register.

Nå kommer det omsider. Det blir utarbeidet av bestyrer av Polarinstituttets bibliotek, stud. filol. Vibeke Eeg-Henriksen, som har valgt Polarbokens register som oppgave ved Statens Bibliotekskole. Det kan bli tale om en ordning gruppevis etter emner, eventuelt også alfabetisk etter forfatternavn.

— Jeg synes det er en morsom oppgave, sier fru Eeg-Henriksen. Da jeg nevnte ideen for noen av bibliotekarene på Deichmann, var de straks med. Det er stadig stor interesse for Norges innsats i polarområdene, sa de, og ikke minst vil de mindre bibliotekene utover landet ha stor nytte av den oversikten et slikt register kan gi. Det

samme gjelder f.eks. studenter og skoleelever som skal arbeide med spesielle oppgaver. Ellers er det sikkert mange andre som av en eller annen grunn gjerne ville ha tak i en bestemt artikkel eller noe om et bestemt emne, men å finne frem til det har ikke bestandig vært så enkelt. Nå skulle det snart la seg gjøre. Antagelig vil registret kunne bli sendt ut sammen med neste utgave av Polarboken.

KARTVERKET OVER SVALBARD.

Norsk Polarinstitutt har nylig gjort ferdig og sendt ut blad 2 og 4 i kartverket over Svalbard. Tilsammen dekker de det østlige av Spitsbergen fra Sjuøyane i nord, dessuten Nordaustlandet, Kong Karls Land, Barentsøya, Edgeøya og Hopen. Målestokkene er 1 : 500.000, og en mengde navn på hytter m.v. er tatt med og kommer godt frem. Ekvidistansen er 100 m.

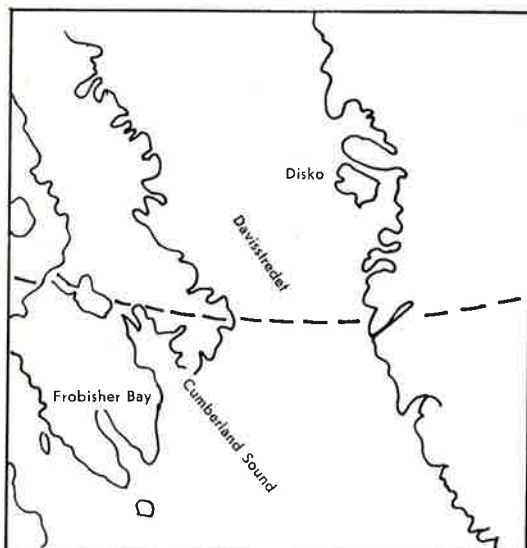
Lederen for Polarinstituttets topografiske avdeling, Sigurd Helle, sier at de to første kartbladene i denne serien kom ut i 1964 med Bjørnøya innfelt — og i ny utgave i 1968. Med de 2 nye bladene er kartverket over Svalbard i denne målestokken nå komplett, men blad 2 og 4 er en foreløbig utgave. Senere vil de komme i bedre utstyr og med flere trykkfarver. På forhånd har vi som kjent oversiktskartet av 1967 over Svalbard i målestokken 1 : 2 mill. — greit og hendig, men betydelig mindre og med langt færre navn. Når det gjelder Jan Mayen har vi forlengst det i målestokken 1 : 50.000. Der klarte det seg med to kartblad, sier Helle.

DOKTORGRADEN PÅ ISBJØRN.

Cand. real., lektor Odd Lønø — Norsk Polarklubb's kjente og effektive sekretær og medredaktør av Polarboken — tok i sommer den filosofiske doktorgrad på sine isbjørn-undersøkelser under fire overvintringer på Svalbard i årene 1946-47 til 1964-65. Det er første gang doktorgraden er tatt på et slikt emne, og for så vidt kan han nå gjerne kalles verdens første isbjørn-doktor. Avhandlingens norske tittel er «Polarbjørnen i Svalbard-området.» Avhandlingen er trykt i Norsk Polarinstitutt's skrifter nr. 149. Prøveforelesningen ble holdt 3. juni i Zoologisk Auditorium på Blindern over selvvalgt emne: «Radioaktivt nedfall i sub-arktiske øko-systemer.» Det vesentlige av materialet her skriver seg fra hans et-årige opphold i Alaska, for det meste alene i telt langt inne på tundraen. Forelesningen over oppgitt emne ble holdt samme dag og sted og hadde tittelen: «Sommer- og vinterforekomster av ringsel, blåsel, grønlandssel og hvithval i Svalbard-området, og disse dyrs forhold til fast vinteris og drivis.» Selve disputasen fant sted dagen etter i Universitetets Gamle Festsal under ledelse av professor dr. phil. Arne Løvlie. Første opponent var den danske dr. phil. Chr. Vibe, kjent for sine undersøkelser over dyreliv m.v. under opphold særlig på Vest-Grønland. Annen opponent var

den norske professor dr. Rolf Vik. Disputasen var meget vellykket, og doktoranden høstet stor anerkjennelse. (A.O.)

HELGE INGSTADS NYE EKSPEDISJON.

Etter å ha foretatt åtte ekspedisjoner til Newfoundland med det resultat vi alle kjenner, oppdagelsen og utgravningen av en norrøn boplass, har Helge Ingstad i sommer lagt ut på en ny ekspedisjon — denne gang til østkysten av Baffins Land. Den er en fortsettelse av de tidligere og har til formål å bringe på det rene beliggenheten av sagaens Helluland, det nordligste område Leiv Ei-

riksson kom til under sin Vinlands-ferd, noe som på mange måter har sin betydning. Helge Ingstads teori gikk ut på at Helluland var identisk med områder av østre Baffins Land, men det brennende spørsmål var om deler av denne kyst tilsvarte sagaens eiedommelige beskrivelse: et land flatt som en helle og mektige jøkler i bakgrunnen.

Vi har henvendt oss til fru Ingstad som på grunnlag av de brev hun har fått, opplyser: Helge Ingstads hovedkvarter er i et eskimosamfunn på Broughton Island ved østkysten av Baffins Land, på 67 gr. N. br. Der leiet han en 20 fots eskimobåt og sammen med ekspedisjonsdeltagerne Bjørn Johannessen og Nicolay Eckhoff og to eskimoer undersøkte han først kysten sydover til litt nord for Cape Dyer. Det var grovt med dravis og tungt å ta seg frem. I disse strøk var det lite som tilsvarte sagaens beskrivelse. Han drog så nordover, dels med fly, dels med eskimobåt. På de store halvøyene som skyter ut i havet omkring 70 gr. N. br. fant han endelig det han håpet å finne: vidstrakte, flate områder som bar inn mot høye bredekte fjell. Særlig påfallende var halvøyen ved Cape Aston med en slette på ca. 2800 kv. km. som nesten syntes å gå i ett med sjøen, så flat som vel mulig og med et praktfullt breområde lengst i vest som kunne sees langveis

fra havet. Den ligger på samme breddegrad som Disko på Grønland, hvorfra det er ca. 250 nautiske mil, og som ifølge kildene må ha vært kjent av de norrøne. Helge Ingstad skriver at han vanskelig kan tenke seg et område som i høyere grad enn denne halvøy tilsvarer sagaens beskrivelse av Helluland. — Han vender antagelig tilbake når nyisen hindrer videre fremkomst, i september - oktober i år.

30 ÅR OVER ARKTIS.

Mens polarbøker oftest handler om ting som foregår nede på bakken, ser Einar Sverre Pedersen det meste ovenfra i sin ruvende bok «Polarbasillen.» Innledningen til hans 30 år i luften over ismarkene var riktignok at han i 1938 som ung gutt skulle ta fatt på studiene, men istedet ble med Ole Kloksth til Øst-Grønland. Meningen var å gå så langt som mulig opp gjennom drivisen med M/S Grande, skipper Bernt Hide, og kjøre med hunder videre til Pearyland. Men ved Lille Pendulum måtte de snu, og istedet ble det vesentlig laksefiske ved Zackenberg og videre sørover. Men med sin årelange, gutteaktige interesse for polarlandene hadde han nå for alvor fått blod på tann. Han omgikk med store planer om å starte en «Roald Amundsen-skole», en polarhøyskole med en polargeografisk avdeling, en polar-teknisk og en polarøkonomisk.

Meget morsomt og livfullt forteller han om disse første årene og om stadige ferder ute i skog og fjell. Så kom krigen med ustanselig flyvning frem og tilbake over Atlanteren. I de siste delene av boken kommer han utførlig inn på planer og perspektiver for nye veier og ruter gjennom luften over polarområdene. Som sjefnavigator i SAS har Einar Sverre Pedersen vært med på det alt sammen. Han har vært tidlig ute og forstått mulighetene, og han har sett mye av det han ville bli oppfylt.

Einar Sverre Pedersen er godt kjent av Polarklubben fra sine egne og fru Ingrids foredrag der. Vi tar det også som en honnør at hans lange bertning i forrige Polarboken om nedstyrningen i Alaska står som den spennende innledningen til boken om «Polarbasillen.»
(A.O.)

NY SYSSELMANN.

Det er ingen ny og ukjent funksjon Fredrik Beichmann for sitt vedkommende har overtatt på Svalbard. I 1965 var han sysselmannfullmektig og året etter vikarierte han som sysselmann der oppe. Det hadde meldt seg 18 ansøkere til den ledige stillingen, og utnevnelsen av Beichmann ble foretatt i statsråd 12/6 i år. Han kommer fra justisdepartementet, hvor han har vært byråsjef siden 1966. Tidligere har han vært sekretær i justisdepartementet, men en tid også dommerfullmektig i Horten. Fredrik Beichmann er 46 år og ble cand. jur. i 1950.

På tur i skog og mark -
Røyk Tiedemanns RØD

Husk: Ta med så mye tobakk
når De skal på tur at De har nok til
De kommer hjem. - Da slipper De å kaste
den tomme plastpungen fra Dem.

Den forsvinner nemlig ikke, men blir
liggende år efter år. - Husker De dette,
gjør De både Dem selv
og andre naturelskere
en stor tjeneste.

TIEDEMANNS RØD-røyk for menn!

JACOB KJØDE A/S

P A R A D I S

B E R G E N

Longyearkull

STORE NORSKE SPITSBERGEN KULKOMPANI
AKTIESELSKAP

B E R G E N

NÅR DET GJELDER

A/S KOLBJØRN
KNUTSEN & CO.
SPORT OG LÆRVAREFABRIKK
TVETENVEIEN 30
OSLO 6

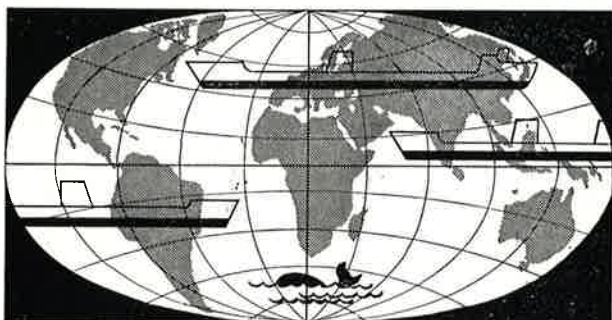
- NANSENSLEDER
- SLEDETELTER
- SOVEPOSER
- WEASELSLEDER
- SLEPEKONTAINERE
- RYGGSEKKER
- HUNDESELER
og KLØV

SPØR OSS, VI ER EKSPERTER

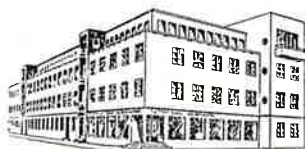
Here and there ...
everywhere

SAS

A/S THOR DAHL

SANDEFJORD

SKIPSREDERI

INDUSTRI SKIPSHANDEL

ODD BERG

Tel. adr.: Oddship — Telefon 85 040 (centralbord)
Telex 64 133

REDERI

SKIPSEKSPEDISJON

SKIPSMEGLER

SPEDISJON

ASSURANSE

REISEBUREAU

Arrangerer ekspedisjoner til Ishavet

A/S Tromsø Bunkerdepot - Tromsø Kulkran A/S

Tromsø Fiskeindustri A/S - Berg Betong

A/S Finnmark Bunkerdepot - Nordkapp Fiskeindustri

(Honningsvåg)

MELSOM & MELSOM

SKIPSREDERI

Nanset pr. Larvik

Telegramadresse: Melsom-Larvik
Telefon: Sentralbord (034) 83 600

Carl Evensens Eftf. A.s

SKIPSHANDEL

TOLLBUGT, 4 — OSLO 1

Tlf.: 20 10 58

Etter kl. 17: 24 21 48 - 69 36 34 - 28 52 25

Telegramadresse: «Evengros» — Etablert 1865